ПОНЕДЕЛНИК

**СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЯ,
ПОЛИТИКА И КУЛТУРА**

година осемнадесета

7/8

София, 2015

Александър Лилов

Основател и главен редактор (1998–2013)

Редакционен съвет:
Янаки Стоилов *(председател)*
Александър Симов
Андрей Пантев
Анна Лилова
Васил Проданов
Васил Сгурев
Иван Ангелов
Кольо Георгиев
Юрий Борисов

Издателски съвет:
Емил Костадинов *(председател)*
Георги Аврамов
Георги Григоров
Димитър Георгиев
Иван Драганов
Орлин Иванов
Тодор Канев

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Главен редактор: **Димитър Генчев**

Заместник главен редактор: **Павел Писарев**

Редактори: **Владимир Трифонов**
Генка Николова
Иван Динков-младши
Харалампия Чунева

АДРЕС НА РЕДАКЦИЯТА

София, Позитано 20
Тел./факс: 02/944-39-22
www.ponedelnik.bg
e-mail: ponedelnikcsi@abv.bg

Център за стратегически изследвания „Александър Лилов“,
фондация „Академия Европа“
ISSN 0861–6620

Ръкописи се приемат в обем до 15 страници и не се връщат.

Този брой, както и предишни книжки могат да бъдат намерени
в редакцията на списанието.

Печат ЕКСПЕРТПРИНТ ЕООД

Съдържание

ПОНЕДЕЛНИК

СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЯ, ПОЛИТИКА И КУЛТУРА

Мисли и афоризми

Гео Милев Фашизмът 5

Теория

Джаако Кяндер, Юхо Сари Реформата на социалната политика във Финландия – засилване на ефективността на адаптацията 7

Анна Лилова Съвременни тенденции на превода в контекста на културния трансфер 17

Международна политика

Иван Ангелов Миграционния пожар трябва да го гасят тези, които го запалиха! 30

Иван Динков-младши Италия – година и половина управление на правителството на Матео Ренци 48

Мартин Сракмаджиев Гръцката дългова криза като част от световното икономическо неравенство 56

Христо Проданов Гръцката криза – въпрос на гледни точки 74

Политика

Янаки Стоилов Когато България взема решения под натиск – все някога идва 9.IX. 87

Александър Димитров Новите леви. Изводи за левицата 91

Съдържание

Местни избори 2015

Евгений Белий Победоносна левица? Възможна е... 96

Новата глобална архитектура

Владимир Трифонов Светът е разделен – редът срещу хаоса 98

Образование

Ваня Добрева Политиката в сферата на художествената култура 130

Култура

Георги Николов „От перваза син на времето..." 138

Петър Андасаров Стихове 144

Минчо Минчев Похвално слово за Кръстьо Горанов 147

In memoriam

Цветан Начев 150

Фашизмът е последната уж спасителна идеология на агонизиращата днес Европа. Европа, поклонница на „демокрацията", в ужаса на своето отчаяние, пред прага на гибелта си снема маската на „демокрацията" и оголва истинския си лик – фашизма. Демокрацията значи реакция – най-черна реакция – и в Европа, и у нас. Тъмните сили на едно минало, което е вече нравствена, биологическа и историческа невъзможност, се надигат озверени против идеалите на бъдещото човечество, което се заражда днес; надигат се с целия арсенал на минали нелепици, които звучат като абсурд в днешния век – и с тях уж искат да спасят света. Това е реакция, това е фашизъм – един исторически абсурд, нещо повече – невероятна за XX в. глупост. Думата не е силна. Защото ето как формулира задачите на фашизма един от видните мъже на днешна Европа, Джовани Папини, автор на прочута книга „Животът на Исуса":

„Фашизмът е противодействие на латинския ум и на католицизма против чудноватостите и изражданията в модерния дух. Модерната мисъл, която се е родила в протестантската реформация, е изгубила силата си вече. С фашизма и неговия дух на назадничавост настъпва една нова ера."

Ние протестираме против всички секти. Оставете на италианците тяхната сиромашия – това е вдовицата на техния уважаван св. Франциск. Оставете им тяхното невежество – то е невежеството на рибаря апостол Петър. Оставете им тиранията на папата, тя е тиранията, създадена от Христа. Ние сме от средните векове и вярваме, че никой не може да бъде спасен, ако не е послушен поданик на римския митрополит. Ние сме против електричеството и машините.

Ние сме против просветата. Изискваме, щото веднага 70% от народните училища да бъдат затворени и 70% от учителите незабавно да бъдат уволнени. В училищата, които ще останат, настояваме да се преподава: граматика, катехизис, свещена история, Новият завет и по аритметика да се учат само таблиците. И всичко трябва да се преподава от верни католици.

Да се намали коренно числото на средните училища и да се приемат в тях само най-способните деца, които искат да се подготвят за университета. Основата на всичко, което се преподава в средното училище, трябва да е католическото богословие.

Да има само два университета, които да приличат на храмове и в които да се преподават главно богословието и средновековната философия.

Тая величествена програма може да се осъществи само чрез папата, господаря на света, след предстоящото рухване на „демократическата цивилизация.

Ясно и кратко – припадък от откровеност. Реакцията казва: аз съм реакция – черна, хищна, жадна за поробване. Това се пише от автора на благочестивата книга „Животът на Исуса", преведена на всички езици, също и на български (само част – в сп. „Хиперион", год. II). Това, което за здравия ум е невероятна в XX в. глупост, е съкровено намерение на днешната реакция – и в Европа, и у нас, – на днешната буржоазна демокрация в съюз с религията. Може да се каже: една конспирация против човечеството.

Гео Милев
(„Фашизмът". Сп. „Пламък", 1925 г.)

Гео Милев
Автопортрет, 1921

РЕФОРМАТА НА СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА ВЪВ ФИНЛАНДИЯ – ЗАСИЛВАНЕ НА ЕФЕКТИВНОСТТА НА АДАПТАЦИЯТА*

Джаако Кяндер,
Юхо Сари

Увод

Финландия се счита за една от държавите на всеобщото благоденствие в Скандинавия – с егалитарно общество, с голям държавен сектор и с преразпределение на доходите. Тя постигна добри резултати в икономиката и в трудоустрояването на гражданите си до голяма степен благодарение на политиката на социалдемократите. Новата икономическа фаза от 90-те години на миналия век позволи да се увеличат темповете на растеж на производството в промишления сектор до световно равнище. Така че финландската икономика може да се нарече динамично развиваща се и иновационна. Скандинавският модел на държава на всеобщото благоденствие е наукоемък, тъй като е ориентиран към образованието и към провеждането на различен вид изследвания, но също така *дава възможност за индивидуален риск.* Може би изглежда, че такава страна няма защо да реформира социалната си политика, но твърде много фактори доказват обратното. Реформирането на социалната политика в страната започва от 1990-те години и включва сериозна пенсионна реформа, поредица от реформи за преструктурирането и финансирането на социалната сфера, включително здравеопазването, а също така и съществена преработка на законодателството за здравното осигуряване и при безработица.

Основната цел на тази статия е анализът на основните насоки на социалната реформа (включително здравеопазването) във Финландия. Иска ни се да започнем с целите на новата политика, провеждана от социалдемократите от средата на 90-те години. Тази нова социална политика осигурява „ефективност на адаптацията" по пътя на анализ на различни модели, предполагащи баланс на гаранциите за заетост и гъвкавост на пазара на труда, както и предоставяне на нови услуги, и се стреми към прилагане на нововъведенията в социалната система. Снижаването на равнището на безработица и промишленият растеж могат да се приемат за част от скандинавския модел за държава на всеобщото благоденствие.

Джаако Кяндер *– доктор на икономическите науки, директор на Института за икономически изследвания на трудещите се, Финландия.*

Юхо Сари *– професор, директор на департамента по социология в Университета в град Куопиа, Финландия.*

* Печата се по: „Актуальная социал-демократия в XXI веке". Библиотека Института „Справедливый мир", выпуск 12. М., Ключ-С, 2009.

Високите данъци в такава държава могат да оказват негативно въздействие върху частния сектор, но продуктивността на обществения сектор, инвестициите в човешкия капитал и социалната защита са повече от достойна компенсация.

Определяне на новите цели на социалната политика

Много от принципите на социалната политика и на политиката в здравеопазването (като съдействието при осигуряването, помощта при решаването на жилищния въпрос, както и службата за взаимопомощ) бяха установени в началото на 90-те години. Те се основаваха на програми, приети в периода на острата икономическа криза от 1990–1995 г. Ще ни се да се спрем на шестте основни цели, които от средата на 90-те години доминират в програмите на социалната политика на Финландия. Всяка от тях отразява политическата парадигма, в рамките на която се приемат политическите решения. Взети заедно, те представляват същината на курса на социалната политика през следкризисния период, започната от социалдемократите и довела постепенно до по-оптимално съчетаване на обществените разходи и политическите цели. Следва обаче да отбележим, че нито една от тези цели не провъзгласява някой от общоприетите социално-икономически принципи, като например социално-икономическото равенство. Във Финландия социалната политика се използва като средство за постигане на други, не толкова социално-политически цели, които се считат за по-важни за развитието на финландския модел.

Конкуренцията се възприема като водеща политическа парадигма както от политическите, така и от бизнес елитите (а също така и от мнозинството профсъюзни лидери). За да се намалят разходите за труд, работодателите подобриха условията за социално осигуряване на работниците, което от своя страна повлия за намаляване на данъчното бреме. Огромно внимание в различните изследвания беше отделено на взаимодействието между държавата на всеобщото благоденствие и националната иновационна система, в резултат от което се очакваше да бъде постигната взаимна полза. И така, конкуренцията може да бъде характеризирана като феномен, който влияе положително на обществото.

Второ, стабилността и излишъкът в държавното финансиране се смятат за основа на социално-икономическата парадигма. Във връзка с това държавата обръща особено внимание върху необходимостта от създаване на излишък във фондовете за социално осигуряване (от които във Финландия частично се финансират пенсиите), от поддържане на балансирани бюджети на общините (които имат правото да определят данъци), а също така от поддържане на излишък в държавния бюджет. Съответно социалните служби, включително здравните, които са финансирани от общините, имат приоритет при изплащането на компенсации пред службите, които са финансирани от държавния бюджет. Плащанията от държавния бюджет включват помощите за лица, чиито доходи са под линията на бедност, както и фиксирани плащания. Всичко това прави необходимо запазването на контрола от страна на държавата върху тези процеси и подчертава важността на провеждането на отговорна политика и на осигуряването на устойчивост на държавното финансиране.

Нека сега да видим социалната политика от гледна точка на европейската интеграция. Тук ни се иска да отбележим, че отношенията между Финландия

и ЕС се базират върху редица основни принципи и цели. Вместо да моделира собствена европейска парадигма, Финландия бързо се адаптира към стила на европейското мислене. „Пактът за стабилност и растеж", както и Договорът за европейски икономически и валутен съюз (ЕИВС) са насочени към стабилизация на валутния пазар, към стимулиране на икономическия растеж и на заетостта. Социално-политическата програма на Финландия беше твърде праволинейна: тя се опитва да поддържа симетрия между социалните плащания, извършвани вътре в страната, и плащанията, постъпващи от ЕС, както и да запази някои национални особености. Договорът за ЕИВС налага някои ограничения на външните социални плащания. Ние предполагаме, че неголемите държави – членки на ЕС, като Финландия имат изгода от сътрудничеството си със силната Еврокомисия.

Трудовата заетост на населението беше основен политически приоритет от началото на кризата. Настъпи смяна на парадигмите: от парадигма на макроравнище и кейнсиански модел за управление на потребностите на трудещите се към парадигма на микроравнище, която облагодетелства квалифицираните трудови кадри. От гледна точка на социалната политика основна цел на тази програма беше увеличаването на дела на работната сила в общата численост на дадена група по пол и възраст както на микро-, така и на макроравнище, особено сред младежите и сред възрастните хора. В държавните документи се съдържаха многобройни опити да се съгласуват личният живот на гражданите и работата им с обучението им в течение на целия им живот чрез стимулиращи мерки за възрастните работници и така нататък.

Ролята на пазара в сферата на социалната защита и здравеопазването силно се промени от 1992 г. Реформирането на тези области позволи те да излязат на квазипазарите. Основната идея се заключава в неутралността на пазара в тези сектори, което осигурява равно отношение от страна на доставчиците на тези услуги независимо от юридическия им статут (търговски, частни, трети сектор). От тази гледна точка дадената парадигма се ограничава от закона за конкуренцията. По отношение на трудовите пенсии финландското законодателство съдържа донякъде странна комбинация на частни и държавни пенсионни фондове. Основна цел на социалната политика е въвеждането на принципа на неутралност, който да е равнопоставен на защитата на вече регулираните законни интереси на фирмите от третия сектор. Пазарът представлява напълно комплексна структура. От една страна, в него присъства идеологическа съставка, която го ориентира към по-високо качество на услугите, предоставяни от частния сектор (което отново не се потвърждава от никакви факти). От друга страна, законите са насочени към повишаване на ефективността и към намаляване на излишните разходи.

Ако говорим за демографската ситуация, трябва да отбележим, че финландците са обезпокоени от застаряването на населението. Следвоенното поколение, което е част от т.нар. бейби бум и което даде живот на поколението, родено през 1960–1970 г., вече излиза в пенсия. Постепенно политическият курс, насочен към намаляване на предлагането на пазара на труда, беше сменен от курс, ориентиран към увеличаване на продължителността на кариерата. За изменението на политическия курс се предприемаха различни мерки – пенсионна реформа и различни програми за подобряване условията на труд. В областта на здравеопазването

и социалната защита особено внимание се отделя на това потребностите на пациента пенсионер да съвпадат с услугите, които могат да му бъдат предоставени от органите за социална защита и здравеопазване.

Ефективност на адаптацията и социална политика

Виждаме, че реализираните политически програми са ориентирани към избирателите. Трябва също да отбележим, че от началото на 2000-те години изменения-та, прокарвани в тази област, не донесоха очакваните резултати. Може дори да се каже, че дейността по тези програми намаля, както намаля и финансирането за тях. Те няма да получат по-нататъшно развитие, докато органите на държавната власт не проявят към тях дължимото внимание. Не трябва да забравяме и това, че финландското общество днес се сблъсква с проблем, който има три съставки: международна конкуренция (глобализацията), демографски промени и социално неравенство.

Опитвайки се да осъществи социален баланс в обществото, финландското правителство наложи значително преразпределяне на средства, което не донесе желаните резултати. Ефектът от преразпределението на данъка върху доходите беше много силно намален заради промените, направени в законодателството за „данъка върху печалбата от операции с капитал" през 1993 г., когато тези два данъка бяха разделени. Диференциацията на доходите на населението на Финландия се върна към нивото от 1970-те години. Политическите преобразувания, като например преразпределителното данъчно облагане и социалните плащания, чиято цел беше да намалят разликата в доходите на населението, не донесоха резултат и бяха прекратени. Финландското егалитарно общество се превърна в мит.

Подхождайки към въпроса за демографската ситуация и глобализацията, трябва да констатираме, че Финландия се сблъска с поредица от проблеми, свързани с решаването на този въпрос. Както е известно, населението на Финландия застарява много бързо (по-бързо, отколкото в другите страни от ЕС). Това означава, че политиците трябва да отделят по-голямо внимание на въпроса за преразпределението в течение на целия живот (повече, отколкото на преразпределението между социално-икономическите групи). Ситуацията се усложнява допълнително от това, че към 2010 г. трудовите ресурси значително ще намалеят. Ако темповете на икономически растеж се запазят, Финландия ще бъде принудена да прибегне до използването на труда на имигранти, както и да увеличи пенсионната възраст. Ако застаряването на населението продължи с днешните темпове, това ще доведе до увеличаване на държавните разходи за пенсии и здравеопазване. Някои международни организации отбелязаха и факта, че средностатистическият електорат остарява доста бързо, което от своя страна води до напълно очевидни политически последствия.

Накрая, говорейки за конкуренцията в условията на глобализация, няма как да не отбележим комплексността и структурността на този въпрос. Това е особено важно за целулозно-хартиената промишленост, както и за транспортния сектор и сектора на високите технологии. В тези области Финландия се сблъска с проблема на преструктурирането, което трябва да се извърши, за да се покрият високите стандарти на Фонда за глобализация на ЕС.

В последно време изброените по-горе проблеми се изостриха до краен предел, засили се неравенството, задълбочиха се демографските проблеми, стана все по-очевидно преместването на световния център към Китай и Индия. Освен всичко останало стремежът към устойчиво развитие се превръща във все по-приоритетно направление в държавната политика на Финландия. Независимо че в стратегията за устойчиво развитие на Финландия е отделено особено внимание на социалната политика, остава неясно как ще бъдат интегрирани в бъдеще целите на социалната политика и основните направления на устойчивото развитие.

В този контекст възниква въпросът как да се намери безгрешно решение, което би повлияло по позитивен начин върху социалното преструктуриране, което от своя страна би увеличило ефективността на адаптацията вътре във финландското общество. За щастие такъв подход се вписва в политическите програми, провеждани по-рано във Финландия. За разлика от много други страни думи като „промени" и „преструктуриране" имат положително значение за Финландия, което също е заслуга на социалдемократите. В тази страна се смята, че те осигуряват позитивни възможности. Причина за това може да е фактът, че Финландия винаги е била догонваща сред другите страни – членки на ЕС. Правителството на Финландия признава, че тези въпроси са приоритетни, затова влага огромни средства за прогнозиране и за търсене на най-доброто политическо решение.

В областта на социалната политика двата аспекта, които изискват особено внимание, са преструктурирането на местното самоуправление и осигуряването на баланс при гаранциите за заетост.

Към нов курс на социална политика

За да реформира институционалната основа на социалната политика, държавата беше принудена да се концентрира върху осигуряването на баланс на гаранциите за заетост и гъвкавост на пазара на труда, чиято цел е реинтеграцията и повишаването на гъвкавостта на пазара на труда, върху провеждането на активна политика на заетост, върху програми за „обучение в течение на целия живот", върху провеждането на социална политика, насочена към осигуряването на социална защита на гражданите и техните семейства. От политическа гледна точка този подход съчетава в себе си финландската традиция за политика: „работата преди всичко", и общоевропейското разбиране за баланса на гаранциите за заетост и гъвкавост на пазара на труда, които бяха утвърдени на най-различни форуми, като се започне от декември 2007 г. Държавните органи създадоха два големи комитета, занимаващи се с тази реформа. Основният курс на държавната програма в нейните рамки беше насочен към стимулиране на частното предприемачество и на пазара на труда. Тази програма включваше определена смесица от идеите на Шумпетер за креативната деструкция, общоевропейските подходи за осигуряване на баланс на гаранциите за заетост и гъвкавост на пазара на труда, общите цели на преразгледания Лисабонски договор относно растежа и заетостта, административната реформа и различните начини за субсидиране на фирмите. Един от органите, отговарящ за внедряването на тези програми, е т.нар. *SATA*, комитет, който е отговорен също и за реформата на социалната политика. Неговата основна за-

дача е да провери и оцени пакета за социална защита на населението, намиращо се в трудоспособна възраст към 2011 г. Този комитет, оглавяван от Марку Лехто (секретар, служител в Министерството на социалната политика и здравеопазването), раздели поставените задачи на четири основни направления: финансиране, материално стимулиране, управление и минимални плащания.

От гледна точка на политиката и управлението главният проблем е т.нар. бюрократичен капан, който възниква като резултат от опашките в учрежденията за социална защита, от една страна, и от комплексното взаимодействие между домакинствата и социалните плащания към гражданите, намиращи се под линията на бедност, от друга страна. Комитетът *SATA* има задължението да промени институциите за социална защита без привличане на допълнителни ресурси. На технически език – този комитет трябва да намери ефективни решения, осигуряващи по-добра адаптация на населението, които биха включили технологии, организации и институции и биха си взаимодействали ефективно в процеса на преструктуриране. В този случай социалната политика се разглежда като решение на въпроса, а не на проблема. Първите предложения трябва да бъдат представени през април–май 2008 година.

Друга голяма реформа засяга органите за местно самоуправление и предоставянето на социални услуги, включително здравни (проектът се нарича *PARAS* и за него отговаря Министерството на вътрешните работи), от тях. Според финландския модел общините носят отговорност за организацията (но не задължително и за предоставянето) на голям брой социални услуги, включително здравни. Казано накратко, две трети от тези услуги се финансираха от местните данъци и такси. Останалата част се финансираше от държавата чрез система от грантове, която позволяваше да се осъществява финансиране на общините според техните демографски и териториални характеристики. Под внимание се вземаха също така здравният статус и социалното положение на населението в общината.

Ролята на ежегодните грантове, като се започне от реформите през 1993 и 1996 г., беше минимална. Разделянето на отговорностите между местните и регионалните нива беше достатъчно отчетлива: общините предоставяха „основните" социални услуги, включително здравни, а за осигуряването на по-специализирани услуги отговаряха регионалните власти.

Предишното правителство на социалдемократите и днешното правителство на десницата откриха редица слаби места в тази система за предоставяне на услуги, сред които могат да се отбележат недостатъците на системата за преразпределение на разходи, изразената фрагментираност, намаляването на продуктивността, дълготрайният дефицит във финансирането. Към горепосоченото си струва да се добави фактът, че твърде голямо внимание се отделяше на специализираните услуги при високи разходи за базовите услуги. Затова беше прието решение за реорганизация от страна на общините на системата за предоставяне на услуги. В частност правителството издаде указ, че услугите трябва да се предоставят по регионален признак, при което населението на всеки регион трябва да е повече от 20 000 души.

Във връзка с това, че повечето от 450-те финландски общини имат само по 5000 жители, приетото решение доведе до значителна реорганизация на система-

та за предоставяне на услуги. Освен пренасищането на пазара на труда с управляващи кадри, този указ предизвика създаването на нови, разнообразни организационни структури. Някои общини прехвърлиха своите права за редица услуги върху частни (международни) компании. Други, най-вече по-малките, взеха решение за обединяване на своята система за предоставяне на услуги със системата на по-големите общини. Някои направо се отказаха от предоставянето на услуги и ги прехвърлиха към районните здравни служби.

Резултатите не оправдаха очакванията. Реформата имаше по-скоро обратни последици. В резултат от нея беше създадена сложна структура от различни организации с трудна система на финансиране и напрегнати отношения между регионите. Продуктивността и качеството на тези услуги останаха на предишното си равнище, структурата на финансиране не стана по-устойчива. Нещо повече, доказателство за несъстоятелността на въпросната реформа е фактът, че много министерства не изпълняваха своите административни задължения, тъй като за здравеопазването и предоставянето на социални услуги отговаряше Министерството на вътрешните работи (и Министерството на финансите), които нямаха необходимия опит за работа в тези области. Ситуацията се усложни и от това, че правителството взе решение за фундаментална реформа на регионалните административни структури, в чиито задължения днес влиза контролът върху здравеопазването, образованието и социалните услуги (както и върху други услуги, като например ветеринарната помощ) на местно ниво. Съществува вероятност през 2009 г. регионалната структура на централното управление да бъде заменена от регионални обединения, които са организирани от общините. Заедно с всичко това правителството заяви, че към 2011 г. системата от грантове ще бъде преразгледана (за общините). Какъвто и да е резултатът, това ще бъде краят на проекта *PARAS*.

Социална държава, иновации и конкурентоспособност

Една от главните цели на правителството (2007–2011 г.) е реформирането на националната иновационна система на Финландия. Поначало правителството отделяше голямо внимание на развитието на иновационните технологии в области като производството на целулоза, хартия, метали, на подобряването на системите за комуникация и развитието на биотехнологиите. Настъпилото хилядолетие обаче предявява нови изисквания и в съвременните условия не е достатъчно да се полагат грижи само за технологичните иновации, нужно е да се обърне внимание и на организационните или т.нар. социални иновации. Нещо повече, подобни иновации трябва да бъдат интегрирани в националната иновационна система.

Целта на правителството на Финландия е да увеличи разходите за изследователска дейност и развитие до 4% от БВП, което е повече, отколкото в другите страни от ЕС. Например всички водещи изследователски институти твърдят, че осъществяват научна дейност за разработка на нови социални програми и иновации, които са важна част от системата за национално развитие. Една от основните слабости на финландския модел за развитие е недостатъчната степен на разпространение на иновациите. За отстраняването на тези недостатъци правителствените и изследователските организации създадоха т.нар. иновационни

банки, които представляват по-структурирана и по-удобна система за предоставяне на информация.

На макроравнище правителството (Министерството на труда и търговията) реорганизира националната система за иновации. Една от неговите десет цели е интегрирането на понятията на социалната държава и на националната иновационна система. Държавата се явява потребител на социални услуги, следователно тя е заинтересована от придобиването на иновационни услуги, особено в областта на здравеопазването, като освен това не трябва да забравя за допълнителните инвестиции за развитие и придобиване на иновации, създавайки по този начин допълнителен стимул за развитието на частни предприятия за предоставяне на услуги. Горепосоченото има връзка с неотдавнашните изследвания и с плана за развитие на Комисията за Европейско сдружаване.

Още един подход беше насочен към реализацията на политиката за взаимозаменяемост между националната иновационна система и системата на социално осигуряване. Във връзка с това важна роля играе т.нар. реформа на отрасловите изследователски организации, провеждана под ръководството на министерствата. Цел на тази реформа е интеграцията на по-рано автономните изследователски организации във взаимносвързани организации, занимаващи се с разработката на иновационни технологии под ръководството на държавата. Основен инструмент за постигането на тази цел е новият държавен орган, чиито функции са координация на дейността на отрасловите изследователски институти и изработване на план за изследвания на тези институти, който съответства на държавната програма. Най-малкото, теоретично този орган, в който влизат 13 постоянни представители и 5 наблюдатели, е длъжен да координира действията между националната иновационна система и държавата. Той беше създаден едва през 2007 г., затова засега е трудно да се правят каквито и да са изводи за резултатите от работата му.

Заключение

Всякакви опити да се повиши ефективността на предоставянето на социални услуги се сблъскват със сериозни трудности поради това, че на пазара за предоставяне на услуги съществуват голям брой частни компании. Освен това не трябва да се забравят вътрешните особености при осъществяването на реформите. Всеки институционален елемент е резултат от десетилетна борба и политически компромис, генериращ различни предложения в комплекса на политически мероприятия, осъществявани от държавата. Да се спре процесът по реализация на този комплекс от мерки е невъзможно. Нещо повече, съществуват многобройни обстоятелства, които значително ограничават възможностите за провеждане на политически реформи.

Подобна взаимна зависимост между целите на частните корпорации и задачите на държавата често води до стабилност в държавата, което се отразява положително върху ефективността и качеството на предоставянето на услуги на гражданите. Понякога обаче в резултат от такава взаимна зависимост могат да възникнат конфликтни ситуации, водещи до дълготрайни негативни последици.

Превод от руски

Таблица 1

Парадигми, дневен ред и структури, възникващи от началото на 1990-те години

Цели на политиката	Отражение на социалната политика		
	Парадигма	**Дневен ред в сферата на социалната политика**	**Структура**
Конкурентоспособност	Акцент върху изследвания и развитие, върху нововъведения вместо девалвация, избягване на допълнителни социални разходи	Прехвърляне на разходите от работодателя върху работника; интегриране на социалната и здравната политика в националните иновационни системи	Конкурентоспособност/ефективност на производството като основна цел на политиката
Държавно финансиране	Задължения относно стабилността и предвидимостта	Ограничаване на държавните социални разходи	Акцент върху „националната неотложност" и ограничение на бюджета
Европейска интеграция	Участие във всички интеграционни процеси в ЕС, вкл. Шенген, Европейския икономически и валутен съюз и така нататък	Подкрепа за равенството, стабилността и защитата на националните политики; после промяна на политиката	Акцент върху ролята на „модела на студента" и приятеля на Комисията
Заетост	Голям акцент върху осигуряването и качеството на труда, не толкова на неговото търсене като такъв	Стимулиращи реформи, обучение в течение на целия живот, баланс на гаранциите за заетост и гъвкавост на пазара на труда	Акцент върху мерките, спиращи моралните и икономическите разрушения
Пазари (в областта на социалната политика и здравеопазването)	Дерегулация на партньорството и „неутралност на пазара"	Внедряване на квазипазари в сферата на социалните и здравните услуги, насочено към укрепване на квазипазарите в областта на пенсиите в зависимост от работната заплата	Ефективност, продуктивност и съкращаване на разходите и в същото време защита на работниците, когато е възможно
Демография	Проактивна политика, насочена към борба с предизвикателствата на застаряващото общество	Пенсионни, социални и здравни реформи; политически програми за работниците на преклонна възраст	Бързо застаряване, премахване на дискриминацията между поколенията; по-ефективно разпределение на ресурсите

АННА ЛИЛОВА

Честит юбилей!

СЪВРЕМЕННИ ТЕНДЕНЦИИ НА ПРЕВОДА В КОНТЕКСТА НА КУЛТУРНИЯ ТРАНСФЕР

Анна Лилова

Отрадно е, че в преводознанието се поставят все по-широко актуални проблеми на междукултурните аспекти на превеждането. Отговорите на традиционните въпроси за взаимните контакти между национални литератури, култури и преводна дейност се търсят днес както в контекста на европейските традиции, така и в контекста на глобалните културни пространства.

„*Културологичният обрат*" днес раздвижва статуса на преводознанието в рамките на филологията, преразглежда дихотомното отношение между оригинал и превод и извежда превода върху новите релси на междукултурния процес, без, разбира се, ни най-малко да се подценяват традиционните методологии на компаративистиката.

Най-активни са усилията на теоретици и специалисти на културния трансфер в художествения превод. Силно съм впечатлена от големия изследователски проект за литературен превод в Гьотинген със сътрудничеството на учени от различни европейски страни.

В изследователския хоризонт вниманието се насочва към решаване на нови творчески задачи:

- в сферата на културно-теоретичното контекстуализиране на превода за изграждане на междукултурната комуникация в полето на глобалните културни отношения (Армин Паул Франк, Хорст Турк, Дорис Бахман-Медик, Михаел Вернер, Бенедикт Цимерман, Андреас Полтерман, Евен Зохар, Гидеон Тури);
- в търсене на универсална база за комуникация и същевременно на специфичния произход на „своето", на „собственото" (Шинго Шимада, Хорст Турк, Клаус Райхерт, Хоми Баба);
- паралелно с традиционните междунационални преводни отношения в самата Европа преводът се включва в много по-активния трансфер между европейските и извъневропейските култури (Хоми Баба, Нираняна Теясвини, Дорис Медик и др.);

***Анна Лилова** – почетен професор, германист, специалист по теория и история на превода. Преподавала е в СУ „Св. Климент Охридски" и в ЮЗУ – Благоевград. Специализирала е в Женева, Москва, Виена и Берлин. Превежда от немски и френски език. Била е президент на Международната федерация на преводачите при ЮНЕСКО (1979–1990).*

- изместване на центъра на изследванията на преводната дейност в перспективата на глобалните географско-културни пространства. Жозе Ламбер определя тази перспектива като „нова картография на превода" (Жозе Ламбер, Фриц Паул).

Новите творчески задачи могат да бъдат осъществени чрез ревизиране и разширяване на преводаческите стратегии и анализи.

Тези възгледи за границите на превода в контекста на глобализацията вероятно ще поставят пред бъдещата изследователска дейност въпроса за прецизиране на самото понятие „превод". Чуват се дори крайни мнения да се замести „културен превод" с „културен мениджмънт". Дали това е коректният аналог, е друг въпрос, но става ясно, че традиционното понятие ще се нуждае от развитие. В глобалното културно пространство изглежда са необходими други модели, в които самият превод ще се включи в съвременното културно пълноводие и същевременно ще съдейства за утвърждаване на локалното своеобразие. Не само еднопосочното вкореняване на преводното произведение в националния контекст, а като се търсят и онези общи елементи в други национални култури, от които са изградени или които са дали живот на други оригинали. Тези много по-широки историко-социокултурни параметри издигат статуса на превода и ще докажат, че „той не е маргинална процедура на културната система" (Евен-Зохар, 1990: 74). С усилията на много европейски и извъневропейски теоретици пътят е начертан – влагане на теорията на превода в една нова, по-всеобхватна трансферна теория.

Днес в лоното на много по-интензивните взаимодействия в сравнение с миналото протичат процеси с трайно значение за контактите между културите. От дифузията между тях се пораждат нови жанрове, както и нови форми, например хибридните, които нямат конюнктурен характер и поставят съвсем нов тип проблеми пред превода. Тази широка перспектива за културния и междукултурния процес на превеждане не е по силите само на науката за превода; тя е реализуема в сътрудничество с други научни дисциплини, като културологията, литературознанието, лингвистиката, етнографията, историята, антропологията.

Съвременните културни трансфери поставиха под въпрос класическите представи за *свое и чуждо*. Налице са различни подходи за тази преоценка. Националните истории са лъкатушно преплетени и всъщност всички те, по думите на Едуард Саид в книгата му „Ориентализмът" (1978, 1995), представляват само „истории на взаимоотношения". Разбира се, в тази сложна конфигурация се търсят алтернативи и за националноисторическите парадигми. На базата на културно-цивилизационни сравнения днес транснационалната перспектива подчертава не само общите черти, но и националните особености и разграничения; те се изследват обаче не само в национални рамки и не се обясняват единствено като директен контакт между литературите, а като продукти и на историческо преплитане. Иначе казано, извеждат се на преден план самите битиета на литературите и културите в многообразните им взаимоотношения именно защото те отчасти са и техен продукт.

Традиционното понятие за национално своеобразие придобива много по-сложен характер при изработване на световната карта на превода и на неговата история. Вкореняването на превода в културата и литературата не е статично: то функционира в определено историческо време като част от техните сложни взаимоотношения.

Днес общества и култури не водят изолирано съществование, обърнати единствено към себе си. Те са в динамичен процес на срещата с „чуждото", или по-скоро с „другото", и то се превръща в основен момент на междукултурен диалог в преводния процес.

Проблемът „ние" и „вие" е ключов за превода. В преводния процес другостта и чуждостта се подлагат на изпитание, както това се внушава със заглавието „*L'épreuve de l'étranger*" („Изпитанието на чуждото") на едно известно есе на Берман. Преводачът се движи в сложността на един фундаментално различен хоризонт. Парадоксът за него е да осигури присъствието на тази другост в текста на превода.

Ако се върнем назад към старите немски мислители като Хердер (1960: 83) и неговия „етнопоетичен модел" за приобщаване чрез превода към други народи „чрез участие в техния бит и начин на живот", ще установим защо съвременният проект за културата и превода разширява необходимостта от „проникване и разбиране на чужди образци" чрез превода на съвременните култури. Предизвикателствата пред съвременния преводач са в конфликтния периметър на сблъсък и постигане на споразумение между културните различия. При тази среща преводният резултат претърпява трансформации далеч по-сложни от езиковата му форма, за да може да бъде адекватно пренесен в нов, чужд за оригинала трансферен контекст. Целта е да активизира многопосочно въздействие: „културно диференциращо" (от оригинала) и „културно съзидателно" – според сполучливото определение на Хорст Турк (2004: VII).

Ясно е, че съвременните културологични и преводачески концепции и методи се отнасят с ново внимание към категориите „чуждо" и „свое", „свое" и „друго", „идентичност" и „различие", придавайки им нов потенциал и динамика, вплитайки ги в самия процес на превеждане и поставяйки в сложна връзка контекста на пораждане на оригинала и контекста на трансферирания оригинал като реципиент на тези категории.

Всъщност за тях е имало нагласи далече преди нашето съвремие. По отношение на европейския културен ареал още античността е образец как се пренася културно „другото" в историческото пространство. От нея културният трансфер в европейските традиции развива представата за „собственото", за „своето". Или контактите с културата на Древния Рим, които допринасят за развитието на писмените култури, а преводите се приемат като матрица за езиково и текстово оформяне и като начин за усвояване на културно богатство.

Не само тази е общата черта на европейските преводни литератури. Ще си разреша да добавя още някои от тях:

– В европейски мащаби историята на превода е богата с многообразие от различен тип контакти, с кулминации или спадове на взаимодействия, с преломни обрати, когато самият превод сменя закостенели традиции и ражда нови литературни и изразни форми. Такава е примерно историческата роля на превода на Милтън от Бодлер, преводите на Шекспир в XVIII век от Виланд до Шлегел, преводите на френска поезия от кръга на Ст. Георге; у нас програмата за рецепция на европейска класика от Нешо Бончев, преводите на европейска литература от интелектуалния кръг „Мисъл" на д-р Кръстев.

– Историята на превода не протича само като подредена последователност, а има и обратни ходове (пример: сменената парадигма на рецепция на Брехт у нас).
– В историята на европейската преводна литература е доминирал онзи тип превод, който се е чувствал задължен не само на изходния текст, а и на създаването на целеви езиков текст, съобразен с потребностите на националната култура и с очакванията на съответните читатели.
– Привилегированото положение на европейската преводна литература се дължи и на развиващите се европейски езици, на университетското образование за обучение на писмени и устни преводачи, на въвеждането на преводознанието като университетски предмет и не на последно място – на традицията за обединения на преводачите в национален, регионален и международен мащаб.
– При какви условия и в какви параметри е протичала традиционната европейска преводна дейност е, разбира се, ключов въпрос. Същественото тук е ролята на преводите като трансфер, като медиум на чуждия опит и култура и безспорният им принос в създаването и развитието на европейската литература и култура.

Бих посочила някои *типични случаи на трансфер.*

Централен проблем е трансферът на произведения, които са в основата на национални литературни течения. Превежданите оригинали обаче влизат така дълбоко в културата реципиент, че форматират представата ѝ за литература. Те не се възприемат като принадлежащи към определен контекст и престават да се мислят за „чужди" или изобщо за „нечии". Приемани са като базова матрица, която трябва да влезе във всяка култура, която иска да има развитие. Подобни периоди са част от историята на европейски и извъневропейски литератури. Ситуации, при които преводът играе особена роля в системата на целевата литература при избора на книжнина за превод.

– Такъв е случаят в *Германия* през XVIII век. С постепенния преход от широка рецепция до активно отричане, неодобрение и отхвърляне на френските литературни модели, включително и с посредническата роля на френските текстове (тук се има предвид преводът на английска литература не от оригиналите, а чрез френските ѝ преводи). Това представлява литературен модел с дългосрочно културно значение. Той включва значителна промяна в естетическите принципи на немските писатели и поставя начало на парадигмална промяна в преводната история, а именно – еманципация от френската интелектуална и културна хегемония. Този поврат се свързва с отхвърляне на рационализма и осъществяване на автономна немска литература.

– Могат да се посочат като пример и преводите на произведения от античността в епохата на Ренесанса във *Франция*, когато се е смятало, че за да има френска литература, трябва да се намери френски Овидий, френски Вергилий... Членовете на Плеядата – най-значителната поетическа школа на Френския ренесанс, са обединени от общо възхищение пред античната и италианската литература, чиито жанрови форми биват превърнати в нормативни образци. Една от целите е съзнателното обогатяване на френския език, който трябвало да се изгради като езикова система, равностойна на гръцката и латинската, тоест да стане „годен за литература". Преводачите

през този период постепенно скъсват със средновековните традиции и си поставят за цел да превеждат класическите произведения във възможно най-достъпна форма, и нещо много съществено: стремят се да катализират развитието на френския език.

– Или примерът с *Българското възраждане.* То се отличава от европейския Ренесанс поради образувалия се продължителен вакуум в развитието на българската общност. Културният процес се характеризира с максимална концентрация, с ускорено и поради това непълноценно консумиране на цели етапи от развитието на европейската цивилизация. Заедно с това върви борбата за оцеляване на националния дух, за защита на българската идентичност, за търсене на самобитни корени в собствената култура. Превежда се европейска класика – литературата на френския, немския и руския сантиментализъм, чиято сюжетна фактура се оказва най-лесно приспособима към познатите за българските читатели жанрови клишета на нравоучителната, житийната и дамаскинската литература.

Феноменът глобализация поражда нови условия за превода и, разбира се, изисква отваряне на преводознанието за културологични въпроси, за културните репрезентации на „другия" по пътя на превода. Този качествен скок отмества погледа от трансфера на малки лексически единици към по-големи културни взаимозависимости. Той провокира също преоценки на социалния, историческия, политическия и идеологическия контекст на превода.

Концепцията на Хоми Баба (1994: 212–235) за „култура на превода", тоест за взаимодействието на компонентите на преводния процес, насочва вниманието към „комплексността на феномена „културен превод" в постколониален контекст, където този процес се вижда не като трансфер, а като реципрочно „взаимопроникване на личното „аз" и „другия" (*interpénétration de soi même et de l'autre*). Това предполага едно „трето пространство на превода, в което се осъществява възприемане на взаимни проекции от „чуждо и свое". Чуваемостта на гласа на преводача е вложена в друго значение в реципиращата литература.

Книгата на българската историчка Мария Тодорова „Балкани. Балканизъм" е в същата традиция. Тя твърди, че представата за Балканите като регион без достатъчно ясна идентичност – нито достатъчно цивилизован, за да е европейски, нито достатъчно екзотичен, за да е ориенталски – е продукт на трансфер. Това е стереотип, създаден в Европа и усвоен от балканските култури. Но той е влязъл в ядрото на представите за идентичност на балканските нации и вече не се възприема като чужда гледна точка.

Универсалистката идеология на трансфера е *критикувана още заради представата ѝ за иманентната същност на оригинала. Произведението може да функционира толкова различно* в *оригинала и в преводния контекст*, *че можем да се питаме дали става дума за едно и също произведение.* Преводите тук придобиват друг статус в сравнение с първичния текст, защото са продукт на избор, на процес на опосредстване с отпечатъка на собствено отношение и креативна намеса на преводачите. И с това се обяснява видимата им чуждост към оригинала. За критиците на превода те са показателни за текстовите предпочитания, текстовите белези, съответстващи на преводаческите норми на определено място и в определено време.

Един типичен пример тук е *побългаряването* във възрожденските ни преводи от края на XVIII до средата на XIX век. То е пряко следствие от функционалната

културна и идеологическа свръхнатовареност на превода. Българската култура се е нуждаела от усвояване на нови модели, които да станат нейни, а това означава, че чуждият модел се деформира, за да се създаде националнобългарски.

Този преводачески метод е присъщ на почти всички европейски литератури в различни етапи от тяхното развитие:

– В *английската* литература античните автори стават съставна част на английския канон. В превода на Омир от Чампън има много примери на английска адаптация – като замени на гръцки имена през латински с английски.

– В *Германия* ранните хуманисти от XV век Албрехт фон Айб и Хайнрих Щайнхьовел са типични представители на адаптивен метод на превеждане. Езикът и сюжетът на комедиите на Плавт са адаптирани в унисон с народната култура, среда и театрални конвенции. В превода на басните на Езоп са добавени поговорки, алюзии с актуални за XV век локални събития. В този период чрез преводите немският език се усъвършенства, разгръща вътрешните си сили.

– Във *Франция* XVII век преминава под знака на френския класицизъм. Преводите се подчиняват на строгата система от правила и изисквания, които изработва тази естетика. Литературните канони налагат корпус от текстове, за които се смята, че са най-подходящо четиво и съответно трябва да бъдат превеждани. Този корпус е известен като „Красивите неверници" (*Les belles infidèles*) и той доминира в литературния живот и през XVIII век. Грижата за френска адаптация стига понякога до пародии, какъвто е случаят с превода на Омир от Мадам Дасие, където гръцките герои са облечени като френски кавалеристи. Преводите на Никола Перо Дабланкур на Цицерон, Тацит или Тукидит са изкривени копия на оригиналите, адаптации, които той обяснява като „подобрения". Самият Волтер превежда „Хамлет" на Шекспир именно в тази традиция. Ето как звучи при Волтер, който използва два помпозни александрина, прочутият въпрос „Да бъдеш или да не бъдеш":

Demeure, il faut choisir et passer à l'instant
De la vie à la mort et de l'être au néant.

Спри, трябва да избереш и да преминеш мигновено
от живота към смъртта и от битието към небитието.

На глобализационните явления се противопоставя процесът на утвърждаване на културните различия и самобитността.

Тези два паралелни процеса в съвременността поставят пред превода и преводача фундаменталното изискване за поглед навътре (към собствената култура и собственото „аз") и поглед навън (към „другия", към оригинала и автора).

Тази мисъл бих искала да онагледя с известния немски автор Херман Хесе. Имам предвид преведените на български език негови книги: „Степният вълк", „Игра на стъклени перли", „Демиан", „Сидхарта" и др. Може би у нас е по-малко познат с пророческата си, утопична за отминалия век идея, отнасяща се до свързването на различните световни култури в един поток, в един полифонизъм с възможности за безпрепятствено изразяване на творческите духовни постижения.

Двайсет години преди да вложи аналогична идея в „Игра на стъклени перли", той създава „Сидхарта" – живота на Буда в художествена форма (1922). За-

мислена като морална подкрепа на европейската интелигенция след Първата световна война във времето на рухнали идеали и надежди на европейския хуманизъм, Хесе, привлечен от будизма, поднася на читателите идеята за ненасилието, за отказ от хищничеството, ниските страсти, грубите материални наслади. По този начин ги противопоставя на шовинизма, еснафството и безсмислените жертви на своето време. Но заедно с това Хесе влиза в спор с будистката религия, че е невъзможно реализирането на човека в нирвана, и предлага активност, преодоляване на изпитания, стремеж към доброто и красивото. Хесе постига това чрез антитезата: пасивност на източните религии и фаустовска жажда за познание. Фаустовски мислещият Сидхарта е опонент на Буда.

Още същата година „Сидхарта" е преведен на японски и през общата писмена култура на китайски и корейски език. Хесе е вече признат културен посредник между Изтока и Запада.

Примерът с Хесе, наречен зен-майстор на европейската литература, е особен случай на културен трансфер. Един европейски интелектуалец среща и преплита европейското мислене, носещо динамично натовареното писателско разбиране за „чуждото" – с една коренно различна извъневропейска източна култура. Тя става достояние чрез репрезентации на нейните понятия за чувства, за различни религиозни представи и различен тип мислене и изразяване. По този път се разкриват културноспецифични представи за ценности, културни различия, ключови понятия и прочее.

Разбира се, досегашните парадигми за анализ са необходима база на преводознанието. Те не изключват субективното отношение на преводача спрямо оригинала. Свързан със своето време, с битуващите преводачески норми, художествени течения, стилове и традиции, преводачът инвестира в своя превод собствената си визия и формира своята преводна стратегия.

Нормативните представи за висока литература често са различни в оригиналния и в преводния контекст. Това обяснява защо понякога преводната стратегия съзнателно загърбва поетиката на оригинала.

За да осигури рецепцията на ранния Хуго фон Хофманстал като „велик европейски поет", признат за водещ импресионист в немскоезичния културен ареал (в края на XIX и началото на XX век), Николай Лилиев го превежда със средствата на символистичната поетика, която по това време се възприема у нас като образец на висока литература. Няма никакво усилие за усвояване на специфичния импресионистичен начин на кодиране, тъй като младата българска култура току-що си е създала поетически модел. Тя се стреми да добави нови и нови образци, а не да експериментира с радикални промени.

Българският превод на стихотворението „Предпролет" („*Vorfrühling*") е пример за сложна конфигурация на трансфер и за едно движение в различна от оригинала посока:

Es schüttelte wieder
Akazienblüten
Und kühlte die Glieder
Die atmend glühten'

Доземи – друмник ранил,
цъфнали вейки е свеждал,
кудил е тъмни примежди,
морни чела е свеждал.

Известно е, че като поет символист Лилиев е постигнал най-високо изразно съвършенство. „Смисълът на неговите стихове – пише Светлозар Игов – сякаш не е в значението (макар че не го загубва), а в звученето" (Игов, 2002: 608). Музиката на Лилиевия преводен стих е тайнствена, мека, нежна, с по-забавено дактилно темпо, с вибриращо „р", с меки гласни и сонори (напомнящи „Тихият пролетен дъжд"). Тя е и у Хофманстал изразена с асонанси, алитерации, с редуващия се двустъпен ямб и тристъпен анапест, с преливащи се дълги и къси размери. При интерпретацията на този оригинал Лилиев възприема импресионизма с творческа устойчивост и независимост. Стимулирана е собствената му виталност и креативност, за да създаде толкова различна картина на една българска предпролет от началото на века.

В случая имаме двойна контекстуализация – поетическата същност е изменена в поетическа преработка със собствена авторова стилистика, от която се ражда продуктивно отклонение и различие. В този културен трансфер не може да се търси просто еквивалентността спрямо оригинала, а Лилиевото собствено разбиране и за оригинала, и за неговата чуждост. Срещат се две различни, паралелно протичащи течения, изразявани съответно в две национални култури от видни носители на тяхното кредо.

Стратегията на Лилиев е израз на отключена собствена поетическа енергия и заедно с това на събуден по странен начин инстинкт за самосъхранение на битуващия стремеж на поетите символисти за съизмерване и приобщаване на българската поезия към естетическите ценности на европейския модернизъм. Лилиев се е стремил не към формална идентичност, а към равенство на въздействието, извеждайки и представяйки в защита художествения потенциал на българския символизъм.

Рецепцията на експресионизма е друг пример. Със своята широко рецептивна ориентация и усет към модерните тенденции в европейската и световната култура Гео Милев превежда редица немски автори – експресионистите Ернст Толер, Густав Майринк, И. Р. Бехер – и олицетворява екстатичната визия на експресионизма. Той задава перспективата „за български прочит" на експресионистите, очертава хоризонта на българския поетически език и доразвива с преводите си пределната агресия на експресионистичното слово:

Скок след скок – коне. Зигзаг. Пръхтят.
Ръчни бомби с гръм ръмжат.

Смисловата интензивност и патетика са засилени чрез допълнителна алитерация на „с", „з", „ж", „р", потопени в дълбоката тъмна звучност на „ъ".

Гибелта на Гео Милев и догматичното отношение към експресионизма отдалечават този новаторски хоризонт от българската преводна литература. Една удвоена чуждост на експресионистичното и на иманентния му език остава неразбрана за рецептивните нагласи на преводната ни литература. Опитът за трансфер на самата идеология на бунта не създава традиция. Следващите преводачи отново използват инструментариума на символизма.

Разбира се, известно е, че са възможни различни прочити на оригинала.

Може да става дума за отклонения според жанровата природа на текста у един и същ преводач. Ще се позова на два превода на Светослав Минков.

Този високо интелектуален български писател превежда през 1926 г. „Голем" на Густав Майринк. В него, следвайки линията между въображаемо и реално, той прилага преводната стратегия на овладяно психологическо тълкуване на мистичното, на екстазния фантазен свят.

Другият негов превод – на приказки от Андерсен – е направен чрез немски като език посредник. Общото впечатление – конкретно от „Дивите лебеди" – е, че Св. Минков запазва атмосферата, сюжета, а в езиково-стилистично отношение влага характерни изкази от българските приказки: например не „крал", а „цар", не „принцове", а „князе", които „пишат с елмазени калеми". Ценностната оценка на оригинала се изразява в сродяване на стилистиката на Андерсен с езика на традиционната българска приказка – тип приспособяване към рецептивните възможности и езиковата компетентност на децата читатели/слушатели.

Ако направим сравнение с неотдавна излезлия у нас превод на Вл. Старирадев на Андерсеновите приказки, направен за първи път от оригиналния език – датски, то той ни показва друг прочит: стремеж за директно приближаване на чуждото към децата читатели. Кралят си е крал, принцовете са си принцове, които пишат с диамантени тебешири, а не с калеми. Иначе казано, Старирадев е запазил както повествователната схема, така и езика и стилистиката на Андерсен, с които се осъществява директен контакт между две национални детски литератури. С този превод българското дете като читател се учи да опознава „другия".

В националните европейски литератури има много примери за *индивидуални подходи* в превода. Подбудите съобразно с историко-културните констелации са били различни: Шилеровият понемчен превод на „Федра" от Расин, символистичният превод на Маларме на „Гарванът" от Едгар Алан По, езиково модернизираният превод, изменената прозодия или дори преосмислената идея на „Гарванът" от немския преводач Хедвиг Лахман през 1891 г. и други.

Многообразието от примери потвърждава факта, че потенциалът на значението на оригинала, в смисъла на предизвиканите от езика образно преживяване и мисловно разбиране, не може да бъде пресъздаден по един и същ начин, с аналогичния потенциал – той се променя с всеки индивидуален превод. Затова се очаква, че чуждото във всяко литературно произведение, принадлежащо на друга култура, ще приема разнообразни форми на промени: радикални, колебливи, нивелирани, хиперболизирани, обяснителни, с радикални размествания и други.

Това особено релефно се проявява при *алтернативните преводи* и техния анализ за установяване на причините и характера на съответните преводачески решения.

Със своята чуждост оригиналът сякаш остава незавършен, неизчерпаем. Той импулсира многобройни прочити, едни от други отличаващи се интерпретации, които се пораждат в процеса на индивидуалните преводачески рецепции и формирани стратегии.

Четири преводни варианта на стихотворението на немския поет и прозаик Й. Р. Бехер „*Der an den Schlaf der Welt rührte*" биха могли да ни доближат до причините за отклоненията. Заглавието е трансформиран цитат от драмата на Хебел „Гигес и неговият пръстен" – „*Nun rühre nimmer an den Schlaf der Welt*"

(„Не смущавай, не докосвай никога съня на света"). Вероятно непознаването на този „цитатен" хоризонт разсейва смисъла на оригинала и дава възможности за многообразие от интерпретации, още повече че ключовият глагол „*rühren*" в заглавието е сред най-поливалентните в немски език.

Разликите – всяка една е отпечатък на индивидуалността и заедно с това те ни дават информация за културните и езиковите пластове, контролиращи превода. Макар и хиперболизирано, определението на Андреас Полтерман (1987: 14–52) е в унисон с тази идея: „Оригиналите ги няма, те се произвеждат чрез разбиращ прочит и превеждане." Ето как звучат тези разлики:

Димитър Статков извежда метафората от ключовата образност на текста, активизирайки прометеевския мит в европейската културна традиция: „Този, който разтърси огъня на света", 1954 г. (хиперболизиращо отклонение).

Кръстьо Станишев използва друг пласт на митологичната символика: докосване (вълшебство, магически жест): докосване – живот: „Този, който докосна съня на света", 1966 г. (омекотяващо отклонение).

Димитър Дублев опростява, нивелира метафората, представяйки я като краен и окончателен резултат (минало свършено време, свършен вид на глагола): „Този, който събуди света", 1966 г. (нивелиращо отклонение).

Св. Денева отново нивелира метафората, но активизира смисъла, като въвежда *presens historicum* (сегашно историческо време и свършен вид на глагола): „Този, който буди света", 1970 г. (колеблива промяна).

Току-що описаните отклонения не са обезателно грешки; те са сигнали, породени от потенциала на превеждания оригинал, свидетелство за проявеното умение на преводачите да пресъздават чрез художествено мислене и въображение.

Ако използваме ключовия извод на Михаел Вернер и Бенедикт Цимерман (Вернер и Цимерман, 2003: 7–37) за кръстосване на културите в исторически план, бихме могли да посочим кръстосването на преводачески стратегии при поетики на две литературни течения: символизма и експресионизма. Става дума за *Б. Брехт.* Още повече че самият той говори с езика на тяхното противопоставяне.

В баладата „За удавилата се девойка" Брехт превежда мита за космогоничното единство на света от езика на символизма на езика на експресионизма. Има три превода на български: на Стефан Бесарабовски, Даря Хараланова и Атанас Далчев. Първите два хиперболизират символистичния пласт. Очевидно символизмът, пуснал корени в нашето литературно поле, се наслагва и патинира останалия без корени у нас експресионизъм. Интерпретацията на тези два превода тушира провокативността на Брехт в унисон и с жанровата традиция на българската балада, с нейните устойчиви образи и мотиви, към които преводачите са интуитивно разположени.

Третият алтернативен превод, този на Далчев, остава верен на това кръстосване на две литературни течения, на тази игра, чрез която Брехт интерпретира езика на символизма като празно клише, а реториката му трансформира в шокови пародии, пределно натурални в предизвикателната си простота. Провокативността на Далчевата преводна стратегия използва енергията, заредена през 20-те години в протеста на Брехт, за да я прицели в консервативния нимб на българския канон от 70-те години.

Брехт е един от чуждите автори, за чиято поезия са създадени у нас най-голям брой алтернативни преводи. Едно стихотворение – „Възхвала на диалектиката" – има шест превода и с този висок коефициент е прецедент в рецепцията на немски поети от XX век. В него липсват традиционните индикатори за поетическа емоционалност: заместени са с икономичност на рими, ритми и епитети, с почти театрални жестове. Тази подвеждащо лесна за превод поетика 50 години след създаването ѝ изисква талантливо боравене с арсенала на класическата реторика (паралелизми, симплокии, тройна епифора, петкратна анафора, тройна антитеза). Но и в шестте преводачески концепции прозират автоматизми и клишета. Успехът е неравномерен. Провокативността на Брехт се среща с традиционните български разбирания за класичност. Това обаче не е невежество спрямо оригинала или спрямо естетическото кредо на Брехт, а съпротива на радикализма на неговата поезия, тъй като е четен предубедено само като класик на немската литература.

Не може да се отрече, че чрез алтернативните преводи се определя ефективността на рецепцията – какви въздействия имат различните варианти и как се проявяват във всеки нов текст. Те са феномен на българската преводна култура, белег на естетическата култура на българския преводач, белег за преводна култура на ново ниво на преводаческото мислене. Дори не става дума за конкуриращи се преводачи, а за обогатяване на преводната култура с конкуриращи се подходи към оригинала, които мултиплицират тълкуването на „чуждото и чуждостта" като обект на интегриране в „своето" и „другостта".

Спрях се на рецепцията на Брехт, за да покажа *диахронното измерение на трансферите*, което е също централен проблем. То също представя доказателства за отсъствието на иманентната същност на оригинала. Случаят с Далчевия превод на Брехт през 70-те години със средствата на експресионистичната поетика е във време, когато експресионизмът не е вече бунтарски експеримент, а класика. Неговият Брехт не губи от класическия си ореол, който дотогава му е набавян от преводачите чрез кода на символизма. Интересното в случая е, че Далчев успява да възпроизведе не просто поетиката, а и идеологията на експресионизма – макар и със задна дата.

Мисля, че днес е времето, когато всеки преводач би трябвало да осмисли много по-широкия хоризонт на чуждото произведение, а не само конкретния текст, за да може да го съотнесе към културата на своя народ.

Днес е времето, когато, ако следваме Бахтин (1979: 335), на чуждата култура се поставят такива въпроси, каквито тя самата не си е поставяла – за да ни открие тя самата нови смислови глъбини. Без собствени въпроси не трябва творчески да се възприема нищо „друго" и „чуждо". Всичко това откроява необходимостта от:

- реорганизация на концептуалната рамка и преосмисляне на средствата за анализ;
- нови подходи и преводи, които да олицетворяват способността на преводача:
  - да търси първоизточника на соковете, които са се вливали в оригинала,
  - да разбира трансформациите по пътищата на тяхното движение,
  - да съумее съобразно с потребностите на своите реципиенти да ги влее в собствената култура,

- да внася свой принос в диалога между народите, културите и цивилизациите, т.е. да бъде талантлив посредник в потоците и мрежите на съвременния културен трансфер.

Задача нелека, защото оригиналът със своя цялостен пълнокръвен потенциал сякаш винаги се изплъзва.

Разбира се, стратегиите и вариантите с времето все ще се множат. И в своите различия те ще се настигат в една цел и в една роля – въздействие в новия контекст на трансфера: „културнодиференциращо и културносъзидателно".

ЛИТЕРАТУРА

1. *Баба Хоми 1994:* Bhabha Homi, The Location of Culture, London, New York, Routledge, 1994, 212–235.
2. *Бахман-Медик 2004:* Bachmann-Medick, Doris, Von der Poetik und Rhetorik des Fremden zur Kulturgeschichte und Kulturtheorie, in: Die literarische Übersetzung in Deutschland, Göttinger Beiträge 18, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2004.
3. *Бахман-Медик 1996:* Bachmann-Medick, Doris, Hrsg. Übersetzung als Repräsentation fremder Kulturen. Berlin: Erich Schmidt Verlag, Göttinger Beiträge 12, 1996.
4. *Бахтин 1979:* Бахтин, Михаил. Эстетика словесного творчества. М., 1979, 335.
5. *Вернер и Цимерман 2003:* Werner Michael et Bénédicte Zimmermann, Penser 1'histoire croiseé – entre empirie et réflexivité; in Annales, Histoire, sciences sociales, 58 année, ni, janvier–février 2003, 7–37.
6. *Евен-Зохар 1990:* Even–Zohar, Itamar, Translation und Transfer, in: Poetics Today 11, N.l, 1990, 73–78.
7. *Евен-Зохар 1990:* Even–Zohar, Itamar, The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem, in: Poetics Today, 11, N.l, 1990, 45–51.
8. *Игов 2002:* Игов, Светлозар. История на българската литература. С., Сиела, 2002, 608.
9. *Ламбер 1993:* Lambert, José. Auf der Suche nach literarischen und übersetzerischen Weltkarten, in Frank/ Maass/ Paul/ Turk/ 1993, 85–105.
10. *Милев 1941:* Милев, Гео. Български литературни портрети. С., Книжарница „Нов свят", 1941, 49.
11. *Льофевр 1992:* Lefevere, André. Translation, History, Culture, A Sourcebook, London, New York, Routledge, 1992.
12. *Полтерман 1987:* Poltermann, Andreas. Die Erfindung des Originals: Zur Geschichte der Übersetzungskonzeptionen in Deutschland im 18. Jahrhundert, Brigitte Schultze (Hrsg.), Die Literarische Übersetzung, Göttinger Beiträge, 1987, 14–52.
13. *Райхерт 2003:* Reichert, Klaus. Die unendliche Aufgabe, Zum Übersetzen, München-Wien. Zur Übersetzbarkeit von Kulturen – Appropriation, Assimilation oder ein Drittes, 2003, 25–40.
14. *Саид 1995:* Said, Edward. Orientalism (1978), London, Penguin, 1995.
15. *Тури 1980:* Toury, Gideon. In Search of a Theory of Translation, Tel-Aviv, The Porter Institute for Poetics and Semiotics, 1980.
16. *Турк 2004:* Turk, Horst. Vorwort *Die literarische Übersetzung in Deutschland*, Göttinger Beiträge, 18, Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2004.
17. *Турк 1992:* Turk, Horst. Übersetzung ohne Kommentar: Kulturelle Schlüsselbegriffe am Beispiel von Goytisolos Reivindicacion del Conde don Julian, in Lönker, Die literarische Übersetzung als Medium der Fremderfahrung, Göttinger Beiträge, 6, Berlin, Schmidt, 1992, 3–40.
18. *Турк и Вати 1997:* Turk, Horst/ Bhatti, Anil. Kulturelle Identität: deutsch-indische Kulturkontakte in Literatur, Religion und Politik, Berlin: Schmidt, Göttinger Beiträge, 15, 1997.
19. *Хердер 1960:* Herder, Johann. Sprachphilosophische Schriften, Heintel, Erich (Hrsg.), Hamburg, Meiner, 1960, 25.
20. *Шимада 1987:* Shimada, Shingo. Zur Assymetrie in der Übersetzung von Kulturen. Das Beispiel des Minakata-Schlegel-Übersetzungdisputs, 1987, in Bachmann–Medick, Übersetzung, 260–274.

Гео Милев
Илюстрация към „Жестокият пръстен", 1920

МИГРАЦИОННИЯ ПОЖАР ТРЯБВА ДА ГО ГАСЯТ ТЕЗИ, КОИТО ГО ЗАПАЛИХА!

АМЕРИКАНСКИТЕ ВЛАСТИ СА ГЛАВНИЯТ ВИНОВНИК ЗА СЕГАШНОТО МАСИРАНО ПРЕСЕЛЕНИЕ ОТ АФРИКА И АЗИЯ КЪМ ЕВРОПА

Иван Ангелов

Иван Ангелов *– член-кореспондент на БАН, професор, доктор на икономическите науки. Работил е повече от 11 години в ООН. От 1960 г. работи в Икономическия институт на БАН. Специалист по макроикономическа политика. Ръководител е на научен колектив, който 13 поредни години публикува независими анализи за текущото състояние на икономиката и прави средносрочни и дългосрочни прогнози. Има над 230 научни публикации, между които 14 монографии.*

От историята знаем за поредица от велики преселения на народите през вековете. Стотици милиони хора сега живеят извън страните, в които са родени те и техните родители. В своя статия през август 2015 г. в списание *Social Europe* бившият министър на външните работи на Германия Йошка Фишер писа: „В продължение на много години Европа беше сполетяна от войни, глад и бедност. Милиони европейци бяха принудени да емигрират по икономически и социални причини към Северна и Южна Америка и далечна Австралия, търсейки по-добър живот за себе си и за своите деца. Те бяха считани за „икономически мигранти"... Днес Европа е един от най-богатите световни региони. В продължение на десетилетия повечето европейци живеят в демократични държави, които уважават фундаменталните човешки права. Европейската мизерия и миграция се превърнаха в далечен (дори почти забравен) спомен."

Причини за нарастващите миграционни потоци

През последните десетилетия започнаха нови преселения на милиони хора от бедните към богатите страни по различни причини. *Основните причини сега са икономически и политически.* Докато има два световни полюса – бедни и богати, или както се казва в глобален план – Север и Юг, ще има и световна икономическа миграция. Засилването на бедността и изострянето на неравенството в световен мащаб ще продължават да предизвикват нарастваща икономическа миграция: от бедните към богатите континенти, от бедните към богатите държави в континентите и от бедните към богатите райони вътре в държавите. Икономическата миграция може да бъде ограничена значително само ако се постиг-

не относително изравняване на качеството на живота в различните континенти, държави и региони вътре в държавите. Това обаче не се очертава като реална възможност през близките десетилетия. По-скоро обратното.

Политическите причини се изразяват в интервенции отвън, провокиране на граждански войни, заговори за сваляне на легитимни правителства и поддържане на добре платена пета колона в чужди държави. Неслучайно напоследък все по-често се говори: „Ако има война, ще има емиграция, ако няма война, няма да има емиграция." Разбира се, тук става дума главно за военнополитическата емиграция.

Главните икономически и военнополитически миграционни потоци сега са от Африка, Южна и Югоизточна Азия, Латинска и Централна Америка към Западна Европа, Северна Америка и Австралия. В периоди на икономически, социални, политически, религиозни и други кризи тези потоци се засилват, но никога не стихват напълно. Напоследък се очертава тенденция затишията да са все по-редки и по-кратки. Това е много опасно за бъдещето на човечеството.

Намесата на САЩ във вътрешните работи на други държави

През последните десетилетия се повиши ролята на намесата на САЩ и на някои западноевропейски страни във вътрешните дела на други държави. Тя се превърна в мощен източник на миграция. Външните интервенции пораждат вътрешно политическо, икономическо, социално, етническо, културно и религиозно напрежение в тези страни и все по-често прераства в граждански войни и тотален хаос. Те пък правят невъзможен нормалния живот на хората в тези държави и ги принуждават да емигрират. Намесата се прави от правителствата на САЩ и на техни европейски съюзници под знамето на натрапчивия *„износ на демокрация"* и *„защита на гражданските права"*. Известна е многократната брутална намеса на САЩ преди и след Втората световна война в централно- и южноамериканските държави, в Африка, в Азия и в Европа. Създаването на еднополярен свят с господстваща доминация на САЩ през последните десетилетия увеличи апетитите за такава намеса и те зачестиха. Превърнаха се в нормална практика. Политическите причини, които пораждат последните масови миграционни потоци към Европа, са намесите под флага на „Арабската пролет" (в Тунис, Либия, Египет, Йемен, Сирия, а преди това – за „износ на демокрация" в Ирак, Афганистан, Еритрея, Етиопия, Сомалия и други африкански страни, та чак до Нигерия.

В повечето от тези държави имаше диктаторски режими, но те с нищо не бяха по-лоши от съществуващите и досега проамерикански диктатури в Саудитска Арабия и в нейните по-малки съседи от Арабския (Персийския) залив, а също и в Африка. Разликата е само в това, че едните бяха неутрални или антиамерикански, а другите – послушни и проамерикански. Положението в Ирак, Афганистан, Либия и в други страни беше наистина лошо, но след грубата намеса на Америка и на някои западноевропейски страни стана още по-лошо. По-рано по време на диктатурите бяха избивани много хора заради техните политически, религиозни и други убеждения, но сега, с породените от тези интервенции граждански войни и пълен хаос, се избиват още повече хора.

По времето на Саддам Хюсеин *Ирак* беше относително стабилна държава с брутална диктатура. Правителствата на САЩ отначало сътрудничеха с този, както и с предшестващите го диктаторски режими в Ирак, доставяха му военна техника и му помогнаха в края на 1980 и следващите години да воюва срещу Иран, защото това беше изгодно за САЩ. Войната завърши без победител. Впоследствие, когато Саддам прояви признаци на непослушание, го обявиха за престъпник. Особено след войната му срещу Кувейт през август 1990 година.

Правителствата на САЩ, Великобритания и на други техни съюзници безцеремонно излъгаха света, че Ирак притежава оръжия за масово поразяване, и на това основание на 19 март 2003 г. започнаха мащабна война срещу него без разрешение на Съвета за сигурност на ООН. Оръжия за масово поразяване не бяха намерени, но за това сега не е прието да се говори. Западните медии избягват да пишат по тази тема. Т.нар. световна общност се преструва, че е забравила за престъпната лъжа. А тя е престъпна, защото струва живота на десетки, може би и на стотици хиляди иракски граждани и на няколко хиляди американски войници, както и много стотици милиарди долари на САЩ и на други страни за водене на военните действия. Да не говорим за физически и психически ранените стотици хиляди военни и цивилни с тежки последствия за целия им живот. Там загинаха за чужди интереси и 13 български войници, а още повече бяха ранени. Бяха унищожени или ограбени безценни хилядолетни паметници на световната материална и духовна култура. Особено тежко пострада Месопотамия – люлката на човешката цивилизация, световноизвестният античен град Вавилон. Разграбени бяха световноизвестните музеи в Багдад, в Мосул и в други градове на Ирак.

Гражданската война в Ирак продължава и сега. Не минава месец без кървави бомбени атентати между шиити, сунити и кюрди. Ирак е пред разпад на две или три по-малки държави. Продължават да умират невинни хора, а хиляди други търсят спасение в емиграция. Политическите лъжци от най-висок калибър обаче не са наказани. И дори имат наглостта сега да ни съветват как да ограничаваме миграционните потоци, да разширяваме демокрацията и да спазваме човешките права.

Американските власти отгледаха саудитския богаташ Бин Ладен като оръдие за борба срещу съветската окупация на *Афганистан*, но впоследствие той създаде „Ал Кайда" и се обърна срещу тях. Появиха се талибаните и в Афганистан започна гражданска война. Разрушаването на двата небостъргача на Световния търговски център в Ню Йорк на 11 септември 2001 г. послужи като претекст за пряка военна намеса на САЩ и на техни съюзници в Афганистан.

Тези събития и организираните от САЩ и европейските им съюзници интервенции в Близкия и Средния изток и Северна Африка впоследствие прераснаха в още по-уродливата *„Ислямска държава"*, която тепърва ще създава проблеми на Европа и на народите в тези региони. „Ислямска държава" е рожба на властите на САЩ и на техните най-близки европейски и арабски съюзници. Много са фактите, които го потвърждават. „Ислямска държава" окупира важни петролни източници в Ирак и Сирия и добива нефт, но суровият нефт става ценност едва когато бъде продаден и преработен.

Достатъчно е да запитаме: на кого го продават, кой го купува и прекупува и от кого получават стотици милиони долари за финансиране на военните си опе-

рации и за заплащане на изпратените там с тяхно активно и пасивно съдействие десетки хиляди наемници от много страни? Защо световната общност мълчи за това, въпреки че добре знае истинския адресат? Ако това беше Русия, щяха отдавна да проглушат света!

Либия също беше относително стабилна държава с важни социални придобивки за своите граждани, финансирани с приходите от петрола. С диктаторската си практика Кадафи не се различаваше съществено от арабските си колеги, освен с оригиналните си „реформаторски" наклонности в Либия, с усилията си за обединяване на арабските страни в една държава още по времето на египетския президент Гамал Абдел Насър, с пропагандирането на арабския социализъм, национализацията на частната икономика в Либия, писането на учебник за либийската джамахирия. Той поддържаше добри отношения със Съветския съюз, срещаше се често с нашия Тодор Живков и експериментираше нови, привидно демократични, дори леви социални и политически модели. Кадафи беше приеман радушно и от европейските лидери, които му позволяваха да разпъва прословутата си шатра по свой избор, за да получават повече петролни концесии в Либия. Той помагаше на Европа, като не допускаше емиграция от Либия към бреговете на Италия. В апогея на своята власт Кадафи изтъкваше пред италианския премиер Берлускони и други европейски ръководители, че бежанците от арабските и от други африкански страни „ще нахлуят в Европа и ще я опустошат като варварите", ако той не ги спира. Сега това е на път да стане. Правителствата на САЩ, Франция, Великобритания и други европейски страни започнаха въздушните бомбардировки над Либия през 2011 г., изпращаха там свои предрешени командоси за създаване на безредици и организираха въоръжения преврат срещу Кадафи, който беше убит по зверски начин. В свалянето на Кадафи особено активна роля изигра Франция с президента Саркози, въпреки широко разпространените слухове, че Кадафи е финансирал президентската му кампания.

На някогашната либийска територия сега няма държава с централно правителство, а пълен хаос и въоръжени междуплеменни сблъсъци. Либийските брегове се превърнаха в старт за мащабна емиграция към Италия. Към началото на септември 2015 г., тръгнали от либийските брегове, по официални данни около 2900 араби и африканци намериха смъртта си във водите на Средиземно море, а не бленуваното европейско щастие. Действителният брой на удавниците вероятно е по-голям.

Сирия беше относително мирна мюсюлманско-светска държава, може би между най-цивилизованите арабски страни. Тя поддържаше и поддържа приятелски връзки със Съветския съюз и Русия, което не се харесва на правителствата на САЩ и на някои западноевропейски държави. Те смятат, че притежават монополното право да се разпореждат в този регион. Правителството на САЩ реши, че, като част от общия кръстоносен поход срещу Русия, президентът Башар Асад трябва да бъде свален, защото не стана тяхна марионетка, макар че беше преизбиран няколко пъти в относително свободни (по арабски стандарти) избори. Във всеки случай далеч по-свободни, отколкото в приятелските на САЩ диктатури в различни региони на света. За това обаче американските власти мълчат. Защото за тях има „добри" и „лоши" диктатори, в зависимост от послушанието им. Същото правят и големите световни медии.

Отстраняването на президента Асад се оказа по-трудно, отколкото американците очакваха. Наложи се да организират гражданска война срещу законното правителство с масирано участие на чуждестранни наемници, т.е. в нарушение на всякакви норми за международни отношения. А се „безпокоят", когато Русия оказва помощ на същото законно сирийско правителство да защити своите граждани и своята държава от пълна разруха, в съответствие с международните норми. На САЩ им е позволено всичко в Сирия и в района, а на Русия – нищо. Евентуалното отстраняване на сегашното правителство на Сирия начело с Башар Асад би означавало превръщане на тази страна във втора Либия и втори Ирак. Тоталният хаос би заменил държавността и налагащата се светска диктатура. Дори нещо по-лошо.

Каква е тази нова американска логика в международните отношения? Счита се, че на Америка ѝ е позволено да сваля чуждестранни легитимни правителства, ако не ѝ харесват, да разрушава чужди държави, да жертва стотици хиляди техни граждани и да прокужда милиони други по света, като заобикаля Съвета за сигурност на ООН. И в същото време да обвинява Русия, защото помага на сирийското легитимно правителство в усилията му да стабилизира държавата си и да защити живота на своите граждани по правилата на международното право!

Държавният секретар на САЩ Кери наскоро изрази „безпокойство", че Русия изпраща в Сирия военен персонал и доставя военна техника. Ако това е вярно, заявил Кери, то ще допринесе за разширяване на насилието и ще увеличи броя на бежанците от Сирия. Странно безпокойство! Единствената военна сила в Сирия, която реално се сражава на терена срещу войските на „Ислямска държава", са войските на президента Асад и сирийските кюрди в североизточната част на страната. Така наречената умерена сирийска опозиция, организирана, обучавана и финансирана от правителствата на САЩ, Турция, Саудитска арабия и Катар, е разбита и безпомощна. Напоследък това признаха и американските власти. Част от нея дори премина на страната на „Ислямска държава". Не е ли американското „безпокойство" твърде подозрително!

Всяко ограничаване на военните възможности на сирийското правителство улеснява „Ислямска държава", с всички трагични последствия. Американското безпокойство от новините за по-активно участие на Русия в подкрепа на Асад във войната му срещу „Ислямска държава" е израз на загриженост за съдбата на свидната им рожба, а не за сирийския народ. Те се страхуват не от увеличение на емиграцията, а от вероятността „Ислямска държава" да бъде разгромена от правителствените войски с руска помощ. Натрапва се убеждението, че Америка цели точно това – да помогне на „Ислямска държава", т.е. на съвременните варвари, които режат главите на своите пленници и разрушават безценни паметници на световната култура в Ирак и Сирия.

Наред със споменатите по-горе погроми над хилядолетни културни паметници по време на американската агресия в Ирак, сега се ограбва и разрушава световноизвестната Палмира, районът на север и на юг от р. Ефрат в Сирия. Не е ли това съучастие в разрушителната дейност на ислямското „културно варварство"! Един ден биха го правили и в Европа, ако им се отдаде.

Преди няколко години обвиниха Сирия, че притежава химически оръжия, но и след като тя ги унищожи миналата година, по договореност с Америка, благодарение на конструктивната роля на Русия, напоследък заплахите от открита интер-

венция и ултиматумите за сваляне на президента Асад се подновиха, а прикритата външна намеса не е преставала. След масираното вмешателство на САЩ, Саудитска Арабия, Катар, Турция, Израел и други държави Сирия вече е почти съсипана държава. От около 22–23-милионното ѝ население преди интервенцията половината търсят спасение в емиграция. Само в Турция има над 2 милиона имигранти. Йордания и Ливан са поели около 3 млн. сирийски бежанци. Огромна е и вътрешната сирийска миграция.

В този контекст буди недоумение и поведението на *българското правителство.* То *отказа въздушен коридор на руски самолети с хуманитарна помощ за Сирия под претекста, че те можело да носят военна техника. Първо,* това не е доказано, а само предположение, въз основа на което не могат да се вземат такива важни решения. *Второ,* нормалният износ на военна техника за легитимното сирийско правителство не е забраняван от Съвета за сигурност на ООН, който единствен има такова право. *Трето*, дори и да носят въоръжения, те са за действия срещу „Ислямска държава". Какво лошо има в това от гледна точка на здравия разум? На кого помага българското правителство с тези си странни действия, на фона на разрешението на Гърция и на Иран самолетите да прелитат! А искането на българските власти да проверяват съдържанието на самолетния товар на наша територия е цинично предизвикателство срещу една велика държава, направила толкова много за освобождаването ни от турско робство и за цялостното развитие на България през последните 150 и повече години. Това е поведение на политически лакей, когото никой не уважава, дори и неговите господари! Любопитен съм да видя дали българското правителство ще поиска такива проверки на прелитащи над България американски самолети.

Ирак, Афганистан, Либия и Сирия, поради войните, предизвикани с прякото и косвено участие на САЩ, сега са главните източници на мигранти към Европа, следвани от Тунис, Алжир, Йемен, Сомалия, Еритрея, Етиопия, Судан и други страни на юг от Сахара.

Деструктивната роля на Америка за дестабилизирането на споменатите страни сега се премълчава. Дори напълно се отрича. Като главна причина за масовата миграция напоследък се сочи разрастването на „Ислямска държава" чрез овладяване на големи територии в Ирак и Сирия, а също и влиянието ѝ в Либия и други африкански държави. Това не е вярно! *Първо,* мащабна миграция от Африка към Европа има отдавна, но, както споменах по-горе, тя до голяма степен се блокираше от режима на Кадафи. Войната и последвалият хаос в Ирак (т.е. преди създаването на „Ислямска държава") принудиха милиони хора да напуснат страната си и да търсят спасение в съседни арабски държави: Сирия, Йордания, Ливан, Египет и други. Това са всеизвестни факти за всеки обективен анализатор на събитията в този регион по онова време. *Второ,* дори ако допуснем за момент, че „Ислямска държава" е породила сегашната миграция, следва да се върнем 15–16 години назад и да проследим нейното зараждане и развитие.

Началото на групировката е поставено в 1999 г. Тя декларира вярност към „Ал Кайда" в 2004 г. През януари 2006 г. се обедини с други сунитски групи и образува *Mujahideen Shura Council,* който през октомври 2006 г. обяви създаването на „Ислямска държава" на Ирак. През 2011 г. тя завзе големи територии от

Сирия и от Ирак. През април 2013 г. се обединиха няколко групи в района и образуваха *Islamic State of Iraq and the Levant (ISIL)*. Въпреки някои вътрешни борби, впоследствие с помощта и на хиляди чуждестранни наемници, те овладяха още по-големи територии в Ирак и Сирия. Всичко ставаше под грижовния поглед на американското правителство и в присъствието на многохилядна американска армия, а след това, което продължава и сега, на хиляди американски военни и други съветници в Ирак. И въпреки тези факти сега се внушава на наивниците, че Америка нямала нищо общо с „Ислямска държава" на Ирак и Леванта и че тя воювала срещу нея. Каква цинична лъжа!

САЩ превръщат мигрантите в горещ политически картоф, който може да се използва в стратегически и демографски план като оръдие срещу интересите на ЕС. Многохилядните мигрантски потоци могат да послужат за безпрепятствено прехвърляне на ислямски терористи – джихадисти, от „Ислямска държава" в Европа. Европейски специалисти по сигурността правят консервативни допускания, че ако само един процент от мигрантите са джихадисти, при дошли досега само през тази година около 700 хил. души, това означава, че са прехвърлени около 7000 терористи, които при нужда, по решение на техния център в „Ислямска държава", могат през близките години да изправят Европа или отделни европейски държави пред голяма опасност с непредвидими последствия.

От телевизионните предавания се разбира, че голямата част от мигрантите са млади здрави хора на възраст между 20 и 40 години. Част от тях могат да бъдат завербувани, обучени и изпратени през следващите години обратно в техните родни страни за борба срещу евентуално „непослушни" правителства. Така сегашният тероризъм ще ражда още тероризъм, който обаче ще е „добър тероризъм" по западните стандарти.

Защо мигрантите не се насочват към Саудитска Арабия и нейните по-малки съседи от Залива?

Милионите хора, принудени от военните действия и от невъобразимия хаос да напуснат Ирак, Афганистан, Либия и Сирия, трябваше да изберат страните, където да търсят спасение. Те са мюсюлмани в огромното си мнозинство и говорят арабски език в преобладаващата си част, с изключение на афганците и на няколко други по-малки групи. Би било логично мигрантите да тръгнат към най-близките и най-богати арабски мюсюлмански страни. Част от тях наистина го направиха, отправяйки се към съседните мюсюлмански държави: Турция, Ливан и Йордания. Към Египет се насочи малка част, може би поради нестабилното положение там. Няма обаче миграционни потоци към най-богатите арабски страни от Залива: Саудитска Арабия, Кувейт, Бахрейн, Катар, Обединените арабски емирства и Оман. По данни на Световната банка БВП на човек от населението в текущи цени в Катар е 103 900 щатски долара, в Кувейт – 85 660 долара, в ОАЕ – 29 900 долара, в Оман – 29 600 долара, в Бахрейн – 29 200 долара, в Саудитска Арабия – 26 200 долара. Те почти не оказват и финансова помощ на Ирак, Либия и Сирия, поради обтегнатите отношения между техните правителства в миналото, а и сега. Обратното, помагат с финансови средства на групировките в Сирия,

които воюват срещу президента Асад. Тези богати държави са част от регионалната политико-икономическа общност *The Gulf Cooperation Council.*

Всички арабски страни членуват в Арабската лига. Отношенията между тях често са били помрачавани от малки или по-големи противоречия, но все пак повече са нещата, които ги обединяват: обща религия, общи духовни ценности, обща или близка култура, общ език (между другото и поради обединяващата езикова роля на Корана). Между тях има много повече общи черти, отколкото между тях и европейските народи. Освен това Европа е много по-далече и достигането ѝ е по-трудно, сложно и рисковано. Европейският климат със студени зимни месеци е доста по-труден за тях. И въпреки това емигрантите от Ирак и Сирия се насочват към Европа, а не към братските си арабски държави на изток. Трябва също да се знае, че ръководствата на Саудитска Арабия и на страните от Залива никога не са заявявали публично, че желаят да приемат своите страдащи братя. По-скоро обратното. Изразявам се така, защото в официални и неофициални разговори арабите от различните арабски страни винаги взаимно се наричат братя. За отношението на Саудитска Арабия към потенциалните мигранти от Сирия и Ирак има значение също дали са шиити, сунити, или от други етническо-религиозни общности в региона. Това усложнява обстановката допълнително. Нещо повече, Саудитска Арабия изкопа стотици километри дълбок ров по западната и северозападната си граница, за да затрудни проникването на нейна територия.

Важно е да се знае още, че Саудитска Арабия и страните от Залива поддържат много близки отношения със САЩ. Те координират тясно външната си политика. Техните армии са въоръжени предимно с американска военна техника. Логично е да се предполага, че в днешната драматична обстановка това тяхно необичайно дистанцирано поведение към милиони техни арабски братя емигранти е избрано не без участието на американските им приятели. Разбира се, за това не се съобщава в медиите. Такива деликатни договорености обикновено се премълчават и дори се отричат.

Насочването на милиони емигранти от засегнатите от военни действия страни към Саудитска Арабия и страните от Залива би ги дестабилизирало въпреки огромното им парично богатство, защото нямат нужната инфраструктура. Независимо от това те могат лесно да създадат и да поддържат големи бежански лагери на своите територии със съответна инфраструктура, в които да приютят стотици хиляди имигранти. То би било по-лесно при благоприятния климат там в сравнение с Европа, особено през наближаващите зимни месеци. Много е вероятно американските им приятели да са ги посъветвали да не поемат такова тежко бреме и да насочат емигрантите към Европа. Като имаме предвид стратегическата цел на Америка постепенно да изтощава Европа, много е вероятно да го правят целенасочено, защото предпочитат да дестабилизират Европа. Сега сме свидетели как това се прави с голям размах, докато арабските братя от Саудитска Арабия и страните от Залива наблюдават сеира и правят декларации за солидарност. Тази нелогична насоченост на мигрантските потоци – на запад към далечната Европа, а не към по-близките им братски арабски страни на изток, не може да не прави впечатление на европейските ръководители, но досега нито един от тях не е споделил публично своите тревоги. Между тях все пак има умни хора. Това мълчание едва ли е случайно!

Защо световната общност си затваря очите?

Така наречената световна общност знае всичко това, защото сама участва в дестабилизирането на тези региони на Африка и Азия и в организирането на миграционните процеси към Европа. Но остава сляпа и безмълвна за истинските причини за миграцията към Европа. Вместо да разкрива същността и причините и да търси отговорност от причинителите на миграционната трагедия, Европа харчи милиарди евро и се занимава с последствията от тези процеси. Повтарям, с последствията, а не с фундаменталните причини за масовото преселение. Според някои оценки се очаква само Германия да изразходва тази година между 5 и 10 млрд. евро за посрещане на стотиците хиляди имигранти. Над 2900 души са се удавили в Средиземно море. Може би хиляди други са загинали в Егейско море и по пътищата през Турция и балканските страни. Милиони хора страдат в Африка, в Близкия и Средния изток и в Европа. През това време ръководителите на ЕС умуват над квотите за разпределение на имигрантите по страни и над статута им като бежанци, по регистрацията на мигрантите, по въвеждането на нов граничен контрол, въпреки Шенгенските правила, по финансирането на тяхното пребиваване, по правото им на избор на страна за пребиваване и така нататък. Президентът Саркози неотдавна препоръча създаването на някакви центрове за предварителен подбор на мигрантите извън ЕС – в Северна Африка и в гранични държави на Шенгенската зона (България и Сърбия). Това би било много опасно за България и нашето правителство не трябва да го допуска. В същото време САЩ и световната общност гузно мълчат! И живеят със самочувствието, че всичко им е позволено.

По този начин обаче не може да се решат тежките проблеми, свързани с мащабното преселение към Европа. Като служител на ООН дълги години съм работил с част от тези страни, познавам манталитета на тези народи и на техните управници. Сега там се разпространяват легенди за щастливия живот, който бедстващите хора могат да намерят в европейския рай, особено в Германия, и броят на участниците в миграционните потоци ще расте. Оскотяващата масова бедност и крещящото неравенство, гражданските войни, полицейският произвол и нападенията на въоръжени банди в тези страни ще тласкат все повече хора да търсят спасение в Европа. А обещанията на германското правителство, че ще приемат едва ли не всички пристигнали мигранти, и оказваният им сега радушен прием засилват намеренията на бедстващите африканци, араби и азиатци да поемат трудния и рискован път към лелеяната земя. И стотици хиляди, дори милиони, вече си стягат скромния багаж за дългото и опасно пътуване към Европа.

Тези процеси се организират и от безогледни трафиканти, които вземат по няколко хиляди долара на човек за включване в миграционните групи към Европа. Някои българи също се заеха с този доходен бизнес. Напоследък се появиха съобщения в Австрия и в други европейски страни, че американските власти участват косвено във финансирането на миграционните потоци чрез т.нар. неправителствени организации. Споменава се и името на *US AID.* Ако тези съобщения се потвърдят, може да се окаже, че американските тайни служби отправят безпрецедентно предизвикателство срещу народите на Европа и срещу цялото човечество. А действията на американските секретни служби в такъв свръхделикатен бизнес едва ли

се предприемат без знанието и съгласието на най-високото политическо ръководство.

Получава се странен дисбаланс: американците бомбардират тези страни, изпращат там наемници, настояват за смяна на легитимни правителства и стимулират граждански войни, които в крайна сметка пораждат миграцията, а европейските народи плащат цената! Едни бомбардират и прогонват стотици хиляди хора, а други ще плащат за тяхната одисея! Европейските ръководители мълчат и не смеят да назоват истинските виновници за миграционната трагедия, макар че ги знаят. Нещо повече, настояват за общоевропейска солидарност при плащането на тази цена.

Възможни деструктивни последствия от масовата имиграция в Европа

Миграционните процеси създават и ще създават много тежки проблеми на европейските правителства и на техните народи. Високото качество на живота в Европа се дължи главно на труда и предприемчивостта на много поколения хора в тези страни през последните 150–200 години. В известна степен то се дължи и на експлоатацията на африканските, азиатските, арабските и други страни чрез механизмите на колониалната система, неравноправната световна търговия, кредитната система, преките чуждестранни инвестиции (ПЧИ) и други методи. Милиони бедни хора от тези страни без образование, квалификация, навици за труд, ред и дисциплина сега се стремят към Европа, за да ползват наготово създадените от европейските народи високи жизнени стандарти. Все по-често ги чуваме да казват: „Имаме роднини в Германия (или Швеция, Холандия, Дания и т.н., но не в България, Румъния, Унгария, Хърватия или прибалтийските страни) и искаме да отидем да живеем при тях." Нима това е аргумент, за да настояваш да те приемат като имигрант в Европа, преследван в родната му страна! То по-скоро е доказателство, че пристигналите са икономически имигранти. При това става дума за стотици хиляди хора през тази година. А догодина навярно ще бъдат над един милион с такива „аргументи".

През първата половина на септември никой политик не казваше справедливо ли е това, или не. Аз смятах и смятам, че не е справедливо, особено за икономическите имигранти. Бедността в Африка и Азия е толкова масова, че поне 400–500 милиона души биха желали да се преселят в Европа. Това обаче е невъзможно. То е абсурдно! Допускането дори на 10% от тези желаещи ще има трудно предвидими разрушителни последствия за Европа и за световната икономическа и политическа стабилност. Масовият наплив на десетки милиони такива хора към нашия регион през следващите години може да върне Европа с десетилетия назад. Драматичните последствия са трудно предвидими!

Това ще поражда все по-мащабно преразпределение на наличните блага за издръжка на имигрантите. Наивно е да се очаква, че те всички ще са полезни за европейската икономика в настоящата сложна икономическа и социална ситуация. Мнозинството са неквалифицирани, ще вършат най-мръсната работа в Западна Европа, ще имат най-ниска производителност на труда, най-ниски доходи, но ще конкурират местните хора на пазара на труда, ще извършват престъпления, ще враждуват с местните хора и дори помежду си, както правят у дома си. И ще нажежават и без това

наличните остри социални и културни проблеми в приелите ги страни. Това може да улесни корпоративния капитал, но ще закове последния пирон в ковчега на социална Европа. Известно е колко трудно имигрантите, дори от второ и трето поколение, възприемат ценностните системи, законите и порядките на приелите ги европейски страни. За много от тях Коранът продължава да е върховна конституция, а ходжата – върховен съдник, а не конституциите, законите, институциите и нормите за поведение на съответните демократични страни, които са ги приютили. Те не се интегрират в местните европейски общности, а се обособяват в имигрантски анклави, създават свои затворени гета. Някои дори участват в организирани убийства на местни хора – известни са примерите във Великобритания, Франция и други европейски страни.

Европейските народи навярно ще реагират на това. Първоначалните симпатии към бежанците ще прерастват постепенно в антипатии и дори във враждебност. Така се случи преди години с косоварите. Това ще засилва ксенофобските десни настроения в тези страни. Ще възникват остри конфликти между местните хора и пристигащите от юг и югоизток потоци от отчаяни хора, спасяващи се от смъртта и търсещи своето щастие. По всеобщо признание политиката на ЕС по бежанците досега е пълен провал. Защото се занимават само с последствията от масовото преселение, а не с фундаменталните му причини. Защото се страхуват да признаят и да огласят истината за мигрантската трагедия и за нейните автори – задокеанските им приятели.

Откакто възникна тази миграционна катастрофа, чух изказвания на много европейски политици, но нито един от тях, с изключение на унгарския премиер Виктор Орбан, не спомена причините и причинителите на бедствието и бъдещите опасности за Европа. Не се съмнявам, че те добре ги знаят, но не смеят да произнесат дори най-мек упрек по адрес на американските си съюзници. Дори председателят на ПЕС Сергей Станишев заяви, че централният проблем на ЕС бил „справедливото разпределение на бежанците" по държави. Нима той не разбира, че дори и най-справедливото им разпределение по квоти между европейските държави по някакви измислени критерии от брюкселските бюрократи, не решава проблема, ако причините остават и мащабите на миграционните потоци се запазват или дори растат. Дори и той не смее да назове американските власти като най-голям виновник за миграционната катастрофа, която заплашва Европа.

Отделен въпрос е дали т.нар. справедливо разпределение по квоти е наистина справедливо, защото почивало на принципа за солидарността. Справедливо ли е България да участва в това квотно разпределение и да плаща съответна цена по някакви общоприети критерии, след като решенията за нападения над Ирак, Афганистан, Либия, Йемен, Судан и Сирия, тяхното бомбардиране и разрушаване, обслужващо чужди интереси, е взето от други правителства и по чужда воля! Какво общо имаше България със ставащото в Камбоджа, Косово, Босна и Херцеговина, Ирак и Афганистан, за да изпраща там военни контингенти и да дава жертви в Камбоджа и Ирак! Дори нашето символично участие в Ирак, Афганистан, Либия и другите страни ни е наложено от тези, които командват в НАТО, и нашият народ няма нищо общо с него. Но цената, макар и скромна, плащаме ние. Това няма нищо общо със справедливостта. Такава солидарност е неприемлива, защото няма реципрочност между участието във вземането на решенията и носенето на отговорност за последствията!

И Мартин Шулц, и Сергей Станишев изглежда не разбират основния замисъл на американската стратегия: постепенно обезкръвяване и отслабване на Европа, за да се предотврати нейното успешно развитие, евентуалният ѝ съюз с Русия и сътрудничеството ѝ с Китай, което би ги направило непобедими на бъдещата световна икономическа, политическа и военна сцена. Ако пък го разбират, се страхуват да го назоват на глас. Това показва, че начело на ЕС, а и на Партията на европейските социалисти не стоят истински политически мъже, които могат и желаят да защитават интересите на 500-милионното население на общността.

С омерзение си спомням за препоръките на Кристалина Георгиева и мнението ѝ преди година-две, че трябвало да сме доволни от идването на повече хора от Азия и Африка, което щяло да обогати генетичния ни фонд чрез създаването на семейства между наши граждани и имигранти и да облекчи демографската ни криза. Тежко ѝ на тази европейска общност и на тази партия с такива безлики ръководители, послушни изпълнители на американския диктат! Съдбата на европейските народи е последната грижа.

Върхушката в Брюксел сега моли страните – членки на ЕС, за солидарност при разпределението на миграционното управленско и финансово бреме. А правителствата на САЩ питаха ли европейските народи, когато предприемаха авантюрите си в Ирак, Афганистан, Либия, Сирия и други страни, които причиниха сегашната миграционна катастрофа? Те бяха подпомагани само от няколко най-послушни европейски правителства. Поради това е съвсем логично цената на миграционната катастрофа в Европа да поемат само тези, които я причиниха. Неслучайно някои остроумници казват: заплащането да се определя според бомбите, ракетите, жертвите и разрушенията в посочените по-горе страни. Който е пуснал повече бомби, изстрелял повече ракети и причинил повече жертви – да плаща повече.

На практика се получава обратното. В свое изявление на 22 септември 2015 г. г-жа Меркел съобщи, че правителството на САЩ е обещало да приеме 10 хиляди сирийски бежанци през новата бюджетна горина (1 октомври 2015 г. – 30 септември 2016 г.). „Щедростта" на Америка при поемането на имигрантското бреме личи от едно сравнение с Ливан. При население от 5,8 млн. души сега в Ливан има над 1 милион сирийски имигранти. САЩ при население над 320 млн. души ще приеме 10 хил. сирийски бежанци. Каква щедрост, нали! В същото изявление г-жа Меркел казва: „Европа трябва да си подели отговорността за справянето с масовата миграция... Европа трябва да действа заедно и да поеме отговорността. Германия не може да се нагърби с тази задача сама." Няма основания за такава солидарна отговорност на страните членки при плащането на цената, защото не е имало солидарно тяхно участие при вземането на решенията за нападения над тези страни.

В Европейския съюз е настъпил пълен управленски хаос. Все повече страни членки вече търсят собствени национални решения на мигрантските проблеми, понеже не разчитат на Брюксел. Правителствата на много страни членки възразяват срещу задължителното квотно разпределение на имигрантите. Появяват се все повече признаци за опасно разцепление в Европа при първото и най-голямо изпитание на общността след Втората световна война.

Трудно ми е да си представя как ще изглежда Европа и какви конфликти ще възникват след 20–30–50 години, ако настоящите миграционни потоци продължа-

ват. А те навярно ще нарастват. Сега се утвърждават квоти за разпределението на 160 хил. имигранти между страните членки. А какво ще се прави в края на тази година, когато броят им може би ще достигне един милион? А идущата година, когато може би ще са 2–3 милиона? А след няколко години, когато достигнат 10–15 и повече милиона души, ако не настъпи рязко подобрение на обстановката в размирните страни, настоящи източници на имигранти?

Президентът на Турция г-н Ердоган заяви преди няколко дни, че има много просто решение на миграционната криза – да се прекрати насилието в страните, от които мигрантите идват. Такива оценки обаче не чуваме от ръководителите на най-големите европейски държави и от ръководителите на Европейския съюз. Нима те не знаят, че това зависи главно от правителството на САЩ! Убеден съм, че го знаят, но се страхуват да не засегнат американския си съюзник! Насилието в тези страни могат да прекратят само държавите, които го започнаха: САЩ и няколко техни най-близки европейски съюзници. По оценки на американски секретни служби сега в Африка и Азия около 17 млн. души са настроени да поемат рисковано пътуване към мечтаната Европа през следващите няколко години. По оценки на турските служби потенциалните емигранти от Сирия са около 8 млн. души.

Колкото по-добре биват посрещани имигрантите през тази и следващите години в Европа, толкова по-масови ще са бъдещите имигрантски потоци. Ако не се вземат мащабни мерки за облекчаване на оскотяващата бедност и растящата социална поляризация за стотиците милиони хора в Африка и Азия, за ограничаване на военните, религиозните, етническите и други конфликти в тези региони и сурови мерки за недопускане на икономически имигранти в Европа, може да се стигне до катастрофални последствия за европейската и световната цивилизация. Дават ли си сметка за това сегашните европейски ръководители?

Европа сега е преобладаващо християнска общност. Дали след 50–70 години тя няма да се превърне в преобладаващо мюсюлманска общност! Какво ще се случва в Европа с 45–50% фанатично религиозно мюсюлманско население, почувствало своята сила? Тази агресивност дори сега личи в поведението на мигрантските групи, в които мнозинството са млади и здрави мъже (а не жени и деца). Те плащат хиляди долари на трафикантите и ултимативно си избират страните, в които искат да живеят. А уж бягат от насилието в техните страни. Това е необичайно поведение за хора, действително прогонени от домовете им от смъртни заплахи. А как ли ще се държат те, веднъж установили си в Европа, почувствали своята сила и придобили самочувствие след 15–20–30 години! Дали сегашните граждани на Европа ще допуснат такава катастрофална социална и ценностна демографска трансформация в полиетническо общество, към което ни тласкат американските власти и някои техни теоретици по етнология! И дали разрушаването на духовните фундаменти и на преобладаващия християнски характер на най-просперирацщия континент – Европа, ще бъде добра услуга на световната и на европейската цивилизация!

Европейската общност и европейските правителства като че ли не се замислят по наближаващите предизвикателства. Различните европейски държави провеждат различна миграционна политика – от най-либерална през умерена до най-рестриктивна. Това личи от следната таблица за някои скандинавски страни, които са между най-либералните спрямо имигрантите:

Имигранти и деца на двама родители имигранти като процент от общото население на страните

Страни	2000 г.	2010 г.	2015 г.
Швеция	*14,5*	*19,1*	*21,5*
Норвегия	*6,3*	*11,4*	*15,6*
Дания	*7,1*	*9,8*	*11,6*
Исландия	*3,2*	*8,9*	*9,5*
Финландия	*2,1*	*4,1*	*5,5*

Източник: *Wikipedia. Immigration to Europe. The Nordic countries as an example (2000–2015)*

Според Евростат на 1 януари 2014 г. живеещите в ЕС-28, родени извън ЕС, са били 33,5 млн. души, или около 6,7% от населението на общността. Най-много са били те в Кипър – 22,3% от населението, в Австрия – 16,6%, Ирландия – 16,1%, Швеция – 15,9%, Белгия – 15,8%, Испания – 12,8%, Великобритания – 12,5%, Германия – 12,2%, Франция – 11,6% и т.н. Най-малко са били имигрантите в Румъния – 1,1% от населението, в България – 1,5%, Полша – 1,6%, Словакия – 3,2%, Унгария – 4,5% и т.н. По други данни през 2014 г. около 20% (16,3 млн. души) от населението в Германия имат имигрантско минало. От януари 2014 г. до сега горните числа са повишени чувствително. А този процес се ускорява. Според надеждни източници Германия очаква поне 800 хил. нови бежанци тази година. През следващите години ще са още повече.

Всичко това ще дестабилизира европейските държави и ще влошава живота на европейските граждани. От прилива на млади и квалифицирани имигранти ще печелят главно корпорациите. Европа ще става все по-безпомощна в конкуренцията с Америка и с другите световни икономически и политически гиганти.

Как да се нормализират миграционните процеси?

Как могат да се овладеят нарастващите миграционни потоци от Африка, от Близкия и Средния изток към Европа, а също и в самата Европа? Според сериозните прогнози през следващите десетина години поне 10–15 млн. души ще напуснат страните си и ще се отправят към Европа. Много е вероятно тези прогнози да бъдат превишени значително.

Казано най-общо, решението трябва да се търси в дълбоките коренни причини за настоящата миграционна катастрофа. Трябва да се търсят средства за ограничаване на появата на миграционни потоци, а не за разпределението на имигрантите по приемащи европейски страни.

1. *Решението с най-бързи резултати зависи от поведението на САЩ и техните най-близки европейски и други съюзници.* Ако Америка прекрати високомерното си конфронтационно икономическо и политическо поведение с инспирирани отвън граждански войни, с изпращане на чуждестранни наемници, с дейности за сваляне на легитимни правителства в Сирия, Либия, Ирак, Афганистан, Судан, Йемен, Еритрея, Етиопия, Тунис и други страни на юг от Сахара, миграционните потоци от тези страни към Европа ще затихнат бързо. Крайно време е да се преустановят „износът на демокрация", „грижата за човешките права" и други подобни цинични клишета за груба намеса във вътрешните работи на тези страни, които нямат нищо общо с истинската демокрация и човешкото

достойнство. Народите на тези държави трябва да се оставят да развиват свои форми на демокрация и обществени отношения в съответствие с националните си традиции, ценностни системи и култури. Освен най-бързото, това е и най-доброто решение на сегашната миграционна трагедия.

2. *Да се пристъпи веднага към създаване на ефикасна система за предварителен подбор на кандидатите за емигранти,* т.е. – *разграничаване на политическите от икономическите кандидат емигранти.* ЕС да приема само имигранти от държави, където се водят войни; доминира вътрешен хаос и тотална несигурност със слаба централна власт; има брутални диктаторски режими, които преследват своите граждани заради политически, етнически, религиозни и други подобни убеждения.
   ЕС не трябва да приема икономически имигранти. Кандидатите за икономически имигранти при сегашната оскотяваща масова бедност и все по-остро неравенство само в Африка, Близкия и Средния изток може да са около 500 млн. души. Европа не може да приеме толкова бедстващи хора.
   Трябва *да се създаде подходяща инфраструктура за подбор на кандидатите за политически емигранти по строги и обективни критерии.* Пребиваването им в имиграция в ЕС може да бъде за кратко- и средносрочен период. След нормализиране на положението в съответната страна политическите имигранти да се връщат обратно в родината им. Подборът да се извършва от представители на Европейската комисия. Това може да се прави в подборни центрове в самите бедстващи страни или в съседни на тях държави, примерно в Турция, Ливан, Йордания, Египет, Тунис, Алжир.
   Въз основа на извършения подбор *политическите имигранти да се разпределят по европейски страни, членки на ЕС, според желанията и възможностите на приемащите страни, а не според желанията на имигрантите.* Издръжката на тези имигранти през началния период (примерно 1–2 години), докато си намерят работа в приютилата ги страна, да става със средства от централния бюджет на Европейската комисия. След това тя да се прекратява и съответният имигрант да се издържа сам.
3. *Да се създадат лагери за политически имигранти в държави, съседни на рисковите страни, които те са напуснали: в Турция, Ливан, Йордания, Египет, Тунис, Алжир.* Продължителността на пребиваването на имигранти в тези лагери ще зависи от нормализацията на обстановката в техните родни страни. При нормализация те да се завръщат у дома си. Инвестициите за създаване на тези лагери и текущата им издръжка по пребиваването на имигрантите там да се осигуряват от ЕС, а частично и от страните домакини, ако това е по техните сили. Само част от политическите емигранти да се изпращат в страните – членки на ЕС.
4. *Европейският съюз да се обърне с настойчива молба към правителствата на Саудитска Арабия, Кувейт, Бахрейн, Катар, Обединените арабски емирати и Оман да създадат на своя територия подходящи лагери за политически имигранти от други арабски страни и от Афганистан, Еритрея и Пакистан.* Страните от Арабския залив предлагат редица благоприятни предпоставки за настаняване в лагерите на няколкостотин хиляди имигранти: общ език (без

афганците и пакистанците), обща религия, обща или близка култура, общи духовни ценности, благоприятен целогодишен климат. Продължителността на пребиваването на имигранти и в тези лагери ще зависи от нормализацията на обстановката в техните родни страни. При нормализация те да се завръщат у дома си. Инвестициите за създаването на такива лагери и текущата им издръжка по време на пребиваването на имигрантите там да се осигуряват от страните домакини, защото имат голям финансов потенциал. При нужда да се потърси посредническо съдействие от правителството на САЩ.

5. *Радикално дългосрочно решение може да се постигне чрез мащабни програми за подпомагане на икономическото и социалното развитие на най-бедните африкански, близко- и средноизточни страни;* за ограничаване на експлоатацията на тези страни чрез неравноправна световна търговия, неизгодно кредитиране, неизгодни преки чуждестранни инвестиции; за оказване на по-големи помощи за ограничаване на растящото икономическо неравенство, на престъпността и корупцията; за подобряване на здравеопазването и образованието; за развитие на инфраструктурата; за създаване на нови работни места с достойно заплащане; за преодоляване на вътрешните икономически, социални, етнически, религиозни и други конфликти. При оказване на такава помощ не трябва да се натрапват американски или европейски политически, социални, културни и други модели, които противоречат на вековните традиции, духовните ценности и националните култури на тези народи. Разбиранията за демокрация, човешки права, справедливост и други нравствени и културни измерения на съвременните ислямски и други религии се различават съществено от американските и от европейските. Досегашните действия на световната общност чрез ООН, Световната банка, МВФ, СТО, ЕС и други подобни не помагат ефикасно на тези народи. Сериозни анализи показват, че това, което се отнема от тях чрез неравноправна търговия, кредитни отношения, ПЧИ и други подобни механизми, превишава онова, което им се дава като международна помощ. В резултат световната бедност и неравенството растат тревожно. Нобеловият лауреат Джоузеф Стиглиц напоследък с голяма тревога бие камбаната за тези проблеми. През последните години те присъстват все повече и се обсъждат с все по-голяма загриженост и на дискусионния форум в Давос. Ако се постигне действително НОВ СПРАВЕДЛИВ СВЕТОВЕН ИКОНОМИЧЕСКИ И СОЦИАЛЕН РЕД, който подобрява реално живота на тези хора, те няма да се стремят отчаяно към Европа или Америка, а ще предпочитат да живеят и да работят със семействата и близките си в своите страни.
6. *Масирани миграционни потоци към Западна Европа се очакват скоро и от страните от Западните Балкани, от Украйна, Молдова, Грузия, а също и от ромските общности в Източна Европа и в близките страни.* ЕС не е готов да се справи с това предизвикателство. Той е изправен пред решаване и на собствените си демографски проблеми – ниска раждаемост, намаляване на населението и на работната сила. Това ще наложи „внос на население и работна сила". Как тази потребност като количество и качество ще се съчетава с бъдещия натиск на имигранти, който навярно ще се разминава с нуждите и абсорбционния потенциал на Западна Европа? ЕС не може да направи много

за успокояване на напреженията в Африка, в Близкия и Средния изток. Това е по силите само на САЩ, а в Сирия – на САЩ и Русия. ЕС обаче може и трябва да направи много повече в Западните Балкани, в Украйна, за положението на ромските общности в Източна Европа. Той обаче не го прави. И не осъзнава крещящата потребност да го направи.

Лансираната напоследък от някои европейски либерални партии и ДПС идея за ускорено присъединяване на Албания, Македония, Черна гора и Сърбия към Европейския съюз е погрешна. Защото икономическата, финансовата и социалната разнородност на ЕС, която и сега затруднява нормалното развитие на общността, ще се изостри още повече и ще оказва още по-неблагоприятно влияние с непредвидими последици дори за нейната съдба.

7. *Търсене на отговорност от правителствата и най-високопоставените политици на Америка и на техни европейски съюзници, които със своите действия през последните десетилетия причиниха настоящите миграционни потоци към Европа и други региони*. Те са виновни за преждевременната смърт на стотици хиляди хора, за страданията на милиони други, за растящия хаос, особено за деструктивните миграционни потоци към Европа. Бъдещето на Европа е заплашено сериозно, ако не се вземат бързи мерки и ако този политически произвол на американските власти продължава. Макар че това може да звучи наивно, особено за някои фанатично сервилни проамерикански мозъци, препоръчвам да се създаде СВЕТОВЕН ТРИБУНАЛ, пред който да бъдат изправени най-висшите ръководители на САЩ и на техните съюзни държави, допринесли пряко с действията си за сегашното опасно преселение на народите към Европа. За тази цел може да се доразвият функциите на Международния наказателен съд, създаден с Римския статут от 1998 г. за наказателно преследване на престъплението „агресия". Нима ще остане ненаказана световната лъжа на американския президент Буш и на британския министър-председател Блеър за наличието на оръжия за масово поразяване в Ирак, довела до нападението срещу тази страна през 2003 г. и до смъртта на стотици хиляди хора, до страданията на милиони други хора и прахосването на стотици милиарди долари за военни и други свързани цели? Войната срещу Ирак доведе до разбунването на целия Близък изток и до възникването на най-новото политическо чудовище – „Ислямска държава". Този трибунал трябва също да разкрие кой купува суровия и преработения петрол от „Ислямска държава" и кой им превежда стотици милиони долари за финансиране на военните действия, за набиране на хиляди наемници и за разрушаване на хилядолетни паметници на световната култура. Към тези престъпления могат да се прибавят и други престъпления срещу човечеството на най-високопоставени политици, независимо от коя страна са те.

В XXI век такива престъпления срещу човечеството не могат да се прощават! Защото ненаказаното престъпление е покана за нови престъпления. Тези хора напоследък все по-често предприемат произволни военни действия, икономически и други санкции, като нарушават най-безцеремонно Устава на ООН, пренебрегват Съвета за сигурност на ООН и правилата на Световната търговска организация.

Нямаме право да мълчим! Мълчанието сега е равностойно на съучастие!

Гео Милев
Рисунка, 1919

ИТАЛИЯ – ГОДИНА И ПОЛОВИНА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРАВИТЕЛСТВОТО НА МАТЕО РЕНЦИ

Иван Динков-младши

Иван Динков-младши *– магистър по политология. Експерт политолог в Центъра за стратегически изследвания „Александър Лилов".*

Италия е сред шестте държави, основали през 1951 г. Европейската общност за въглища и стомана, която по-късно, през 1992 г., ще прерасне в днешния Европейски съюз. Тя е третата по големина икономика в Еврозоната, както и трети по големина донор в бюджета на Съюза. В световен мащаб Италия е осмата най-голяма икономика, шестият най-голям производител, десетият най-голям износител, притежател на третия най-голям златен резерв. Тя е член на всички международни организации, включително Г-7, Г-8 и Г-20. Всичко това определя важното значение на Италия не само за европейската, но и за световната политика. Средищното ѝ положение в Средиземноморския басейн предоставя на Италия големи възможности за влияние на Балканите, в Северна Африка и Близкия изток. Важността ѝ нараства още повече предвид злободневната тема с бежанците, която вероятно ще се превърне в най-голямата екзистенциална заплаха за съществуването на ЕС от създаването му до сега.

Когато говорим за Италия обаче, трябва да имаме предвид и редица специфики, които я правят различна от останалите западноевропейски страни. Късното национално обединение, настъпило чак през 1861 г., предопределя историческото изоставане на страната и обяснява факта, че Италия не се нарежда сред истинските Велики сили, решавали съдбата на човечеството през последните два века. Хроничното вътрешно разделение по оста Север–Юг е проблем и до днес, създаващ социално-икономическо неравенство между отделните региони, което спъва развитието на цялата страна. Хроничната политическа нестабилност и фрагментарност постоянно по-

раждат и разрушават политическите партии на Италия, пречейки на идеологическото избистряне и на организационното структуриране както на левицата, така и на десницата. Италианската икономика за разлика от икономиките на другите развити европейски страни все още се базира предимно върху средни и дребни предприятия, а не върху големи национални и транснационални корпорации.

Вече от конкретно лява гледна точка трябва да добавим, че Италия буди интерес заради факта, че понастоящем се управлява от ляво правителство – едно от само седемте сред двадесет и осемте държави на ЕС. Негов министър-председател е Матео Ренци.

Кой е Матео Ренци?

Матео Ренци е най-младият министър-председател на Италия в цялата ѝ модерна история, сядайки в премиерското кресло на 39 години. Той е роден на 11 януари 1975 г. във Флоренция в набожно католическо семейство. Завършва право в университета във Флоренция, след което започва работа в семейната фирма. Неговият интерес към политиката се ражда още в гимназията, когато 16-годишен става член на центристката партия „Маргаритка", наследник на коалицията „Маслинено клонче". През 2004 г. М. Ренци е избран за областен управител на Флоренция като кандидат на лявоцентристка коалиция и така става най-младият италиански политик, заемал такава длъжност. Той остава на поста до 2009 г. и намалява данъците и съкращава голяма част от общинската администрация. През същата година е избран за кмет на Флоренция като кандидат на Демократическата партия, която възниква през 2007 г. като обединение на наследниците на италианските комунисти, партията „Маргаритка" и левите християндемократи. В качеството си на кмет той продължава политиката си, като намалява наполовина броя на общинските съветници и увеличава социалните и образователните разходи. През 2012 г. М. Ренци издига кандидатурата си за председател на Демократическата партия, но губи на балотаж от П. Л. Берсани. На парламентарните избори през февруари 2013 г. обаче левицата получава само 29,54% от гласовете, при положение че само месец по-рано всички социологически проучвания ѝ дават между 35% и 42%. Десницата получава 29,18%. В резултат от това левицата има мнозинство в долната камара на парламента (най-вече заради избирателната система, която дава „бонус" на победителя, за да формира мнозинство), но остава в опозиция в горната камара. В тази патова ситуация се формира правителство на „голямата коалиция", включваща не само левицата и десницата, но и партията на М. Монти „Граждански избор", партията „Съюз на центъра", един представител на радикалите и трима независими министри. Правителството обаче се задържа на власт само 300 дни. Причина за неговия край е М. Ренци. След съкрушителния резултат от парламентарните избори П. Л. Берсани подава оставка като председател на Демократическата партия и М. Ренци отново издига кандитурата си да заеме неговото място. Този път той успява и през декември 2013 г. бива избран на първи тур с 68% от гласовете. Веднага след това той започва да притиска ми-

нистър-председателя Е. Лета (избран от квотата на Демократическата партия и неин заместник-председател) да подаде оставка, за да отвори път на самия М. Ренци към премиерското кресло. Целта е постигната след вътрешнопартийно гласуване. Така на 22 февруари 2014 г. М. Ренци става министър-председател на Италия.

Правителството на Матео Ренци

Правителството на Матео Ренци получава гласовете на 388 депутати от общо 630 в долната камара на италианския парламент и на 176 депутати от общо 320 в горната. То е подкрепено от Демократическата партия, Новия десен център, от „Граждански избор", „Съюз на центъра", „Известните за Италия", „Солидарна демокрация" и от Италианската социалистическа партия. Това е най-младото италианско правителство – със средна възраст 47 години. Също така е първото, в което броят на мъжете министри е равен на броя на жените министри. В него Демократическата партия на М. Ренци има 10 министри, „Новият десен център" – 2, „Съюзът на центъра" – 1, трима министри са необвързани с конкретна политическа сила. „Солидарна демокрация" и Италианската социалистическа партия участват с по един заместник-министър, „Граждански избор" и „Известните за Италия" – с по двама секретари на министерства.

Политиката на правителството

Още при встъпването си в длъжност като министър-председател Матео Ренци заявява, че реформата на пазара на труда ще бъде първостепенна задача за неговото правителство. Обяснението за това не е трудно. Икономическият растеж през 1950–1970-те години е 5–6% годишно, през 1980–1990-те се забавя, за да настъпи стагнация в началото на новия век. Обичайната политика, следвана от всички италиански правителства, е увеличаване на държавните разходи. Тази политика извежда Италия на осмо място в света по качество на живот и на двадесет и пето място в Индекса на човешко развитие, както и на първо място в Европа по очаквана продължителност на живота. Но към 2014 г. натрупаният в резултат на държавните разходи публичен дълг е 135% от БВП и по този начин е вторият най-голям след гръцкия. Трудовата реформа на правителството се изразява в два закона, които са внесени за обсъждане два месеца след формирането му. Според единия данъчното облагане на най-ниските доходи (до 1500 евро месечно) се намалява с 80 евро месечно, но според втория предвижда премахване на забраната за незаконно уволнение на работниците. Въпреки че е приета от парламента, трудовата реформа предизвиква вътрешен разкол в Демократическата партия, както и големи демонстрации в много италиански градове. Успоредно с това правителството стартира административно-териториална реформа, както и реформа на държавната администрация, целяща да облекчи бюрократичните проблеми и да „отключи" големите инфраструктурни проекти. Третата група промени включва конституционна реформа. Италианската конституция е приета през 1948 г. и никога не е била променяна. Според нея

двете камари на парламента притежават практически едни и същи прерогативи. Същността на промените е да се прехвърли властта върху долната камара и да се превърне горната в представителство на регионите. След вътрешни разногласия в управляващата коалиция реформата все пак е приета. Тя обаче влече след себе си реформа в изборното законодателство. Същността на промените е да се заменят закритите листи с открити, да се въведе преференциалният вот, да се гласува на два тура, ако на първия нито една партия не е получила 40% от гласовете, да се свали изборната бариера до 3%. Запазват се обаче пропорционалната система и „бонусът" за спечелилата най-много гласове партия. Голямата цел на избирателната реформа е да предотврати насилственото създаване на „големи коалиции" – факт, с който М. Ренци се сблъсква, преди да поеме властта. Съпротивата вътре в управляващата коалиция, както и извън нея е толкова голяма, че правителството е принудено да предложи на гласуване избирателния закон заедно с вот на доверие към себе си. Приети, конституционната и избирателната реформа ще влязат в сила през 2016 година.

Последната група предизвикателства пред правителството са изборни. През 2014 г. се провеждат европейски избори. На тях Демократическата партия на М. Ренци печели 40,8% от гласовете, получавайки 31 мандата в Европейския парламент. Така тя се оказва партията, спечелила най-много гласове в цяла Европа, както и най-много депутатски места, а също така и с най-голяма фракция в групата на европейските социалисти. Що се отнася до Италия, на тези избори Демократическата партия постига втория най-добър резултат в цялата модерна история на страната. Всичко това кара много анализатори да заговорят за тандема Меркенци (съкратено от Меркел–Ренци), заменил тандема Меркози (съкратено от Меркел–Саркози). Други анализатори посочват М. Ренци като неформален, но реален лидер на европейските социалисти. Всичко това помага на италианския премиер да прокара кандидатурата на Фр. Могерини за върховен представител на Европейския съюз по въпросите на външните работи и политиката на сигурност. На следващата, 2015 г. се провеждат президентски избори в Италия. Тук М. Ренци също успява да наложи своя кандидат – конституционния съдия С. Матарела. Изборът се провежда на 4 тура, като първите три изискват квалифицирано мнозинство и само последният – обикновено. М. Ренци просто оттегля депутатите си на първите три тура и ги връща за последния, където неговият кандидат е избран с 665 гласа от общо 1009.

Няколко въпроса вместо заключение

Опитвайки се да им отговорим, ще повдигнем завесата дали и доколко може да наречем днешното италианско правителство ляво.

Едната група въпроси е свързана с фигурата и личността на министър-председателя М. Ренци. На първо място, неговият произход и началните му политически ангажименти поставят под съмнение доколко може да бъде наречен ляв. Израсъл в католическо семейство, той се присъединява към по-скоро центристки, отколко към леви формации. Такава е първата му политическа проява – през 1996 г. създава комитет в подкрепа на Р. Проди. По-късно чле-

нува в Италианската народна партия, която е християндемократическа, макар и едновременно с това прогресивнокатолическа (което в западноевропейската идеологическа скàла означава ляво). Затова не е чудно, че за краткия си живот тази партия къде успешно, къде не толкова влиза както в леви, така и в десни коалиции. След това М. Ренци членува в партията „Маргаритка". Тази партия може да бъде наречена малко по-лява, тъй като обединява социалдемократическите, социаллибералните и центристките отломки на Италианската народна партия, на „Италианското Възраждане" и демократите на Р. Проди. По-късно партията „Маргаритка" става част от голямата коалиция „Маслинено клонче", в която се включват либерали, християндемократи, зелени, но и социаллиберали, социалдемократи, социалисти и дори комунисти. Тази коалиция, макар и до голяма степен условно, наистина можем да наречем лява. Чак с образуването на Демократическата партия през 2006 г. засега приключва избистрянето и обособяването на италианската левица. Доколко и как ще видим по-късно, защото тук ни интересува личността на М. Ренци.

На второ място идват политическият стил, маниер и хъс на италианския министър-председател. Според мнозина анализатори фактът, че толкова млад политик така неудържимо, бързо и категорично се изкачва до върха на властта, е симптом за нужната, твърде закъсняла смяна на поколенията в италианската политическа класа (каста). Според други обаче, в това число негови съратници и съпартийци, е признак на прекомерна амбиция и жажда за власт за сметка на демокрацията и идеологията. Неслучайно по повод конституционната си реформа той получава от десницата обвинения, че създава демократура (съкращение от демокрация и диктатура), а крайната левица в собствената му партия прави паралели между него и Мусолини по повод прокарването на избирателния закон (единствено Мусолини и основателят на християндемокрацията в Италия А. ди Гаспери са си позволявали да предлагат избирателните закони заедно с вот на доверие, като така са изнудвали парламента за подкрепа). Не говорят в негова полза и следните два случая. При първия той практически принуждава Е. Лета да подаде оставка, като партийното гласуване е извършено в отсъствието на самия Е. Лета. Вторият е сключеният съюз със С. Берлускони и неговата дясна партия „Форца Италия" за промяна на избирателния закон.

На трето място са политическите възгледи и убеждения на М. Ренци. Както сам признава, той е привърженик на идеологията на Третия път, а бившият британски премиер Т. Блеър е вдъхновяващ пример за него. Затова не е странно, че възгледите му не се оценяват по скàлата ляво–дясно, а по-скоро по оста либерализъм–популизъм. Така, от една страна, М. Ренци успява да настрои срещу себе си традиционните съюзници на левицата – профсъюзите – и да провокира едномилионна демонстрация в Рим заради промяната в трудовото законодателство, но, от друга, една от първите му стъпки е да уволни почти всички шефове на големи държавни фирми и да назначи на тяхно място предимно жени, изтъквайки като причина необходимостта от обществено доверие в тези фигури. На последно място тук трябва да добавим факта, че и широката публика оценява М. Ренци по-скоро като популист, отколкото като чист политик, за което свидетелстват големите амплитуди в отношението към него в социологическите проучвания.

Така например той получава одобрение от 70% след европейските избори, докато през юни 2015 г. то вече е 35 процента.

Втората група въпроси е свързана с коалицията, подкрепяща правителството. Както вече казахме, в нея влизат Демократическата партия, „Новият десен център", „Граждански избор", „Съюзът на центъра", „Известните за Италия", „Солидарна демокрация" и Италианската социалистическа партия. От тях „Новият десен център", „Съюзът на центъра" и „Известните за Италия" са класически десни консервативни партии, които членуват в Европейската народна партия. А най-известният политик и фактически лидер на „Съюза на центъра" П. Касини дори е президент на Християндемократическия интернационал, създаден като дясна алтернатива на Социалистическия интернационал. От края на 2014 г. „Новият десен център" и „Съюзът на центъра" са в официална коалиция на парламентарно и местно ниво. Партията „Граждански избор" на бившия премиер М. Монти е либерална. Така като леви партии в тази коалиция можем да посочим единствено Демократическата и Социалистическата. Макар Демократическата партия да притежава огромния брой депутатски и министерски места, съобразяването с партньорите е неизбежно. Към това следва да добавим и тримата необвързани с която и да е партия министри. Това са министрите на финансите и икономиката, на икономическото развитие, на труда и социалните грижи. Фактът, че именно толкова важни, особено за една лява партия, ресори са оставени в независими ръце, показва, че или лявата партия не смята да провежда лява политика в тези области, или че провежданата политика няма да бъде лява.

Третата група въпроси е свързана конкретно с Демократическата партия като най-голяма в управлението и мандатоносител. Тя е създадена в края на 2007 г. от „Левите демократи", партията „Маргаритка" и други по-малки центристки, леви и екологични партии. „Левите демократи" са наследници на някогашната Италианска комунистическа партия. При създаването на Демократическата партия лявото ѝ крило напуска и основава своя собствена партия, която по-късно се обединява с партията „Лява екологична свобода". Така в Демократическата партия влиза основно социалдемократическата фракция, в която обаче има социаллиберално, републиканско и християнсоциалистическо крило. Партията „Маргаритка" е либерална центристка формация. Поради всичко това възниква въпросът за идеологическата идентификация на Демократическата партия и принадлежността ѝ към някое от големите европейски политически семейства. Този въпрос е решен чак на 28 февруари 2014 г., когато тя е приета за пълноправен член на Партията на европейските социалисти. Причината за това решение обаче не е толкова идеологическото избистряне на партията, колкото фактът, че тя е управляваща в Италия и се ползва с изключително висока подкрепа непосредствено преди европейските избори (състояли се през май 2014 г.). Тук трябва да добавим, че лидерът на Демократическата партия М. Ренци всъщност е лидер на т.нар. либерално крило в партията, следващо Третия път. Към това крило принадлежи мнозинството от членската маса. Отделно съществуват две социалдемократически фракции и една християнсоциалистическа. Това, което според нашите стандарти определяме като „ляво", е представено

от две фракции, които са сред най-малобройните. Накрая трябва да добавим самото конструиране на Демократическата партия по модела на американския ѝ аналог. Това е класическа *catch-all* партия, стремяща се да привлече колкото може по-голяма подкрепа с цената на идейно замъгляване и размиване, а често и с включване на взаимноизключващи се идеологически постановки в рамките на една партийна програма.

Четвъртата група въпроси е свързана с факта, че днешният Европейски съюз се управлява предимно от десни и либерални правителства. С изключение на Франция, в която т.нар. ляво също е проблематично, във всички останали големи европейски държави управляват десницата или либералите. В Европейския парламент мнозинство имат също десните партии. А доколкото редица важни решения както относно вътрешната, така и относно външната политика се вземат на наднационално ниво, една категорична лява политика на италианското правителство би срещнала повече от сериозен отпор и би донесла неизбежни пасиви във вътрешен план.

Петата група въпроси има по-глобален характер и е свързана с международните институции, както и с господстващата в световен план неолиберална парадигма. Независимо от вече доказаната ѝ несъстоятелност, контрапродуктивност и разрушителност, тя доминира в международните отношения и притежава колосална власт в лицето на МВФ, Световната банка, НАТО, Г-7 и други структури. Тук Италия с нейния огромен публичен дълг е буквално зависима и директно застрашена от пряка външна финансова атака, ако си позволи да кривне от „правия път" на структурните реформи и затягането на колани. След прекършването на СИРИЗА в Гърция като някаква надежда за автентична лява радикална и национално освободена политика, изглежда твърде малко вероятно да бъде допуснато подобно нещо в която и да е друга европейска страна. Особено предвид хипотетичната вече възможност за едно ляво средиземноморско обединение, включващо Гърция (ако СИРИЗА се беше съхранила като автентична лява партия), Италия (ако М. Ренци провежда истински лява политика) и Испания (ако „Подемос" дойде на власт в края на 2015 г.), което би било в състояние наистина да предложи една реална алтернатива на очевидно неработещите решения относно неотиващата си световна финансова криза и да формира сериозно ядро от държави, които да защитават тази алтернатива.

Гео Милев
„Самотен, коленичил на леда...", 1914

ГРЪЦКАТА ДЪЛГОВА КРИЗА КАТО ЧАСТ ОТ СВЕТОВНОТО ИКОНОМИЧЕСКО НЕРАВЕНСТВО

Мартин Сракмаджиев

Мартин Сракмаджиев *– магистър по политология, журналист, учител в гимназиалния курс на обучение в 105-о СОУ „Атанас Далчев" по предмети от цикъла „Философия".*

Всяко театрално действие по своя композиционен строеж може да бъде изградено като драма, комедия или трагедия. Сегашната гръцка политическа и икономическа действителност достигна третата жанрова специфика на сценичната постановка – трагедията, която е „изобретение" на древните гърци. Ако фиксираме своето внимание върху етимологията на думата „трагедия", ще видим най-малко четири компонента на този жанр:

α) сериозност на композиционното действие;

β) величие на театралната драматургия;

γ) лошо стечение на обстоятелствата в конкретен житейски мащаб;

δ) лош край.

Във всички тези критерии днес като в огледало се оглеждат гръцкият политически елит и общество. Алексис Ципрас отказа да спазва поетите още през 2010 г. от правителството на ПАСОК с министър-председател Георгиос Папандреу ангажименти за намаляване на бюджетния дефицит и създаване на излишъци през следващите няколко години. Това е следствие от твърдата неолиберална политика, която Фондът и Световната банка прилагат във всяка държава със сходни макроикономически проблеми. Кредиторите на гръцката държава и т.нар. Тройка – ЕС, МВФ и Световната банка, предложиха на лидерите на СИРИЗА споразумение, което съдържа още по-големи рестрикции и е по същество драматургия, която предвещава трагични последици. За наследниците на Древна Гърция – за хората, обитаващи днес тази територия, натоварена с толкова много символика за европейската философия и политика, люлка на западната цивилизация, родина на демокрацията – това е оскърбление и унижение.

Хронология на гръцката криза[1]

На 2 май 2010 г. премиерът Папандреу обяви публично пред гръцкото общество, че е сключил споразумение с Европейския съюз и с Международния валутен фонд за отпускане на финансова помощ, ако Гърция изпълни следната мярка от пакета за икономии – съкращаване на бюджетните разходи с 30 милиарда евро. Няколко дни след като парламентът одобри предложението на министър-председателя за икономии, служителите в държавния сектор излязоха на 48-часова стачка в отговор на тази мярка, безпрецедентна за гръцките финансови институции, нямащи навици за оптимизиране на публичните финанси.

На 7 юли 2010 г. гръцкото народно събрание одобри реформата на пенсионната система, с която ЕС и МВФ наложиха увеличаване на възрастта за пенсиониране на 60 години за жените и 65 години за мъжете.

На 4 октомври 2010 г. правителството прие решение да намали бюджетния дефицит по-бързо от срока, договорен с ЕС и МВФ.

На 23 май 2011 г. Гърция започна планирана приватизация на държавния сектор, като приходите в бюджета трябваше да достигнат 40 милиарда евро, което беше предпоставка за намаляване на външния дълг на държавата.

На 13 юни 2011 г. Гърция получи международна оценка за най-рискова икономика на развита държава в света, като нейният кредитен рейтинг беше намален с три степени (от B на CCC) от „Стандарт енд Пуърс".

На 21 юли 2011 г. лидерите на Еврозоната се договориха за втори спасителен план в размер на 110 милиарда евро държавни разходи, а частният сектор пое ангажимент за закупуване на гръцкия дълг чрез придобиване на държавни облигации в размер на 50 милиарда евро, които да влязат в бюджета на държавата до средата на 2014 година.

На 27 октомври 2011 г. лидерите от Еврозоната се договориха да отпуснат още 20 милиарда евро, като помощта нарасна на 130 милиарда евро. В същото време те убеждаваха акционерите в частните банки от елитния финансов клуб да приемат 50-процентна загуба на своите гръцки акции, закупени като облигации по дълга, а впоследствие тази загуба беше предоговорена на 74 процента.

На 31 октомври 2011 г. гръцкият министър-председател Георгиус Папандреу заяви желанието на своята партия да свика национален референдум, без да се консултира с европейските лидери.

На 4 ноември 2011 г. след силен натиск от страна на Франция и Германия Папандреу се отказа от намерението за референдум.

Междувременно Франция и Германия заявиха, че Гърция няма да получи нито едно евро оттук нататък, ако гръцкото правителство не приложи плана за икономии.

На 6 ноември 2011 г. Папандреу се договори с опозицията за коалиционно управление, което да одобри плана за икономии преди предсрочните парламентарни избори.

На 10 ноември 2011 г. бившият вицепрезидент на Европейската централна банка Лукас Пападемос застана начело на новата коалиция и заяви, че новото правителство ще приложи мерките за икономии преди предсрочните парламентарни избори.

На 7 декември новата коалиция прие бюджета за 2012 г., като желанието бе да се намали с 5,4% от БВП дефицитът, който е бил 9% за 2011 година.

Февруари 2012 г. – безработицата в Гърция достигна 20,9%. В същото време правителството се съгласи с новия пакет от мерки за реализиране на икономии, предложен от ЕС и МВФ.

20–21 февруари – министрите от Еврозоната се споразумяха за заем от 130 милиарда евро и предложиха мерки за намаляване на гръцкия дълг на 120,5% от БВП до 2020 година.

На 9 март Гърция предотврати неконтролиран фалит, като се съгласи да замени държавните облигации на частните кредитори и така намали дълга си със 100 милиарда евро.

На 6 май 2012 г. се проведоха парламентарни избори, които ясно демонстрираха едно – в Гърция старото разделение между ляво и дясно вече не съществува. Старата партийно-политическа система от средата на 70-те години, изградена след управлението на „черните полковници", които дойдоха на власт чрез преврат, също не съществува. Двете големи фамилии начело на лявата ПАСОК и на дясната „Нова демокрация"– Папандреу и Караманлис, се разделиха на привърженици и противници на плановете за икономии. Голямото противопоставяне в парламента доведе до невъзможност да се създаде ново правителство.

На 19 май 2012 г. гръцките политически лидери се споразумяха за дата, на която да се проведат нови парламентарни избори.

На 12 юни 2012 г. лидерът на СИРИЗА заяви, че ако спечели изборите, ще откаже да образува правителство на националното спасение с партиите, които са за икономии. Социологически проучвания ѝ даваха втори резултат по популярност сред политическите партии.

През юни нивото на безработица достигна 22,6 процента.

На 17 юни се проведоха нови парламентарни избори.

Управление на СИРИЗА

След 1974 г. в Гърция е изградена двупартийна политическа система, в която основни претенденти за упражняването на изпълнителната власт са ПАСОК и „Нова демокрация". След четиридесет години двупартийната политическа хегемония е разрушена на 25 януари 2015 г., когато СИРИЗА печели убедително изборите. Лидерът на партията Алексис Ципрас получава мандат за съставяне на правителство, като заявява, че унижението и икономиите вече са в историята. Партията е създадена през 2004 г. и е възприела идеологията на демократическия социализъм. До юли 2013 г., когато е окончателно оформена като единна политическа организация, тя е коалиция от леви и крайнолеви политически субекти, включително маоистки и троцкистки.

На парламентарните избори през май 2012 г. партията получава 16,8% от гласовете и е втората представена в парламента политическа сила. Поради невъзможността да се състави правителство на националното съгласие, на 17 юни 2012 г. се провеждат нови парламентарни избори. СИРИЗА получава 26,9% от гласовете и 71 места в националния парламент и се утвърждава като най-влиятелната лява партия в страната.

На 5 юли 2015 г. вече управляващата СИРИЗА провежда референдум, на който над 61% от гърците казват „НЕ" на споразумението с кредиторите.

Междувременно гръцкото правителство изпада в неплатежоспособност, като на 30 юни 2015 г. пропуска да плати 1.5 млрд. евро на МВФ, на 14 юли 2015 г. – 450 млн. долара на МВФ, както и 3.5 милиарда евро на ЕЦБ[2].

На 13 юли 2015 г. е постигнато и подписано споразумение за трети спасителен пакет за последните пет години в размер на 87 милиарда евро, с който Гърция успява да плати 3.2 милиарда евро на ЕЦБ.

На 30 юли 2015 г. Централният комитет на СИРИЗА свиква извънреден конгрес по повод подписаното споразумение, което в партийните редици е начало на разграничаване от политиката на Ципрас.

На 14 август 2015 г. в гръцкия парламент се гласува ратификация на споразумението и то е подкрепено само от 118 депутати на СИРИЗА и на „Независими гърци".

На 20 август 2015 г. правителството на премиера Алексис Ципрас подава оставка поради вътрешнопартийни разногласия относно сключеното споразумение за третия помощен пакет, което е и повод за разцепление в партията. Малко по-късно в телевизионно обръщение Ципрас обявява намерението си за провеждане на предсрочни парламентарни избори.

На 21 август крайнолявата фракция „Лява платформа" в СИРИЗА напуска партията, като става основа за нова политическа организация „Народно единство". Към тях се присъединяват и 25 депутати от парламентарната група на СИРИЗА. Бившият министър на енергетиката и привърженик на идеологията на Троцки Панайотис Лафазанис става лидер на отделилите се, а те се превръщат в третата по големина парламентарна сила.

След като на 24 август третата по големина парламентарна сила, отцепилите се от партия СИРИЗА народни представители с лидер Панайотис Лафазанис, получава проучвателен мандат за съставяне на правителство в рамките на три дни и не успява да го осъществи, президентът на Гърция Прокопис Павлопулос назначава за служебен премиер Василики Тану – председателката на Върховния съд. За първи път в гръцката история начело на правителството е жена.

На 20 септември се проведоха предсрочни парламентарни избори, като крайнолявата партия СИРИЗА спечели предсрочните избори в Гърция и ще продължи да управлява страната, а основната опозиционна партия „Нова демокрация" призна изборното си поражение. Партията на бившия премиер Алексис Ципрас печели за втори пореден път и общо за трети път през тази година, след като през януари дойде на власт, а в началото на юли на референдум, предизвикан от самия него, гърците отхвърлиха спасителната програма на кредиторите на страната. Месец по-късно Ципрас беше принуден да приеме още по-строги мерки заради опасността страната да бъде извадена от Еврозоната.

При преброени близо 75% от протоколите СИРИЗА получава 35,46%, а „Нова демокрация" – 28,27%. Крайнодясната партия „Златна зора" получава 7%. Голямата някога социалистическа партия ПАСОК получава 6,37%. Това означава, че в 300-местния парламент партията на Алексис Ципрас ще има 145 депутати, а консерваторите – 75 (според закона победителят получава допълнително 50 депутатски места). Въпреки това на Ципрас не му достигат няколко депутатски мандата,

за да получи мнозинство в парламента и да управлява самостоятелно. За повечето наблюдатели изненада беше, че последните социологически прогнози преди вота в неделя сочеха много по-малка разлика между двете водещи партии – под 1 процент в полза на СИРИЗА, а дори едно от допитванията показваше лека преднина на „Нова демокрация". Новото правителство, което най-вероятно ще бъде съставено от представители на СИРИЗА и „Независими гърци", няма време за губене, защото кредиторите очакват следващия месец да се направи първият преглед на изпълнението на приетите в Атина от предишния парламент реформи. Това е част от условията на третия спасителен пакет за Атина на стойност 87 млрд. евро, договорен през лятото. Освен това кабинетът трябва да подготви бюджета на страната за 2016 г., да вдигне редица данъци, да започне пенсионна реформа, да ускори приватизацията и да приключи програмата за рекапитализация на банките.

Тази немалка по обем фактология може да бъде осмислена и анализирана само ако се разположи в контекста на цивилизационното противопоставяне между двете исторически сложили се части на европейския континент, познато като Изток–Запад, което днес придобива ново наименование – Север–Юг. Европейският политически истаблишмънт налага на гръцката държава универсалистки, който по същество е глобалистки, финансов модел. Терминът „универсализация" е възприет от политическата мисъл на европейския елит още по времето на колониалната епоха, когато в колониите насилствено се изграждат държавни структури и обществени норми, характерни за западната цивилизация. Тогава бремето, което белият човек носи със себе си, се разбира като насилствено изграждане на институции и социокултурни норми, характерни за европейската цивилизация. Днес тази политика е обърната към по-неразвитата източна и южна част на Европа. Благоденстващата и индустриално развита северна част на нашия континент налага на южните ни съседи финансова и фискална политика, което е прилагане на унифицирана неолиберална политика.

Да вземем за основа предположението, че границите са контактни зони между две цивилизации, означава да подчертаем, че разделенията, на които са акцентирали през вековете политическите мислители, са били колкото условни, толкова и реални. В годините, предхождащи разрешаването на т.нар. Източна криза 1875–1878 г., от която е част и българският национален въпрос, аристократичните европейски родове от салоните – елитарни светски средища за политика, заявяват, че Европа свършва там, където започва Османската империя. Това тогавашните европейски политици като Бисмарк наричат културна и религиозна несъвместимост. По-късно, след 1877–1878 г., малките балкански държави мислят себе си като неразделна част от културата на Западна Европа и през Първата световна война влизат в съюз срещу все още огромната азиатска държава, владееща територии в Европа и Африка. Защото, въпреки че през XIV–XV в. насилствено са откъснати задълго от политическите процеси в северозападната част на континента, те цивилизационно се припознават като европейци. За това съществува много елементарно и неподлежащо на опровержение обяснение – християнството, с неговите особености като цезаропапизъм в Източна и папоцезаризъм в Западна Европа през Средновековието. След края на Втората световна война Европа отново е разделена, но този път от „Желязната завеса", както се изразява Уинстън Чърчил в американ-

ския град Фултън през 1946 г., и това разделение е идеологическо, помещаващо се в матрицата на глобалното противопоставяне. С рухването на Берлинската стена и с края на Студената война, както и след разпадането на Съветския съюз през 1991 г. съвременният американски политолог Самюъл Хънтингтън[3] вдъхна нов живот на културната и религиозна несъвместимост, като прокара „китайска стена" между православния Изток и католическия и протестантския Запад. За едно ново разделение в сравнителен план се заговорва в Европа през 1974 г., когато в т.нар. Римски клуб се поставя темата за устойчивото глобално развитие. По своята същност то е икономическо и, докато в различни исторически периоди са актуални културните, религиозните и идеологическите различия и стереотипи, от края на XX в. до днес стопанският и финансов антагонизъм е този, който определя политическите отношения между държавите в рамките на европейската публичност. За първи път историческата, политическата и икономическата науки правят обособяване, като последните две разделят държавите на Стария континент на югоизточни и северозападни и това е ново географско разделение, по паралел, а не по меридиан, както в предходни исторически епохи.

Агонията на гръцката политическа класа, а оттук и на гръцкото общество, можем да наречем по аристотеловски – неравенство. Дългова криза на тази държава е част от един много по-голям и сериозен политически и икономически проблем, наречен световно икономическо неравенство. Не само Гърция, а всички държави в Средиземноморския регион са част от цивилизационното разделение на европейския континент. В основата на това обособяване и отграничаване на „бедния Юг" от „богатия Север" стоят както исторически и философски, така и географски, религиозни, етически и икономически фактори и фактологеми, които предопределят икономическото и държавно-политическото устройство на тези страни. Тук не става дума за регионален, а за глокален[4], общоевропейски проблем, който днес се превръща в глобален – световната икономическа диференциация. Основание да твърдя това ми дава историческата памет.

Север – Юг, или различните морални ориентации

За да разберем добре и в дълбочина на какво се дължи перманентната гръцка финансова задлъжнялост, ще си послужа с пример за една практика, която стана известна на европейското обществено мнение едва наскоро. Става дума за широко разпространеното неплащане на данъци. Около или малко над 60% от гръцките граждани укриват доходи или просто не плащат своите данъци към държавата. Лидерите на Еврозоната оказаха на премиера Ципрас силен натиск да застави чрез законови промени администриращите приходни агенции да подобрят събираемостта на данъците, както и да се повиши ДДС. Това са двете условия за отпускане на третия спасителен транш в размер на 87 милиарда долара.

Всяка съвременна причина има своите основания назад във времето. Тъй като неплащането на данъци е бягство от отговорност и проява на нихилизъм към закона, ще представя историческите предпоставки за съществуването на това дълбоко негативно явление.

Обществената организация на политическия живот на Византийската империя е концептуално различна от феодално съсловните северни държави. Тя е възпитала у човека, живеещ на южните географски ширини, явно пренебрежение към задълженията с финансово и политическо изражение, когато става дума за сложния процес на изграждане на гражданско общество. Ето какво казва П. Мутафчиев, изследвайки различията между романо-германските страни и Средновековна Византия, което, разбира се, се отнася за всички държави от балканския регион, включително и за България, дотолкова, доколкото българската средновековна държава се стреми през цялото свое съществуване да подражава на християнската Византийска империя. Средновековна България е част от една морална вселена и заимства от Византия както църковни, така и държавно-политически практики. „Характерно за западноевропейския феодализъм е било съединението на политическата власт със земевладението. Феодалът там е бил не само собственик на земята, върху която живеели селяните, но и техен политически владетел. В границите на неговата област никаква друга власт не е смеела да се меси, а още по-малко да определя отношенията му към неговите поданици. Той разполагал над тях със суверенни господарски права, т.е. имал е правото на администрация, на съд, на данъци и т.н. Срещу това у нас, както и във Византия, земевладелците, боляри или духовници, са били притежатели на по-големи или по-малки имения, но политически права над своите селяни не са имали. В техните земи, както и навсякъде другаде, управлението е било предоставено на органите на централното правителство. В най-благоприятния за земевладелеца случай той е можел да бъде само посредник между населението и властта или неин агент. (…) в Западна Европа феодалът е бил свързан с клетва за вярност към своя сюзерен – по-голям владетел или държавен глава, и с това са се изчерпвали всички негови задължения. Извън тях той не е бил обвързан с нищо. Имал е правото дори за своя сметка и на своя отговорност да води войни с когото и да било другиго. У нас за отношения от този род няма дори и помен. Системата на сюзеренство и васалитет с всички присъщи (…) връзки и задължения е била у нас нещо съвършено непознато. Тук земевладелецът, както и всеки друг човек, е бил обикновен поданик на една власт, която се е простирала над цялата държавна територия. Феодализмът на Запад е създал и свое право, публично или частно. У нас от подобно право също няма никаква следа.”[5]

Изградените отношения на сюзеренство и васалитет в северозападната част на европейския континент осигуряват стабилна политико-правна връзка между управляващи и управлявани. По-малките общности, затворени в рамките на средновековните замъци, предполагат лична зависимост, а икономическите отношения се базират на т.нар. бартерна търговия или натурална размяна. Не е възможно в рамките на тази общност да избягаш от своите повинности към своя господар, поради което дългият исторически път е извървян от тези общества, в които, макар и насилствено, в по-голямата част от историческото време данъчната система е функционирала добре. Аксиома в политиката е, че колкото по-малка е територията, върху която се упражнява контрол, толкова той е по-ефективен. Облагането с данъци на местното крепостно население, както и задължението да се служи във войската на феодалния владетел са първите наченки на гражданска култура в страните от Северна Европа. Изграждането на непосредствена връзка между изискванията

на феодалната администрация и управляваното население за редовно плащане на налозите поражда ако не чувство за сигурност, поне предсказуемост в рамките на тези отношения. За разбиранията на средновековния човек плащането на данъци – това е лептата или делът, предназначен за общественото благо. Просперитетът на крепостния е функция от просперитета на владетеля. Това е своего рода възпитание и проява на солидарност и реципрочност в отношенията между тези две групи, в които нещата стоят така – местният феодал осигурява защитата и суверенитета на територията и на населението, което я обитава, а то осигурява постъпления в хазната. Разликата както в размера, така и в подходите при управлението на процеса на събиране на данъци дава възможност да се отчита спецификата на местното население, а това от своя страна е основното предимство пред централизираната политическа структура на византийската теократична държава. Изградените мини йерархични отношения са отношения на зависимост, които предполагат упражняване на политически права върху селяните от техния господар.

Не така стоят нещата на територията на Византийската империя, която не познава феодалната раздробеност и децентрализацията на властта поради издигането в култ на византийската теократична идея – един Бог, една империя, един император. Византийската държавна традиция обожествява императорската институция, а не личността на владетеля, и провъзгласява императора за Божи наместник на земята. Неговата власт е свещена и се простира не само над поданиците на империята, но и над всички народи на земята, които според имперската доктрина трябва да се приобщят към християнското семейство. По тази причина през Средновековието за държавите от Балканския регион, които подражават на гръцкото държавно и политическо устройство, дори и в титулатурите на носителите на власт, администрирането на данъчната система е много по-трудно – както за достъп, така и за обхват на данъчно облаганото население. Предоставянето на правомощия на органите на централната власт, която изпраща „миси доминици" (пратеници на господаря) или свои представители да действат от нейно име и за нейна сметка в различни краища на огромната империя, прави процеса още по-труден и по-неефективен. Модерния термин „данъчна ваканция" може да отнесем към често срещаната в историческите извори практика на юг от Унгарската средновековна държава – да се бяга от обхвата на данъчната система. Държавността се крепи върху споделената отговорност между управляващи и управлявани и от тази гледна точка никак не е парадоксално, че гражданите на една държава като Гърция, член на ЕС, имат слабо развито чувство за държавност. Основен инструмент на държавата за упражняване на контрол върху дадена територия е публичната власт, част от която е данъчният апарат.

Ясно откроим белег на модерната държава е отношението на гражданите към дейността на нейните институции. Осъзнатата необходимост от легитимно упражняване на насилие от страна на държавата, което се изразява и в събирането на данъци, е част от суверенитета, който гражданинът отчуждава от себе си и го предоставя на нейните централни органи за управление. Такова е модерното политическо разбиране за същността на държавата през XVII–XVIII век в епохата на Новото време. Тези политически теории са известни като „обществен договор". Съвсем друго е светоусещането на народите от Балканския регион, намиращи се по това време под политическата власт на Османската империя. Османският религиозен закон е ше-

риатът, съобразно с който всички немюсюлмани, включително и гърците, са лишени от достъп до управленската система. Въпреки че ислямската държава проявява формална толерантност към всички религиозни групи на своята територия, всички хора с различно вероизповедание са обект на управление. Те избягват непосредствения контакт с органите на османската власт и предпочитат да действат като териториално-социални общности, а не като отделни личности. Ето тук е основната културна специфика за разлика от страните на Северна Европа, в които от XVII в. текат процеси на изграждане на национални държави, а индивидите се сдобиват с права, които държавата се задължава да спазва. Започва процесът на еманципация на личния човешки живот от всепроникващата социалност през Средновековието, доколкото животът тогава е бил организиран и подчинен на съсловно-корпоративната община. По този повод Карл Маркс пише: „Абстракцията на държавата като такава е характерна само за Новото време, тъй като само за Новото време е характерна абстракцията на частния живот."[6] Османската политическа система е далече от тенденциите в страните от Западна и Северна Европа и народите под нейната непосредствена политическа власт остават в плен на средновековния османски феодализъм. Тя предпочита да толерира корпоративния принцип на общуване с населението. В резултат на тази провеждана няколко века административна политика народите на империята не изграждат свой управленски опит. Това с абсолютна сила е вярно както за гърците, така и за българите. У тези народи се създава негативно отношение към държавната власт и към чиновническия апарат, който я олицетворява. И за българи, и за гърци държавата е нещо чуждо и прекалено абстрактно и те стават особен тип поданици на падишаха, които се разграничават и при всеки удобен случай демонстрират културно-религиозната и народната си самобитност. Това води до редица негативни последици, които влизат в т.нар. национален характер. За европейските лидери е неприятна изненада, че огромен процент от гърците не си плащат данъците, но ако се възприеме тази кратка интерпретация от историческа и философска гледна точка, може да се говори за културен феномен.

Война на световете

През последните няколко години гръцката финансова и икономическа криза беше извън полезрението на световните и европейските медии. Тя беше поставена в задния двор на европейското обществено мнение и на европейския политически елит за около три години. С идването на СИРИЗА на власт дебатът около гръцката дългова криза отново се активизира и придоби значителна актуалност, която позволи на протагонистите от двете страни на барикадата да го интензифицират до степен на съдбовност. В Древна Гърция са вярвали, че мойрите управляват човешката съдба, че имат властта да тъкат и да прекъсват житейската нишка на човека. На тях сякаш и днес са подвластни както лидерите на Еврозоната, така и наследниците на Сократ – политическите партии в Гърция. Решенията, които ще се вземат, са заредени с тревожност и ще бъдат съдбоносни – за Гърция и за Европа.

Цялата тематика, наречена за по-кратко задлъжнялост на гръцката държава, погрешно се разглежда като спор около натрупаните плащания към кредиторите, който често се свежда до това, каква част от дълга да бъде платена или опро-

стена. Иманентна характеристика на този спор са въпросите – как е натрупан, каква е структурата и какъв е размерът на външния дълг на Гърция, все въпроси, важни от гледна точка на финансовите и икономическите лобита. Обаче те са маловажни от гледна точка на историческата наука и на философската интерпретация на фактите. Развитието на Северна и Южна Европа е протичало напълно самостоятелно, в два относително обособени един от друг цивилизационни кръга и в крайна сметка напълно индиферентно един от друг. Видно е, че двете страни в спора – лидерите на държавите от Европейския икономически и валутен съюз и гръцките политици, говорят на различни езици. Това, което определя правилния подход към разбирането на проблема, е да обърнем поглед към фундамента, към натрупаните културни пластове, към историческите автентични и национално самобитни обществени отношения. Да разбереш гръцката душа е интелектуално и геополитическо предизвикателство.

Тъй като след схизмата от 1054 г. в двете географски и исторически обособени части на Европа се оформят две морални вселени и два начина на живот, нека да видим какво пише в два исторически текста и да направим сравнителен анализ на християнството, визирано в тях. Единият текст е писан през XII век от средновековния германски проповедник Бертолд Регенсбургски и е наречен „Какъв трябва да бъде човекът", а другият – „Нравоучителна беседа на Св. Василий Велики", е от IV век, а нейната теологична обосновка – от X век[7]. Когато най-влиятелната жена на Обединена Европа, германският канцлер Ангела Меркел, си позволява да държи назидателен тон на съвременните гърци и да изисква от техните лидери дълбоки структурни реформи в гръцкото общество и държава, тя има зад себе си дълбоките основания на един изграден през вековете етос на западното християнство. Културата, върху която се гради днешната политика на западните и северните общества, включва разсъждения от типа как се разбират човекът и светът в своята нееднозначност и противоречивост. За мнозина гърци искането на канцлера Меркел за строга финансова отчетност и бюджетни икономии е неоснователно, то е по-скоро излишна претенциозност и проява на враждебност, но истината е, че зад поведението на западноевропейските политици стоят културни пластове, които го определят като дълбоко рационално.

На първо място, в своите проповеди Бертолд Регенсбургски обръща внимание на времето, отпуснато на човека за живот на земята. Бог желае да знае как човекът оползотворява времето си и какъв принос има за общността, в която живее. „За времето, което минава без полза, ще се наложи да дава отговор."[8] Бертолд Регенсбургски възприема живота на човека като линейно време, такова, каквото християнството внася в историята, и вярва, че не за греховни дела е отредено времето на човека, а за труд, молитва, пост, което в крайна сметка ще доведе до неговото спасение. В отлика от гръцкото антично световъзприемане и светоусещане за цикличното историческо време, според което всичко се повтаря, за народите от равнинната част на Европа животът на човека и процесите във Вселената са еднократни и неповторими. Как гръцкото общество и държава ползваха ресурса на европейските структурни и кохезионни фондове, как го оползотворяваха – години наред това е първостепенен въпрос за западните лидери. На запад от историческата разделителна линия трудът е не просто отговорност и задъл-

жение, той е вменен на човека до неговата смърт, той е неговото „алтер его", или другото му Аз.

През последните три години свободното боравене с лексикални средства в печатните и електронните медии на Европейския съюз се превърна в мода. Твърдеше се, че гръцката наемна работна ръка е ангажирана в трудовия процес недостатъчно, вследствие на което съществува икономически парадокс – гръцката икономика не генерира добавена стойност, а населението поддържа висок жизнен стандарт. Тази теза на представителите на четвъртата власт е лесно оборима, когато се погледнат статистиките на Евростат: те показват, че гръцките работници имат една от най-високите заетости като трудочасове в обхвата на един работен ден.

На второ място, за западното християнство притежанието на земно имущество е нещо разбиращо се от само себе си. За католическата и протестантската църква думата „собственост" има едно-единствено значение и то е: „това, което е придобито законно, с честен труд"[9]. Човекът е „управител на своето богатство и в края на земния си път ще трябва да дава отчет за неговата употреба"[10], независимо в какви размери е материалната собственост. Това разбиране за материалното притежание е рационализирано до крайност съзнание за управление на част от собствения живот. Да управляваш добре своя живот, означава да управляваш добре своята собственост. Спорът дали придобитото, респективно полученото като кредит за гръцката икономика от държавни и частни банки на Европейския съюз, е законно и как е управляван дългът на Гърция през това време е в основата на размяната на остри реплики между европейски и гръцки политици. Необходимостта от отчетност, дълбоко възпитана и предавана от поколение на поколение, е главният аргумент на политици като Ангела Меркел и Жан-Клод Юнкер за задълбочени секторни реформи и постепенно намаляване на дългового бреме. Изискването на германския канцлер за бюджетни икономии и строга фискална политика е по същество протестантска етика, основна ценност в която е аскетичното отношение към живота. Болезненото чувство, че си захвърлен от Бога на тази земя, както и опасението, че си изоставен по силата на изначална предопределеност, определя системата от ценности, в основата на която лежат трудът и натрупването на богатство. Религиозно и светско до такава степен са споени, определящи се едно друго, че самото протестантство изисква отчет за земното, материалното. Върху практиката на аскетизма се надгражда една наглед противоречаща ѝ ценност – спестовността. Разточителството и ленният живот са отхвърлени като поведение от католическата църква, дори стават презрени, откакто Мартин Лутер заковава през 1519 г. своите тезиси над входа на катедралата във Вюртенберг. Пищният църковен церемониал, както и нескритото или лошо прикритото охолство на клира на католическата църква са заменени от строгата канонична процедура на протестантите. Аскетизмът като начин за забогатяване и спестовността, върху които издига ръст средната класа в Европа през XIX век, насърчавана от банките, повечето от които са семейна собственост по онова време, са в основата на програмите на всички западноевропейски, християндемократически и дясноконсервативни партии. Затова не бива да ни учудват настойчивите и звучащи нравоучително призиви на госпожа Меркел за орязване на бюджетни разходи, както и за намаляване на дела на държавата в социалната система.

От гледна точка на съвременната европейска политика съществува една интересна връзка между християнството и функционирането на Европейския съюз. Ще си позволя да направя тази интерпретация, тъй като тя е от изключителна важност за правилното разбиране на проблемите, пред които са изправени двете страни в пренията – Гърция и общността от европейски държави, членки на Еврозоната.

Ролята на върховен повелител на човешката съдба, олицетворение на който в християнската религия е Бог, е поета от лидерката на най-мощната и развита индустриална държава в Европа – Ангела Меркел. Европейският съюз е изграден от три концентрични кръга, в центъра на които са културните стожери на Европа, както и най-добре развитите и разполагащи с огромен финансов ресурс държави. Те, от своя страна, имат своя център и това е държавата лидер – Германия. Следва кръг, който е изграден от държави от т.нар. втори ешелон, по-неразвити в икономическо отношение, които имат своите систематични терзания в областите на задлъжнялостта в държавните финанси, на социалната система и на корупцията. Интересен и небезизвестен факт е, че всички те принадлежат към географски и исторически обособената част на Южна Европа. Именно към тях доскоро беше и Гърция. Докато според средновековния християнски проповедник Бертолд Регенсбургски обикновените християни дават отчет как са управлявали своето богатство само пред Бога и пред никого другиго, за европейската политика възприемането на субординационни връзки от страна на Гърция е нещо сакрално и неподлежащо на обсъждане. Опитът за изграждане на средновековна теократична държава е пренесен в днешни времена и заменен от светски, по същество политически процес. Небесната йерархия отстъпва място на земна субординация, в която обикновените миряни – в случая гърците, дават отчет на лидера на Християндемократическата партия на Германия.

На трето място, западноевропейското християнство има своеобразно отношение към ближния, който е самостойна категория в теологичните разяснения. От отношението на западните християни към другите – близки или далечни хора, намиращи се в нужда, които християнството е възприело да нарича „ближни", защото човешките същества са равноценни по достойнство – можем да извлечем определени политически изводи за разрешаване на днешния колапс на гръцката финансова и икономическа система. За ближния Бертолд Регенсбургски казва: „Аз имам дреха и не ти я давам на теб, но бих искал и твоето да не е по-лошо от моето и даже повече от моето. Любовта е в това да желаеш на ближния си това, което желаеш на самия себе си: за себе си желаеш царството небесно, желай го и за него."[11] Новата етика на протестантска Северна Европа е категорично ясна – това е догматично и принципно ясна позиция за влагане на максимални усилия в труда и придобиването на собственост. Любовта към ближния придобива много по-анемичен характер и задължението на имащия две ризи да ги подели с нямащия и една риза ближен се счита за ерес.

Тъй като това е морална вселена, различна от източното ортодоксално православие, не можем да очакваме от северноевропейските лидери да направят отстъпки, изгодни и в полза на гръцкото общество. Да вземем пример с облекчаването на процедурите за изплащане на гръцкия външен дълг. Често срещан призив от страна на гръцката дипломация и от страна на държави, които симпатизират на гърците, е

натрупаният външен дълг в размер на 340 милиарда евро да бъде опростен. Не една част, не по-голямата част, става дума за пълно опрощаване на дълга. За да сме наясно защо това няма да се случи, трябва да познаваме движещите механизми на европейската политическа класа. Трябва да сме наясно също така какво представлява т.нар. класическа модерност на държавите от Западна и Северна Европа от XVII век насам. Тогава, в историческото време на новата епоха, започват да се изграждат рационализирани бюрократични структури, подчинени на формални и безлични правила. Това са стилизирани напълно безотносителни към личността и към държавата обществени отношения, изградени на прагматична основа. В духа на моралните изисквания на Бертолд Регенсбургски от XII век към индивидуалната персона няма място за алтруистични, състрадателни ангажименти. Той не дава своята риза на ближния си и това е своеобразен апотеоз на търсещите способности на личността. Западният човек формира своята психо-социална индивидуалност като опортюнист. Това е преформулиране на класическата библейска максима: „ако имаш две ризи, дай едната на ближния си." Проповедниците в западното християнство се явяват апологети на индивидуализираните до крайна степен, а по-късно и атомизирани отношения в социума на Северна Европа. В основата на тези нови обществени отношения е християнското учение за това как човек сам, със собствени усилия би трябвало да намери място под слънцето. От днешна гледна точка навлязлата в гражданския оборот на политическата лексика метафора за Барон-Мюнхаузеновото усилие е подходяща за описване на нерадостната, трагична гръцка съдба. Колективният субект – националната гръцка държава, казват европейците, трябва да се съобразява с един от основните постулати на международното право на Новото време – *pacta sund servanta* (добросъвестно изпълнение на договорените задължения).

Трябва все пак да помним, че Гърция е друг цивилизационен строй, че има друга културноисторическа съдба, че нейната територия е в друга географска зона, че или е била в рамките на голяма империя като Османската, или самата тя е съществувала като империя, което оказва влияние върху изграждането и функционирането на политическата ѝ система след 1829 г., върху днешните политически решения и политическата култура на нацията.

Кардинално друго е разбирането за човешкия живот на Василий Велики в нравоучителната му беседа от IV век. В източното християнство човекът е загърбил земното богатство, той се грижи преди всичко за небесното. Изживява се не толкова като член на съсловие, колкото като вярващ член на братството на миряните. Тук грижата за душата е основна грижа, докато в западното християнство човек и имущество са едно цяло. Човекът от южните части на Европа се отнася определено с нехайство и презрение към труда, вменен до смърт на западния човек, както и към постигането на конкретен материален резултат. В проповедта на Бертолд Регенсбургски човекът е душа и тяло, а в източното православие тялото е лишено от ценност, напълно в духа на ортодоксалното християнско разбиране. Реалностите са различни – не е случаен фактът, че бурното развитие на манифактурното производство през XVII–XVIII век в Северна Европа, където по-късно започва първата индустриална революция, се осъществява в града, докато в Югоизточна Европа икономическите реалности запазват своето битово, селско своеобразие. Оттам нататък на Северна Европа е предопределено геометрично на-

растване на икономическата мощ, а на Южна и Източна Европа е отредена ролята на изоставащ.

Въз основа на всичко казано дотук мога да направя обоснован извод за изграждането на т.нар. национален характер. Това е процес, който не се свежда до еднократен реформаторски политически акт, бил той наложен с легитимността на правната система. Ако Гърция днес има проблем с легалността на процедурите във финансовата и бюджетната сфера, а функционирането на тази държава в Еврозоната се схваща проблематично от страна на Европейския съюз, това се дължи на сложен комплекс от взаимозависимости, върху които са оставили отпечатък конкретните исторически условия и всяка минала културноисторическа епоха. Това е ситуация на перманентна бедност и задлъжнялост, в която беднинят Юг е обречен да търси подкрепа от богатия Север. Към изследването на националния характер трябва да бъде приложен комплексен изследователски подход, в който дори географският фактор се разглежда като първостепенен фактор за неговото изграждане. Икономическата дивергенция[12] между Севера и Юга има характер на икономическа и политическа война, която по подобие на американската Гражданска война има претенциите да разреши натрупани обществени и междудържавни антагонизми, но за разлика от нея, макар да се прилагат силови подходи от страна на Европейския съюз, тя запазва все още мирен характер.

Географският фактор като предпоставка за икономическо неравенство

Световното икономическо неравенство и все по-откритата конфронтация между Севера и Юга могат да бъдат еднозначно тълкувани в духа на натрупване на капитали в държавите от Северна и Западна Европа от времето на манчестърския или дикенсов капитализъм през Викторианската епоха и, разбира се, това няма да бъде грешка. Високите норми на печалба и експанзионистичната политика на собственическия капитал по това време са все истинни разсъждения. Проблемите на страните от Балканския регион, често наричан „задния двор" на Европа, както и икономическата безизходица, в която сега се намира Гърция, обаче са предмет на много по-сложен политически анализ. С него се занимава висшата математика в политиката – геополитическата наука, а тя, от своя страна, използва терминология като политическа география и геостратегия.

Икономическата диференциация създаде демаркационна линия между Севера и Юга, която през последните двадесет години придоби характер на общоевропейски конфликт с нисък интензитет, който можем да наречем „студен мир". Геополитиката изследва ролята на природни феномени като географски релеф и наличие на полезни изкопаеми, климатични условия, излаз на море и океани, наличие на градове в близост до големи плавателни реки, необходими условия за икономическия просперитет. Икономическото неравенство между държавите от Европейския съюз има своето проявление в кризата на гръцката държава, която е предимно търговска страна, а икономиката ѝ е експортноориентирана. Отраслите, върху които се крепи гръцката икономика – търговия, туризъм и селско стопанство, могат да бъдат оприличени на трите колони на древногръцкия храм. От влизането

си в Европейския съюз през 1981 г. Гърция разчиташе предимно – а в първите години от своето членство и само – на усвояването на еврофондовете, финансиращи пътната и транспортната инфраструктура, селското стопанство и туризма като начин за догонване на икономическото благосъстояние на Северна Европа. Обречен ли е Югът да бъде несвободен, сиреч зависим, е въпрос, на който може да даде отговор геополитиката. Природно-географският фактор е определящ за тясното специализиране на полисите през античната епоха, а това налага и историческа ретроспекция на възникването и развитието на тази икономическа действителност.

От своето създаване през XII–X в. пр.н.е. гръцките градове държави (полиси) се изграждат като локални търговски центрове с регионално значение за цялото Средиземноморие. Полисите формират своята идентичност благодарение на търговията и търговската политика с целия познат тогава свят. Мекият и сух средиземноморски климат прави благоприятни условията за отглеждане на традиционни и за култивиране на нови сортове селскостопански култури. Маслините, гроздето и пшеницата са предпоставка за изграждането на гъста мрежа от морски пътища, а техните производни – зехтин, вино и хляб, предоставят необходимите финансови средства за разцвета на класическия период на гръцката култура. Архитектурните ѝ паметници, литературата и изкуството, философските идеи са сред непреходните ценности, оставени като завет на човечеството. Смело можем да заявим, че икономическата база определя политическата надстройка. На гръцките площади, наречени „агора", се е практикувала пряка демокрация, като предмет на обсъждане приоритетно са били въпроси от сферата на търговията. С кого да се търгува, какво да се търгува, какви данъци да се плащат, кои са съсловията, които имат право да притежават частна собственост – тези въпроси са били по-често разисквани от всички други. Икономическата действителност определя и ценностния порядък. Да се занимаваш с търговия в гръцките градове държави е високопрестижно дело, което отговаря на тогавашната организация на гръцкото общество. Един от древногръцките колоси на философската мисъл – Платон, определя търговското съсловие като едно от трите съсловия, наред с учените философи (или тези, които управляват) и воините (или тези, които защитават), върху които се крепи космическият порядък. Хармоничното единство между тях е условие за добродетелния живот, а това Платон нарича справедливост[13].

След завладяването на гръцките градове държави от Римската империя през II век пр.н.е. тя взема първенството сред средиземноморските държави. Често определят държавното устройство на Рим като военно-политическа организация. Няма да е пресилено, ако кажем, че тя е също толкова значима, колкото търговската ѝ дейност.

Характерна географска особеност на всички градове държави и империи, които принадлежат към Римланда, или т.нар. вътрешен полумесец, е заниманието с търговия. Специализацията на разменната дейност и превозването на товари от островите към континентална Гърция и Мала Азия спомагат за нарастване на населението в полисите и на постъпленията на приходи във финансовата сфера. Това е своеобразна културна революция, която заменя досократическия период – гръцката архаика в историята на тези държави с небивалата красота и изява на човешкия дух през класическия период. През тази епоха се обособяват и други големи

търговски центрове като финикийските градове, Сицилия, Александрия, Сирия и градовете в Близкия изток.От геополитическа гледна точка е налице непосредствена връзка между политическата култура и пространството. Цялата социална реалност, част от която са държавата и правото, е функция на пространството. Не е случаен фактът, че гърците въвеждат в политическата лексика термина „номос", който означава закон, а в пространствен смисъл – нещо оформено и организирано. Според немския геополитик Карл Шмит номосът е такава форма на организация на битието, която установява най-хармонични съотношения както вътре в общността, така и между отделните общности[14]. Номосът е обединение или синтез на обективни (природни) и субективни фактори, които се проявяват в политическата и юридическата система. Като част от Римланда Гърция е на границата между уседналите и гъсто урбанизирани континентални политически структури и вечно движещите се и търсещи морски народи, занимаващи се с търговия. В номоса са представени природните особености на колективната общност, както и географският релеф, който има роля в оформянето на културните особености на тази общност.

Тази философска интерпретация обяснява съвременната противоречивост и незнание на гръцката политическа класа за това, какво трябва да се прави и кои са необходимите мерки за превъзмогването на гръцката дългова криза. Номосът на земята в европейската геополитическа реалност, представляван от Германия, съществува като относително устойчива морална и правна форма, отразяваща неподвижния и фиксиран характер на земната суша. Силната връзка със земната повърхност поражда един специфичен консерватизъм – фиксирани граници, неизменни природни и релефни дадености, устойчиви комуникационни трасета, – който интуитивно е възприет в културната, социалната и техническата сфера. Оттук произтичат и строгостта, ясните морални изисквания към личността, която е подчинена на общото, на цялото. Това дава основание на някои немски геополитици да отхвърлят разбирането за правата на личността като демократическа заблуда и да говорят в своите концепции за права на народа. Тези изисквания получават изява като немска педантичност в дипломатическите отношения и са специфична отлика дори и в преговорите по финансовите параметри на гръцкия външен дълг. Острото противопоставяне между Германия и Гърция може да се разглежда и като противопоставяне между таласократическите и телурократическите държави[15]. Изграждането на специфична култура под влияние на географския фактор е въплътено в такава икономическа дейност като преговорите. Преговорите са патент на търговските народи – както на античните гръцки общества, така и на народите, намиращи се под владичеството на Османската империя.

Една съвременна аналогия с дебатите по гръцкия външен дълг разкрива характерна черта от социално безсъзнателното, оформено като гръцки манталитет. Преговарящият екип, ръководен от подалия оставка министър на финансите Янис Варуфакис, обсъждаше изискванията на Тройката и на кредиторите с балканско пазарене. Едно несъвместимо и трудно разбираемо поведение за префинените и суетни европейски лидери, в разрез с нормите за ясни стандарти и ангажименти на политическата игра. За тях това е проява на търговски ориентализъм, така характерен за тази част на Европа, екзотична привичка, а за хората, обитаващи тази територия, това е самобитно, културно направление на европей-

ската цивилизация, естетически натурализъм, специфична морална ценност, неизменна част от културния генофонд.

Търговията като фактор за натрупване на богатство в икономически по-развитата югоизточна, средиземноморска половина на континента Европа през античността и Средновековието бива усвоена в XVI век – първоначално от Англия и Холандия, а по-късно от Франция и от германските градове държави. Търговските центрове на власт се изместват в северозападна посока, а с възникването на лихварството в италианските градове републики през XIV в. и по-късно на банките и банковото дело по времето на Ренесанса през XV–XVI в. търговската дейност осигурява икономическата основа, върху която стъпва мощното индустриално развитие в края на XVIII в. в Англия, а от средата на XIX век най-вече в Германия. От тази гледна точка индустрията, финансовият капитал и технологическите иновации, а не търговията, са фактор за икономически растеж и благосъстояние и те засега са необратимо достояние само на държавите от Северна Европа.

21 септември 2015 г.

За развитието на гръцката драма – в следващия брой

ЛИТЕРАТУРА, БЕЛЕЖКИ

1 http://svetoven.pogled.info/balkani/news/36345/Hronologiya-na-gratskata-kriza

2 http://www.vesti.bg/temi-v-razvitie/tema-gryckata-kriza/gyrciia-ne-plati-vtoro-zadylzhenie-kym-mvf-6039374

3 *Хънтингтън, С.* Сблъсъкът на цивилизациите. С., Обсидиан, 2000, с. 224.

4 Терминът често се използва от геополитическата наука и е съчетание от други два термина –„глобално" и „локално". С него се означава проблем, който е местен, национален, но има регионално значение с повсеместни последици за целия свят.

5 *Мутафчиев, П.* История на българския народ. С., БАН, 1992, с. 204.

6 Вж. К. Маркс. Към критиката на Хегеловата философия на правото (1844). – В: Маркс, К., Фр. Енгелс. Съчинения. Т. 1. С., 1975, с. 247.

7 *Гуревич, А.* Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства. М., Искусство, 1990.

8 Пак там, с. 205.

9 Пак там, с. 206.

10 Пак там, с. 206.

11 Пак там, с. 209.

12 Този термин се употребява от биологическата наука, когато се установява раздалечаване на белезите в популацията на един вид, което води до образуване на нови видове. В икономическата теория се употребява от неолиберални икономисти по време на Студената война. Противоположен на термина „конвергенция", който се използва в смисъл на сближаване между икономическите системи на капитализма и социализма.

13 *Платон.* Държавата. – В: Съчинения. С., 1981.

14 *Тихонравов, Ю.* Континенталната школа в немската геополитика и нацизмът.– С., Геополитика и геостратегия, 2006, бр. 3.

15 „Таласократия" и „телурократия" са термини на геополитическата наука и се употребяват, за да се изтъкнат същностните различия между морето и сушата, сиреч – държавите, които имат излаз на море, и държавите, които нямат. Оттук произтича различието в държавното устройство, в правната и моралната система на обществата.

Гео Милев
„Танцуваща фигура", 1919

ГРЪЦКАТА КРИЗА – ВЪПРОС НА ГЛЕДНИ ТОЧКИ

Христо Проданов

Христо Проданов *– доктор по политология, асистент в УНСС. Има десетки научни публикации в областта на политиката и влиянието на информационните технологии върху нея и върху обществото. През 2010 г. излиза и първият му научен труд под заглавие „Дигиталната политика“.*

1. Въведение

През последните 35 години в резултат на неолибералната глобализация, опираща се на прословутия Вашингтонски консенсус, социалдемокрацията в Европа преминаваше все повече към центъра, а в някои случаи дори и вдясно от него. Така тя сама се превърна в част от неолибералния консенсус, който днес среща острия отпор на много от обществата в света и в Европа. Европейската социалдемокрация не успя да наложи политическия дневен ред в Европа, предпочете да върви по течението и с времето все повече отстъпваше от принципите си. Преди избухването на световната икономическа криза тези тенденции в развитието на социалдемокрацията не бяха много забележими. Причината е, че преди 2008–2009 г. тези проблеми все още не бяха толкова актуални, а т.нар. държава на благоденствието, за която се говореше все повече, изглеждаше постижима реалност в условията на икономически растеж. През 90-те години на миналия и началото на нашия век европейската социалдемокрация се опита да направи крачки вдясно към социалния либерализъм чрез т.нар. Трети път на Бил Клинтън, Тони Блеър и Герхард Шрьодер. Световната икономическа криза и слабият растеж на европейската икономика от последните години обърка тези сметки.

С избухването на кризата недъзите на неолибералния модел, от който социалдемокрацията неусетно стана част, излязоха на повърхността и удариха с огромна и непозната от десетилетия сила т.нар. обикновен човек. Европейската социалдемокрация нито се раздели, нито се разграничи категорично от неолибералния модел. Тя остана част от статуквото, което доведе Европа до състоянието, в което се намира днес – липса на перспекти-

ва, растеж на бедността, строги икономии на гърба на обикновения човек, гигантски емигрантски вълни, тероризъм, превръщане на Европа в част от най-голямото геополитическо противопоставяне. С изключение на някои по-скоро палиативни социални мерки и на опитите за задвижване на част от инвестиционните програми европейската социалдемокрация не предложи почти нищо ново и никаква стойностна алтернатива на политиката на икономии, която все повече се дискредитира и проваля, опитвайки се да постига своите цели. Дори планът „Юнкер", който в голяма степен е продукт на усилията и идеите на европейската социалдемокрация за излизане от кризата посредством мащабни инвестиции в икономиките, е насочен много повече към стимулиране на бизнеса и на едрия корпоративен капитал, към богатите страни от Северна Европа, отколкото към обикновения човек и към изпитващите все по-големи трудности държави от южната част на континента, където бедността се разраства. Дори един ляв инструмент, какъвто трябваше да бъде планът „Юнкер", всъщност беше така изработен, че допълнително да увеличи диспропорцията между бедните и богатите, и то по начин, който вместо да води до разширяване на европейската солидарност от богатите към бедните, води до солидарност от бедните към богатите. В същото време много от държавите, които приложиха обратния подход – на засилени държавни инвестиции в растежа, днес са в много по-добра кондиция. Вместо да заеме по-радикална позиция спрямо политиката на остеритет, социалдемокрацията предпочете да бъде част от нея, да управлява с десницата в ЕС и съответно да носи негативите от политиките на строги икономии.

В резултат на това Евростат отчита, че безработните в ЕС са 25 млн. души, младежката безработица възлиза на 23%, а 125 млн. души са в риск от бедност. В глобален план политиката на икономии по последни проучвания на Оксфам води до това, че през 2016 г. се очертава 1% от населението на планетата да притежава колкото останалите 99%. Социалната фрагментация в Европа и в света расте. Въпреки че пари има, социалните неравенства се увеличават с невиждани досега темпове. Междувременно финансовият капитал се съсредоточава у един нищожен процент свръхбогати капиталисти, които диктуват дневния ред на правителствата на уж суверенни държави, раздухват военни конфликти и концентрират световното богатство в свои ръце за сметка на безпрецедентно по своите мащаби мнозинство от бедни и все по-обедняващи хора във всички краища на планетата. Това са големи групи хора, които днес не могат да намерят своето представителство в рамките на неолиберални модел и се чувстват предадени и изоставени от него. Отваря се една огромна ниша от непредставени граждани и съответно се явяват партии и сили, които се опитват да се позиционират в нея – твърде често по посока крайно леви или десни алтернативи, поставящи под въпрос доминиращата неолиберална парадигма. Пред неолиберализма застават сериозни нови предизвикателства, които застрашават неговото съществуване. Те идват отдолу, от социалните низини, които, изправени пред цялата мощ на неолиберална държава и на корпорациите, изглеждат обречени на неуспех. Социологическите изследвания дори в САЩ сочат, че голяма част от хората се чувстват непредставени и не искат да гласуват или пък имат много ниско доверие в партиите и институциите. За САЩ даже Фукуяма казва, че е олигархия, т.е. управление на най-богатите, което означава, че бедните не са представени. Затова много автори говорят за „криза на либералната демокрация".

Сблъсквайки се фронтално с много по-силните, мощни и богати сили на статуквото, реформирането на системата от социалните низини и от новите политически субекти, които претендират да ги представляват, изглежда предварително обречено на неуспех. Битката е неравностойна, неолиберално статукво удържа победи на почти всички фронтове, които обаче все повече го отслабват. Исторически погледнато, всяка гигантска промяна в човешката цивилизация идва след сблъсъци между силите на статуквото и силите на промяната, стига да са назрели конкретните социални и исторически условия за това. Днес кризисните процеси в почти всяко кътче на света като че ли сочат наличие на подобен тип условия. Целият свят е обхванат от военни, геополитически, финансови, социални и пр. конфликти, доминират страхът и несигурността. Неолиберализмът, който поначало е причината за възникване на всички тези процеси, сякаш върви към своя залез. Или поне в този си вид. Изходът ще зависи от това кой ще спечели в борбата между овластеното малцинство, съсредоточаващо в себе си интелектуалния, научния, финансовия, икономическия, институционалния, военния и пр. капитал, и полубезправното мнозинство, което днес много изследователи обозначават с понятието „прекариат". Неолиберална демокрация се олигархизира, днес правителствата се избират не толкова по волята на народа, колкото по волята на капиталистите, които финансират политическите кампании. Свидетели сме на класическата борба между капитала и човека, между бедните и богатите. Вероятно бих бил обвинен, че казаното има марксистко звучене. И все пак днес все повече видни западни икономисти цитират Маркс и неговия труд „Капиталът", който вече не стои по прашасалите рафтове на библиотеките.

2. Сблъсъкът на три парадигми за обяснение на кризата и за излизането от нея

Още от момента на избухването на световната финансово-икономическа криза бяха предложени парадигми за мерките, които трябва да бъдат прилагани за излизане от нея.

Първата, *неолиберална и неоконсервативна парадигма*, включва два основни момента:

– *Наливане на колосален финансов ресурс в банките.* В предкризисните години банковият сектор и международните финансови институции отпускаха огромни заеми при високи лихви, свързани с много сериозни рискове, които в голяма степен не бяха отчетени. Това закономерно доведе до сериозен банков срив в САЩ, който се разпростря и в други части на света и прерасна в глобална финансова криза. Решението на неолиберална парадигма беше банковият сектор да получи големи финансови субсидии с цел той да бъде спасен. Това беше направено, за да се подчертае важният характер на банките, които не могат да бъдат оставени да фалират, защото това би имало катастрофални последици за икономиката. И тъй като този ресурс нямаше откъде другаде да бъде взет, той беше набавен чрез засилено печатане на пари от централните банки, както и от обикновените хора, които трябваше да платят цената за разюздаността на банковия сектор и на световния финансов капитал.

– *Политика на строги икономии и реформи.* Това са неолиберални реформи, свързани със засилване на ролята на пазара и на капиталистите за сметка на държа-

вата и на социалните низини. Те предполагат приватизация на всичко, останало в ръцете на държавата, т.е. решението е насочено към повече капитализъм – затова и у нас десните се наричат „Реформаторски блок", те се борят за повече капитализъм и по-малко ограничения на капитализма. Лекарството, което десницата предлага, е всъщност „повече от същото", което поначало доведе до избухване на световната финансово-икономическа криза. Резултатите от тази политика засега не са видими, тъй като завъртяха един порочен кръг – по-малко средства за инвестиции, работни места и заплати, съответно по-ниски доходи и по-голяма безработица, съответно по-малко инвестиции и потребление, съответно сериозен икономически срив, обедняване на населението, по-малко бюджетни приходи, по-малко средства за разплащане на дълговете и тяхното увеличаване. Тази опасна спирала досега се развърти два пъти в Гърция. Тя се случи дори и у нас, където „реформите", строгите бюджетни икономии и рестрикции всъщност доведоха до замразяване на приходите и до двойно увеличаване на дълга само в рамките на няколко години.

Втората, парадигмата на *прогресивната и реформаторска нова левица,* включва:

– *Неокейнсиански модел* – по подобие на кейнсианския, изпробван в годините на Великата депресия и доказал още тогава своята ефективност, но въпреки това отхвърлян априори днес. Предполага отхвърляне на политиката на строги икономии и засилване на държавните инвестиции в икономиката, което да оживи потреблението и растежа, да завърти колелото на икономиката, да стане фактор за излизане от кризата и в крайна сметка да доведе до повече приходи за погасяване на задълженията. Впрочем в първата година на кризата този модел беше прилаган в някои страни и те отчетоха известно оживление. Впоследствие обаче световният финансов капитал наложи обратния модел на финансови рестрикции. Не е трудно да се предположи, че целта е била завъртане на дълговите спирали и на високите лихви, от които той печели. Което обаче води до задълбочаване на кризата, а в един момент може да предизвика тотална неспособност на кредитополучателите да изплащат своите задължения. Парадоксално е, че днес световният финансов капитал функционира като пирамида. Може би защото е наясно, че винаги има кой да му се притече на помощ.

– *Ограничаване на дългового бреме.* По всичко изглежда обаче, че неокейнсианският модел трудно може да бъде осъществен от държави и икономики с огромни нива на дълговете. Както и в условия на политическа и икономическа глобализация, когато държавата все по-малко може да влияе върху процесите на собствената си територия. Това влияние предполага мерки като опрощаване на част от задълженията, разсрочване на дълговете във времето и намаляване на лихвите по вече взетите и по бъдещи кредити. Така тези държави биха получили възможност да стъпят на краката си, за да могат да изплатят своите дългове. Вместо това днес се налага модел на изсмукване на всеки възможен капитал от тези страни в полза на кредиторите и резултатите за тях са все по-тежко затъване в кризата и все по-големи нива на дълговете.

– *Политика, насочена към хората, а не към банките и корпорациите.* Смята се, че не е честно, не е правилно да се инвестират огромни средства за спасяване на същите онези кредитни институции, които чрез своите финансови спекулации

доведоха до световната криза. Дори напротив, справедливостта налага те да бъдат наказани. Вместо това наказан е обикновеният човек, който обеднява, за да пълни портфейлите на тези институции. Предполага се, че е редно стотиците милиарди, с които беше спасяван световният финансов капитал, да бъдат насочени към осигуряване на работни места, инвестиции и растеж, към хората като цяло.

Съществува и една трета, може би най-опасната от всички парадигми. Тя е свързана с вижданията на все *по-радикалната крайна и антисистемна десница,* която в условията на криза набира голяма сила в много европейски страни. Известно е, че унижението, бедността, маргинализацията предизвикват стремеж към търсене на вини. Крайната десница намира тези вини в: световния финансов капитал; емигрантите от Източна Европа, от Северна Африка, от Югозападна Азия, които заемат техните работни места и използват техните социални системи, без да допринасят за тях; в бюрократичните и корумпирани европейски институции, които налагат своята воля върху суверенни страни и народи, без да отчитат техните специфики; върху размиването на националните идентичности и култури в рамките на европейския континент; върху проваления неолиберален модел и пр. Което в крайна сметка води до възход на национализма, ксенофобията, расизма и сепаратизма, чертаещи света в удобните за възприемане от масовото съзнание черно-бели краски, разделящи обществата и народите на „ние добрите" и „онези лошите", които са наши врагове и следва да бъдат сурово наказани.

Търсенето на популистки десни алтернативи става все по-опасно. „Златна зора", крайнодясна неонацистка партия в Гърция, е третата най-голяма партия в страната. Националният фронт във Франция спечели 25% на европейските избори през миналата година. Националистическата и антиемигрантска Британска партия на независимостта спечели европейските избори в Обединеното кралство с лекота. Крайната десница и национализмът са във възход почти навсякъде, включително и в България, където има две националистически партии в лицето на Патриотичния фронт и „Атака". При това „Атака" извърши ускорени промени в профила си, виждайки свободно пространство, в което може да се бори за русофилски настроените избиратели и с крайнолява риторика да се опита да заеме това пространство. И Патриотичният фронт, и „Атака" са достатъчно силни, за да бъдат и двете представени в парламента, а едната от тях да бъде част от управляващото мнозинство. Този тип партии, особено в Западна Европа, използват имигрантите като изкупителна жертва за бедността и високите нива на безработица, предлагат сепаратизъм и изолационизъм. Проучванията на Европейската мрежа срещу расизма сочат, че нивата на расизъм и дискриминация в Европа растат с високи темпове.

3. Две версии за събитията в Гърция

Като цяло може да се каже, че съществуват *две версии* за случващото се в Гърция. Може да се каже още, че и двете са донякъде верни – в зависимост от камбанарията, от която се гледа на тях.

Неолиберална и неоконсервативна версия. Тя е на тройката кредитори на Гърция. Тази версия стъпва върху няколко основни тези:

– Дълговата криза е продукт на безотговорната социална политика, която Гърция е провеждала през годините. Тя включва всякакви придобивки – ранно пенсиониране за държавните служители, огромни обезщетения при безработица и пр. Политиците са си купували гласове, като са прахосвали средства за социални програми, които държавата не е могла да си позволи, не са събирали стриктно данъци, провалили са се в насърчаването на труда – направили са гърците мързеливи.

– Дълговата криза е продукт на огромни и неефективни разходи. Не само за социална политика, но и по отношение на нереформирани системи и на нереформирана икономика. Администрацията е изключително раздута и има извънмерни придобивки. Давани са огромни финансови средства за ненужно въоръжение. Икономиката е насочена предимно към туристическия бранш. Гръцката администрация не може да се справи със задачите си по събиране на данъци, а данъците са твърде ниски.

– Правителството на СИРИЗА е крайноляво, което представлява заплаха за неолиберално статукво в Европа. Неговите усилия за по-социален и солидарен подход по отношение на дълга трябва да бъдат смазани, за да не се дава „лош" пример на други държави, в които също се зараждат радикални движения. Това трябва да бъде направено по начин, който да не позволява излизане на Гърция от Еврозоната, тъй като съществува риск от опасен прецедент и може да се задейства ефектът на доминото. Гърция трябва да загуби в борбата между неолиберализма и зараждащия се нов ляв и десен радикализъм, който представлява заплаха за европейския проект.

– Връщането на дълговете минава през неолиберално реформиране и повече капитализъм в почти всички сектори – през увеличаване на данъци, приватизация на държавна собственост, включително и на острови, увеличаване на възрастта за пенсиониране, строги икономии, съкращаване на администрацията, намаляване на доходите и прочее.

– Гърция е заблуждавала кредиторите за размера на дефицита си. Нещо повече – не само тях, но и ЕС, и ЕЦБ, за да може да покрие изискванията за влизане в Еврозоната, след което в случай на ликвидни проблеми тя да ѝ окаже необходимата помощ.

Преди избирането на правителството на СИРИЗА мерките на кредиторите дават ефект и през 2014 г. вече се забелязват симптоми на икономически растеж. Очакванията са той да продължи през следващите години и да даде шанс на Гърция да изплати своите дългове. Появата на СИРИЗА, нейното упорство в преговорите, опитите за извиване на ръце, референдумът, банковата ваканция и пр. обаче нанасят непоправими щети на гръцката икономика. Поради това от периода на възстановяването тя отново ще изпадне в дълъг период на рецесия, преди да се появят някакви симптоми на оздравяване.

Дълговете трябва да се връщат, което безспорно е справедливо. Но това предполага, че това трябва да става независимо от цената за държавите и народите, което е твърде далеч от представите за справедливост и европейска солидарност.

Версията на новата реформаторска левица[1] и на СИРИЗА гласи, че:

– Германия, четвъртата по големина икономика в света, се крепи най-вече на износа. Германските потребители не могат да поемат потреблението при такова

свръхпроизводство. Поради това германската икономика расте основно от експорт. За Германия ЕС, с неговата свободна зона за търговия, с еврото и брюкселските регулации, е средство за поддържане на експорта. Заемите, които германски банки са отпускали на държави като Гърция след 2009 г., са имали за цел да създадат търсене за експортните стоки. Германците са знаели, че дълговете няма как да бъдат изплатени, но са искали да избягнат признаването на факта, че тяхната пристрастеност към експорта не може да бъде удържана и че поддържат растежа си за сметка на останалите страни в Еврозоната. Остеритетът е от полза и за немските кредитори – раздавали доста небрежно огромни кредити на южноевропейците, за да си купуват немски стоки – защото принуждава длъжниците да върнат всяко евро, независимо от социалната цена.

– Политиката на строги икономии не дава резултат. Дори напротив, тя задълбочава още повече неравенствата, спада на икономиката, безработицата, бедността, унищожаването на средната класа и пр. Сивата икономика се е увеличила неимоверно много, което е довело до все повече трудности при изплащането на дълга. Гърция е поставена в невъзможната позиция да изплаща дългове, които икономиката ѝ не може да поддържа. Тя е вкарана в порочен кръг и трябва да взема нови и нови заеми, за да покрива стари задължения, а не за развитие на икономиката и за растеж, което в крайна сметка увеличава дълговете. Стига се до потъване в спирала от бедност по европейските стандарти, до фалити, до депресия, подсилвана от политиките на остеритет и от ангажиментите по изплащане на дълговото бреме. Така, вместо да излезе от дълговата спирала, Гърция започна да затъва в нея все повече и повече без никаква перспектива за растеж на икономиката, за излизане от порочния кръг и преустановяване на все по-тежкото обедняване на гръцките граждани. Само за няколко години безработицата в Гърция се е повишила на повече от 25%. През тригодишното прилагане на остеритет от тройката кредитори – ЕС, ЕЦБ и МВФ, гърците са загубили около 25% от БВП, което е съизмеримо със спада на американския БВП по време на Великата депресия. Гръцкият дълг е скочил и вместо да намалява, от 110% в началото на кризата е достигнал 160% от БВП. Средният грък е около 40% по-беден през периода 2008–2013 г. Орязването на разходите за здравеопазване е повече от 40%. Случаите на самоубийства са нараснали с 60%. Младежката безработица е вече около 55%. Местният капиталов пазар е в колапс. Банките не са отпускали кредити на малки фирми и така са ги водили към фалит, реализирани са мерки за масови уволнения, които са предизвикали огромен гняв. Всичко е поставено на масата за приватизация. Днес една трета от населението в страната живее в бедност и продължава да обеднява. Гърция е претърпяла спад в икономиката, който е характерен за страна, водила война.

– След Втората световна война огромна част от германския дълг е бил опростен, включително и германският дълг към Гърция, за да може Германия да стъпи на краката си и един ден да бъде двигател за развитието на Европа. Трябва да се има предвид, че това става след като Германия е окупирала, ограбила и превърнала в руини цяла Европа и Гърция. Редно и справедливо би било и Германия да постъпи коректно, опрощавайки поне част от гръцките дългове в момент на остра нужда.

– Частните банки не бива да бъдат спасявани чрез държавните бюджети, т.е. с парите на обикновените хора, и след това да налагат гигантски финансови ре-

стрикции, които да водят до допълнително обедняване на същите тези хора. Досега кризата не се е отразила върху международния финансов капитал, който поначало е отговорен за нея, а е прехвърлена върху обикновения човек, който и днес плаща за разюздаността на неолиберален модел не само в предкризисните години, но и сега, когато в условия на безпрецедентна социална криза и все по-обедняващо население ЕЦБ открива свой клон във Франкфурт на стойност 1.3 млрд. евро. Като че ли капиталът вече се чувства толкова всемогъщ и безнаказан. Всичко му е позволено – дори и подобна подигравка с милионите бедни, които не означават нищо за него. Гневът и политическото безсилие създават заплаха за ескалация на социалното напрежение.

– Гръцкият дълг е неплатим, а досегашните неолиберални мерки на остеритет не дават никакви шансове за възстановяване на гръцката икономика от кризата. Мерките трябва да бъдат свързани с опрощаване на част от задълженията, с разсрочване на дълговете, с редукция на лихвените проценти по тях, което да позволи на гръцката държава да излезе от кризата малко по-безболезнено, да позволи на икономиката да диша, да има работни места, потребление, инвестиции и износ, които водят до икономически растеж, повече приходи и гаранции, че на един бъдещ етап Гърция ще бъде в състояние да изплаща своите дългове. Т.е. дълговете да бъдат изплащани посредством растежа и по-високите приходи, които той генерира, а не чрез политика на строги икономии, която обезкръвява финансово Гърция и дърпа растежа назад.

– Поведението на кредиторите към Гърция в много отношения е плод на политически, а не на финансови съображения. На първо място, защото правителствата в Северна Европа са силно зависими от волята на своите избиратели, обявяващи се в голямата си част за твърд подход спрямо Гърция. И на второ място, но много по-важно, политиката на кредиторите към Гърция е продиктувана от борбата между неолиберализма и зараждащия се нов ляв реформизъм. Неолиберализмът не иска да бъде жертва на това ново движение. Той се стреми да удържи победа на всяка цена, тъй като обратното би било прецедент, даващ надежда на страните и народите от „Южна Европа" и представляващ фактор за още по-силна радикализация в тези държави.

– Кредиторите са били напълно наясно с финансовото положение на гръцката държава, но въпреки това са раздавали кредити срещу огромни комисиони, докато не е имало проблеми с плащането. Кризата и отговорността не са само гръцки, те са криза и отговорност и на кредиторите. „Виновен е не само този, който яде зелника, но и този, който го дава."[2] В този смисъл не е редно цялата отговорност да се носи и цялата сметка да се плаща от Гърция.

Реформистката и нова лява алтернатива на политиката на остеритет проби за първи път в Гърция, най-потърпевшата от нея страна – членка на ЕС. СИРИЗА възникна и набра мощ като политическа сила, възползвайки се от гръцкото недоволство и от протестите срещу съкращенията и икономиите. „СИРИЗА не е някаква гръцка случайност, тя е пряко следствие от провала на европейската политика. Коалиция от бивши комунисти, синдикалисти, зелени и колежански професори може да се формира и да бъде избрана само във време на отчаяние."[3] В Гърция лявото политическо пространство е ясно дефинирано и традиционно силно и поява-

та на нова политическа партия в него дойде съвсем естествено, предвид съглашателството и поддаването на ПАСОК на европейския натиск. СИРИЗА е продукт на провала на политиката на строги икономии, левият отговор на тази политика.

4. Балансът, който не беше потърсен

Сблъсъкът между горепосочените гледища беше особено актуален през последните месеци. Общото между тях е, че и двете са верни. Неолиберално и неоконсервативно гледище е вярно от гледна точка на камбанарията, от която гледат страните от Северна Европа и кредиторите. Те естествено искат да си получат обратно парите. А тезата на реформисткото и ново ляво е вярна и актуална за страните от Южна Европа, които не разполагат с необходимия ресурс за изплащане на своите дългове. Тя изразява интересите на държавите от европейската периферия, които са губещи от свободния капиталистически пазар, действащ в полза на държавите от центъра и на първо място на Германия и на свързания с нея едър капитал. Пресечните точки между двете гледища, изразяващи два типа противоположни интереси, могат да бъдат онагледени в общи линии по следния начин:

– Вярно е, че мерките на кредиторите водят до тежко обедняване на гръцкия народ и на гръцката държава, до увеличаване на дълговете и до спад на икономиката с около 25%. Вярно е също така, че през 2014 г. Гърция за първи път отбеляза минимален растеж, а прогнозите доскоро бяха, че през следващите години той ще се повиши. Може да се обобщи, че мерките на кредиторите от първите спасителни програми са довели до сериозен първоначален спад в икономиката, но и са създали условия за постепенен растеж. Под въпрос е единствено дали този растеж щеше да продължи и през следващите години по ефекта „йо-йо", което да позволи постепенно преодоляване на икономическия спад и съответно да възстанови изгубения стандарт на живот. Или сме били свидетели на ефекта на „предсмъртния гърч".

– Вярно е, че след Втората световна война огромна част от дълговете на Германия са били опростени, при това след като е станала фактор за най-разрушителния военен конфликт в човешката история. Вярно е, че подобен подход в голяма степен би следвало да бъде приложен и спрямо Гърция, за да получи тя възможност да се справи с кризата. Но едва ли може да има някаква база за сравнение между днешна Гърция, която продължава да поддържа относително стабилен стандарт на живот, и следвоенна Германия, която е била цялата в руини. Още повече в контекста на съществувалите тогава опасения от нов военен конфликт, продиктуван от нови неизплатими репарации като тези, които Антантата налага на Германия след Първата световна война. Важно е тук да се отбележи, че германският дълг след Втората световна война е опростен, за да може страната да разполага с достатъчно ресурс да плати на страните и компаниите, които участват в нейното следвоенно възстановяване. Така беше опростен иракският дълг, включително и от България, за да може впоследствие разрушеният от американските бомби Ирак да разполага с ресурс за възстановяването си от американски и други западни компании. За разлика от тези случаи Гърция разполага с инфраструктура с доста раздута администрация, с огромен социален сектор и пр., т.е. разполага с възможността сама да набави необходимия си финансов ресурс. Освен това Гърция не се нуждае от следвоенно

възстановяване, което да бъде извършено от определени западни компании. От гледна точка на неолибералната парадигма тя има потребност от разпродаване на всички държавни активи на подобен тип компании. От същата гледна точка Гърция не трябва да бъде възстановявана. Тя трябва да бъде напазарувана.

– Вярно е, че Гърция е с огромен дефицит, както и че мерките на остеритет водят до драстично повишаване на дълговите нива на страната. Но е вярно също, че дефицит имат и много други държави, включително и Германия, която през 2014 г. реализира бюджетен излишък за първи път от 40 години насам. Което налага извода, че дефицитите сами по себе си не са проблем, важна е структурата на дефицита, а не самото му наличие. Например човек може да вземе кредит, да реализира печеливш бизнес и този кредит да не представлява проблем, но може да вземе кредит и да го инвестира погрешно, което да доведе до огромни загуби и до невъзможност за неговото погасяване. Очевидно структурата на дефицита на Гърция не е най-добрата възможна. Но не по-малко очевидно е, че мерките, които кредиторите налагат на Гърция, не водят до намаляване на този дефицит, от което може да се заключи, че тяхната структура не само не е по-добра, но може би дори е по-лоша от преди.

– Вярно е, че дълговете трябва да се плащат и че след като гърците години наред са „живели на вересия", трябва вече да си платят. Вярно е обаче и че в създалата се ситуация тази цена няма как да бъде платена в пълния ѝ обем и в срок. Както и че кредиторите са давали тези заеми с ясното съзнание за огромните структурни проблеми с дефицита, който Гърция има. Може да се обобщи, че ако кредиторите искат да си получат обратно парите, те би следвало да разхлабят примката около врата на Гърция, вместо да я затягат още повече до момента, в който гръцките финанси и икономика не издъхнат окончателно под напора на тежките рестрикции. В крайна сметка губещи от това биха били всички – както кредиторите, така и Гърция. А може би дори и еврото и самият европейски проект.

– Вярно е, че държавите наляха гигантски финансов ресурс в банките, които поначало носят отговорността за кризата, за да осигурят тяхната ликвидност. При това за сметка на хората, които се видяха принудени да платят висока социална цена за тяхното спасяване. Но съществува и обратният въпрос – какво би се случило, ако тези банки не бяха спасени, дали това нямаше да доведе до още по-големи беди за хората, до сериозен финансово-икономически срив в контекста на това, че икономическите субекти във всяка страна функционират на базата не на пари, които крият в буркана или под матрака, а на базата на оборотни средства, които държат в банки. Видяхме какво се случи в България с фалита само на една банка. Видяхме какво стана и в Гърция след няколкоседмична банкова ваканция. В този смисъл може да се обобщи, че спасяването на банковия сектор в много от случаите е представлявало по-скоро „малкият дявол". Макар това да не е справедливо спрямо обикновения човек, то може би му спестява много по-големи беди.

– Вярно е, че неолибералното статукво е в криза и може би дори постепенно върви към своя залез. Но е вярно също така, че засега не съществува ясно формулирана алтернатива. Включително и в полето на новото ляво в лицето на СИРИЗА или „Подемос". Първо, защото те все още са твърде малки и слаби, за да му се противопоставят ефективно. И второ, защото новото ляво все още е твърде хаотично

и в процес на изграждане, на преминаване от равнището на неясните, разхвърляни, често популистки идеи до равнището на ясно артикулирана идеологическа парадигма. Засега то представлява опит за прилагане на марксистко-ленински виждания от типа на „крачка напред, две назад" в съвременните условия. Стремеж към съчетаване на тези виждания с неолиберализма, недостатъчно избистрен опит за изграждане на някакъв нов социален неолиберализъм като алтернатива на настоящото статукво. Този стремеж може да изглежда парадоксален и невъзможен за мнозина, но нека все пак да не забравяме, че при създаването си самата социалдемокрация е изглеждала невъзможна смесица между социализъм, демокрация и либерализъм, а днес е едно от най-силно доминиращите политически течения в света.

5. Какви са резултатите

Крайният резултат от преговорите между Гърция и кредиторите засега се изчерпва със споразумение, което в много отношения поставя страната на колене. Но и тук се сблъскват две различни гледища.

Според виждането на *кредиторите, представящо позициите на неолиберална десница:*

– Изпълнението на новия спасителен план ще доведе до драстично снижаване на стандарта и качеството на живот в Гърция, до тежки реформи и структурни промени. Но това ще бъде временно положение. Предполага се, че ако изпълнява плановете за реформи, след няколко години Гърция ще си стъпи на краката, ще започне да регистрира растеж и ще има повече приходи, които на един бъдещ етап ще ѝ позволят да стане достатъчно платежоспособна, за да може да погасява своите дългове. Както и след краткотраен спад да поеме курс към бързо възстановяване на стандарта и качеството на живот.

– Споразумението с Гърция и унижаването на гръцкия народ ще бъдат поука и обеца на ухото на всеки, който реши, че няма да спазва правилата. На радикалните движения в Европа беше нанесено тежко поражение, а на европейските граждани беше даден ясен знак, че гласуването за подобен тип движения може да им донесе единствено беди.

Алтернативното гледище отляво гласи, че:

– Опитът от досегашните мерки на кредиторите сочи, че те няма как да бъдат реализирани. Но дори и да бъдат изпълнени изцяло, това само ще влоши положението на Гърция и на гръцкия народ. Най-вероятно ще се стигне до нов и драстичен икономически спад, до допълнително обедняване, до нарастване на безработицата, до завъртане на колелото на икономиката на заден ход и съответно до още по-големи дългове и след три години кредиторите ще бъдат изправени пред същия проблем. Само че при много по-слаба икономика, при много по-обезверен народ и при ново драстично нарастване на дългового бреме.

– Заплахите за Еврозоната и за европейския проект бяха преустановени за известен период, но далеч не са лишени от логика предположенията на водещи политолози, социолози и икономисти, че това е временно състояние. Има опасност след няколко години гръцкият проблем да избухне с нова и още по-голяма сила. Той ще бъде неудържим и няма да е изненада, ако тогава наистина се стигне до т.нар.

грекзит. Който пък да отслаби европейската валута, да създаде опасен прецедент, да бъде пречка за европейската интеграция, начало на процеси на дезинтеграция и край на европейския проект. Още по-малко лишено от логика е разбирането, че след като неолиберализмът спечели тази битка срещу новото, но все пак системно ляво, виждащо в ЕС реализация на своите идеи, е много възможно обезверените граждани на ЕС да обърнат поглед към много по-опасното, антисистемно, ксенофобско и радикализирано дясно. Може да се обобщи, че Германия и кредиторите постигнаха пирова победа, която е много вероятно един ден да се върне като бумеранг и да удари Европа по начин, който в най-добрия случай да я зашемети задълго. Нещо, което се признава дори от един от апологетите на неолиберализма у нас – политологът Иван Кръстев. Той пише: „Ципрас не успя да донесе на Гърция по-добра сделка. Но реалният политически победител най-вероятно ще бъде не умереният център, а антиевропейската десница. И докато европейските лидери могат да се поздравяват, че са запазили Съюза, цената, която Европа ще трябва да плати за това, че Гърция е спасена икономически, но загубена политически, ще бъде превръщането на ЕС от проект, подхранван от надежди и стремежи, в проект, основан на споделените страхове и опасения в името на оцеляването."[4] ЕС не може да бъде изграждан чрез силата и диктата на големите над малките, той може да бъде жизнен проект само ако всички народи в него са равнопоставени.

– Германия и Франция, които доскоро бяха двигател на европейския проект и на европейската интеграция, загубиха този ореол. Те целенасочено унизиха една държава и дискредитираха идеята за европейска солидарност. Тя вече не съществува. От този момент нататък Германия и Франция едва ли биха могли да бъдат двигатели на европейския проект. Те вече нямат доверието на огромни маси европейски граждани, които са убедени, че самият европейски проект съществува единствено, за да удовлетворява финансово-икономическите и политическите амбиции на Германия и Франция. „Европейският полуостров се намира в структурна криза. Германия е най-богатата държава и тя се облагодетелства най-много от членството си в ЕС... Тя решава коя да бъде посоката, в която трябва да се движи ЕС; именно германският натиск доведе до политика на строги ограничения. Германия беше тази, която имаше решаващ глас при преговорите за намаляване на дълга; тя притежава най-силния контрол над стойността на еврото, управлявано от ЕЦБ. Тя отново е обект на нескрито възхищение, но и на дълбока неприязън."[5] Разделението в Европа е безпрецедентно, Германия и Франция днес не са това, за което европейците ги смятаха съвсем доскоро.

6. Заключение

Някога Макс Вебер беше казал, че политологията е наука за изследване на политиката с цел повишаване на нейната ефективност. А строгият критерий за обективното научно изследване е т.нар. свободно от ценности знание, в което не се примесват обективни факти и субективни гледни точки. Опитах се да направя един обективен анализ на случващото се с Гърция. В заключение е редно да кажа още няколко думи. Посочените гледни точки не намериха поносимия за всички баланс. Интересите на гърците и на кредиторите се сблъскаха фронтално и отско-

чиха един от друг. Никой не направи отстъпки. Не беше намерено балансираното решение, което предполага опрощаване на част от дълговете, разсрочване на останалите и понижаване на лихвите. „Инвеститорите" вече точат зъби над тлъсти хапки от гръцката икономика. Резултатите са такива, каквито са обикновено при сблъсък между големите и малките. Големите печелят, малките губят. Германия и кредиторите спечелиха, а малка Гърция беше наказана и загуби в една изключително неравностойна битка.

СИРИЗА беше дискредитирана, след като загуби битката и прие настоящия унизителен „спасителен план", но тя постави на вниманието на световната общественост важни въпроси, които доскоро бяха табу, а днес са в центъра на световния дебат. Самò по себе си това е едно изключително важно постижение.

Мерките, които кредиторите наложиха на Гърция, обаче предполагат, че войната в крайна сметка ще бъде изгубена и от двете страни. На страната по същество ѝ беше отнет суверенитетът, тя ще бъде взета на „ръчно управление" от кредиторите, чиято единствена цел е да си върнат парите, а съвсем не да подпомогнат гръцкия народ. Вероятно ще има тежки „реформи", които допълнително ще влошат положението на народа. На Гърция беше отпуснат мостови заем от 7 млрд. евро, като до няколко месеца след ратификация от страна на държавите – членки на еврозоната, се очертава да бъде преведен нов транш в размер на цели 86 млрд. евро. Гръцкият народ беше поставен едва ли не на колене, а националното му достойнство унижено по един безпрецедентен може би за цялата гръцка история начин. Много е възможно това да доведе до допълнителна радикализация не само в Гърция, а и в други европейски страни, до търсене на спасителен пояс не в реформаторската и системна левица, а в ксенофобската и антисистемна крайна десница. Надеждата на гърците, а и на много народи в Европа, за по-добър живот угасна. А надеждата и оптимизмът са основни движещи сили за откриване на пътя и за развитието на всеки народ. Песимизмът и липсата на перспектива от своя страна са първото и най-необходимо условие за развитие на ксенофобската и сепаратистка крайна десница.

БЕЛЕЖКИ

1 Понятието „реформаторска" левица е употребено неслучайно. До днес реформите се смятаха за част от неолиберално дясно статукво, чиито реформи са насочени към повече капитализъм. Но вече няма накъде да се върви, тъй като капитализмът по същество превзе всичко. Поради това употребявам понятието „реформаторска левица", наричайки така левицата, която предлага реформи, насочени към по-малко капитализъм, а към повече държава и повече за отделния човек, отколкото за капитала.

2 *Проданов, Константин.* В предаването „Лице в лице", 21.07.2015 г.

3 *Гълбрайт, Джеймс К.* Приключиха ли надеждите за реформистко ляво. – Дума, 23.07.2015 г. http://www.duma.bg/node/105138

4 *Кръстев, Иван.* Гръцки фарс, а после – печал. – Сега, 18 юли 2015 г., бр. 5337. http://www.segabg.com/article.php?id=761141

5 *Фридман, Джордж.* От шефа на Стратфор в прав текст. – Поглед инфо, 20.07.2015 г. http://svetoven.pogled.info/news/66245/Ot-shefa-na-Stratfor-v-prav-tekst

КОГАТО БЪЛГАРИЯ ВЗЕМА РЕШЕНИЯ ПОД НАТИСК – ВСЕ НЯКОГА ИДВА 9.IX.*

Янаки Стоилов

Янаки Стоилов *– доцент, доктор по право. Преподава теория на правото, теория на държавата в СУ „Св. Кл. Охридски" и в Пловдивския университет „П. Хилендарски". Автор е на монографията „Държавната власт" и на редица студии и статии по проблемите на правата на личността, на социалните норми, на политическите и правните субекти, на конституционното развитие на България и др. Член е на ръководството на Българската асоциация по философия на правото и социална философия. Бил е народен представител във Великото народно събрание и в няколко състава на НС. Заместник-председател е на 43-тото Народно събрание.*

I.

Повечето забележителни дати в нашата история предизвикват противоречиви оценки. Така е и с 9 септември 1944 г. Но има факти, които не могат да бъдат заобиколени и не са подвластни на времето.

Девети септември символизира приноса на българската съпротива срещу фашизма. Девети септември гарантира преориентацията на България от съюзник на хитлеристка Германия в държава, която воюва на страната на съюзените народи.

Случайно или не, точно на днешния ден Комисията по правни въпроси на Народното събрание ще разглежда на второ четене промени в Наказателния кодекс за поредното заклеймяване на социализма. С ясното съзнание, че те нито са основателни, нито са в състояние да предизвикат наказателноправни последици.

Днес, на поредния Девети септември, е добре да припомним какво загуби мнозинството български граждани, откакто започна политическото отричане и идейното заклеймяване не просто на една обществена система, а на самата идея и социална практика на социализма.

Така хората трябваше да се откажат, а после да забравят, че всеки човек може да има работа, дом, сигурност, гарантирано здравеопазване, всеобщо образование, общество без драстични имуществени неравенства. В десетилетията след 9.IX.1944 г. България достигна до групата на първите тридесет държави в света според индекса на човешкото развитие и на икономическия си капацитет. Днес се утешаваме, че сме в

* Текстът е от Декларацията на Парламентарната група на БСП – Лява България по повод 9 септември 1944 г.

Европейския съюз, макар и на последно място в него. Все повече развиващи се страни, на които сме помагали, ни застигат и надминават.

В интерес на истината трябва да признаем, че през годините на прехода има области, в които се постигна значителен растеж: на безработицата и на милионерите, на неграмотните, на емигрантите, които трайно напускат България, на броя на партиите, медиите, рекламата, на банки, на болници, на университети и т.н. Но колкото повече се увеличава тази множественост, толкова повече спада качеството на съответните дейности и на социалните услуги.

Известно е как завърши сблъсъкът между две идеологии, между двете основни икономически и политически системи преди четвърт век. Тогава се създадоха условия за разширяване на Европейския съюз и за сътрудничество между европейските страни. Европа обаче не разбра, че след медения месец на своето обединение под лозунга на евро-атлантизма стана второстепенна част от еднополюсния свят. Свят, в който глобалното противопоставяне и сдържане бе заменено от множество локални конфликти в различни точки на света. Сега Европа бере горчивите плодове на конфликтите в Близкия изток и в Северна Африка.

Не бива да забравяме Девети септември, за да не преживеем нови трагедии.

Засилването на спекулативния финансов капитал и на социалната поляризация няма как да не поражда социални конфликти, подобни на тези от 30-те години на миналия век. Налагането на решения не чрез принципи и установени правила, а от позиция на силата и на свършените факти подкопава международния ред.

Реална е опасността в днешна Европа да възкръснат старите демони. Европейският съюз не може да остане обетована земя за своите коренни жители. Но също така е ясно, че няма необятен дом, който може да приюти всички желаещи – всички бягащи от войната или търсещи по-добър живот. Нещо повече, интеграцията на емигрантите е много по-трудна от тяхното приютяване.

Европа и специално Европейският съюз преживяха без големи сътресения дълбоките промени в политическата и военната карта на региона, докато не се надигна бежанската вълна от Близкия изток и не започна войната в Украйна. Оказа се, че скоро след временния залез на идеологическото противопоставяне се запалиха етно-религиозните конфликти. Това е поредното изпитание за Европа.

Европейските страни, включително и България, днес плащат за участието си или поне за съгласието си с войните в Ирак, Афганистан, Сирия, Либия и други страни. Трябва да се намерят достойни европейски политици и ръководители в ЕС, за да направят публично това признание. Широко прокламираната „Арабска пролет“ бързо беше осланена и вместо демокрация и просперитет роди несигурност, нови страдания и много бежанци. Масовият наплив на емигранти в Европа задейства стари социални инстинкти. Създава се благоприятна среда за засилване на ксенофобски настроения и движения.

Затова още сега трябва решително да се противопоставим на надигащия се екстремизъм във всички негови форми. Иначе, както показа възходът на фашизма, борбата с него ще изисква много жертви и страдания. Европейският съюз и НАТО трябва да решат ще воюват ли решително и последователно с „Ислямска държава”, или ще участват в хибридна война с Русия.

Историята показва, че когато България взема решения под натиска на някой от „големите началници" и след това търпи тежки поражения, рано или късно идва Девети септември!

Изтъкнати представители, включително на системни десни партии, предлагат в периферията на Европа, към която се отнася България, да се създават своеобразни филтрационни центрове за бежанци. Тази „вежлива" форма наподобява някогашните концентрационни лагери.

Решението на огромната миграция към Европа не може да се намери само на територията на нашия континент. Вярно, че това е задача преди всичко на Европейския съюз, но и на цялата международна общност, включително на ООН и на неговия Съвет за сигурност. Всички развити държави и особено претендиращите, че са демократични, трябва да приютяват емигранти от конфликтните райони. Така всеки, който сее ветрове, ще трябва да знае, че участва в жътвата на бури.

На следващо и най-важно място, Европейският съюз трябва да предложи програма за политическа стабилизация на района с относително демократични средства, срещу което да се отделят средства за икономическо възстановяване и социално подобряване на ситуацията в района на Близкия изток и Северна Африка. Такава програма трябва да бъде предложена и обсъждана. Без нея никакви временни решения, засягащи само квотите за разпределение на бежанци, не могат да дадат трайно решение на проблема.

Днес Европейският съюз може да бъде спасен само чрез дълбоки промени, а не като се атакуват неговите критици. Както старите, така и новите партии са призвани да се заемат с промяна на системата.

Девети септември 1944 г. сложи началото на революционни преобразувания в българското общество. Днес светът, Европа и България имат възможност да извършат радикални промени. БСП обяви необходимостта и набеляза своя път за такива промени.

Обръщаме се към нашия народ да поиска от политиците и да участва в тези промени! За социална справедливост, за истинска солидарност и за икономическо развитие!

II.

Аз съм Янаки Стоилов*. Не се разкайвам за живота и делата на моите родители, на моите дядовци. Някои от тях са били комунисти и социалисти, повечето от тях не са били. Тези хора са живели достойно. Те са работили, те са съграждали България, те са хора, чиято памет остава неопетнена от каквито и да са закони, които вие тук предлагате. Законови разпоредби, които ще бъдат гласувани от много хора с различни политически превъплъщения, които си пренаписваха биографиите, много от които, или поне техните предшественици, ползваха облагите на предишната власт, но които бяха вкарвани в управлението и в парламента чрез различни политически формации. Скоро тук ще се избират и други, за които тези неща по-често трябва да се припомнят. Хора, които винаги изоставяха своите

* Изказване в 43-тото НС при обсъждане на промени в Наказателния кодекс.

собствени убеждения в името на моментната изгода. Това са повечето, които ще подкрепят този закон.

Няколко юридически аргумента по това предложение. Да, наистина текстът е юридически фризиран и той не е толкова нелеп, колкото в първоначалната си версия. Сред тези, които го подкрепят, има бивши комунистически функционери, бивши сътрудници на Държавна сигурност, но те днес ще се борят за човешките права, без преди това да сме ги чули дали ревизират дейността си от предишни периоди. Ако го бяха направили, може би щяха да имат основание да са инициатори или поддръжници на тези текстове.

Но вие изглежда не познавате структурата на управлението на България преди 90-а година. На това управление не беше напълно чужда идеята за разделението на властите. То не признаваше фактически многопартийността, но решенията, които вземаха партийните органи, се привеждаха в действие от държавните органи. Така че с този текст вероятно няма да сте в състояние да привлечете под отговорност нито един комунистически функционер, ако той по силата на заеманата държавна длъжност едновременно с това не е участвал в издаването на административни разпореждания или в прилагането на съответните партийни решения.

Освен това вие подценявате факта, че много от тези решения са вземани от колективни органи. Да ви припомня, че този въпрос е актуален и днес. Например хора в общинските съвети, които понякога във фактическо престъпно съдружие се разпореждат с обществена собственост в своя или на други изгода, трудно могат да носят отговорност. Същото се отнася и за кметове, защото те просто привеждат в действие формално законни решения.

И на трето място, вие създавате опасност от прецедент в бъдеще да се въведат разпоредби в законодателството, в които да се каже, че давността няма да тече по отношение на лица, чието длъжностно положение вероятно е попречило те да бъдат преследвани съгласно закона за деяния, за които е имало основание. Нали добре си давате сметка, че всяко следващо мнозинство може да предпише подобни изисквания към всички лица, които са участвали в предишни управления? И вече няма да имате аргументи да се позовавате на изтекла давност и на други правни принципи.

В това е нелепостта на упражнението, с което сте се заели. Предполагам, вие разбирате, че този текст освен някакви закъснели идеологически ефекти няма да има реални правни последици, защото давността е материалноправен институт. Тя не действа само по отношение на престъпленията срещу мира и човечеството. Всички опити да се добавят някакви други състави излизат извън тази класическа категория.

Недейте да мислите, че борбата ви със старите призраци може да ви спечели днес допълнително доверие. Хората вече са недоволни от настоящето и няма да може да продължите да ги заблуждавате с грешките на лица, а понякога и с престъпления, извършени по времето на т.нар. комунистически режим. Там, където има такива престъпления, извършителите е трябвало да бъдат преследвани в изминалите години. Ако не е направено, този закон няма да изчисти вашата съвест, нито ще предизвика тяхната реална юридическа отговорност.

НОВИТЕ ЛЕВИ. ИЗВОДИ ЗА ЛЕВИЦАТА

Александър Димитров

***Александър Димитров** – политолог, доктор по политически науки, научен асистент в катедра „Политология", УНСС, главен експерт в Центъра за исторически и политологически изследвания, НПИ „Димитър Благоев". Специализирал е в Руския институт за стратегически изследвания (РИСИ), 2014, и в Лятната академия за социална демокрация, фондация „Фридрих Еберт", 2014. Участвал е в издаването на сборници, списания и други научни издания.*

Кои са новите леви? Това е въпрос, който вълнува изследователи, анализатори, журналисти и политици. Да се даде еднозначен отговор е трудно и в определена степен хлъзгаво начинание, но някои характеристики на новите леви вече се очертават ясно в новопоявилите се леви граждански движения, благодарение на които по-късно нов заряд получиха и редица политически формации. Академичната коректност налага да се разгледат последователно.

Не е възможно истинско ново политическо движение, ако то няма силна идейна основа. Да търсим новите леви, без да открием идеологическата им база, би било безполезно. Те имат своя нов манифест. Не казионен, а личен, истински и вълнуващ – малката книжка „Възмутете се!" от Стефан Хесел[1]. В проникновеното си есе обръщение авторът посочва основните идеи (проблеми), около които се обединиха новите леви. Те са само три и са добре познати на партиите в лявото пространство – пропастта между бедни и богати, която заплашва да погълне съвременното общество, застрашените човешки права и състоянието на планетата[2]. На пръв поглед – нищо ново. Но за разлика от преди, тези три основни мотива не се размиват в множеството проблеми, които левицата обикновено издига. Идеите са ясни, изложени без приоритети, без голословие и са насочени към будната съвест на поколенията, най-вече на младите, върху които ще легне тежестта на глобалните проблеми.

Когато идейната основа е разпозната, гражданските движения на новите леви също са лесно разпознаваеми. На първо място това е движението на Възмутените. Именно те последваха призива на Хесел: „За един мирен бунт!". Това е една от характеристиките,

бележещи съвременните протести. Ясно се открои отказът от радикализация, силова намеса и постоянна физическа конфронтация. С това левите на XXI век най-отчетливо се различават от събратята си в началото на XX век. Призивът за ненасилие в протеста се оказа достатъчно условие за недоволните по света. Това беше и маята, и подправката, която обедини енергията на множество протести в единно движение. Недоволствата бяха различни, възникнали главно като реакции на бушуващата финансово-икономическа криза в Гърция, Португалия, Испания, Исландия, Великобритания, Австрия и др. Логично най-голям беше отзвукът на испанските протести.

Бунтът беше забележителен. По данни на РТВЕ в протестите са участвали между 6,5 и 8 млн. испанци[3]. Пикът на протестите се състоя в периода 20–25 юни 2011 г. Така нареченият марш на „Възмутените" беше в 8 колони, които минаха по различни маршрути из цяла Испания. Тези „бойни" редици имаха една цел – Мадрид, площад „Пуерта дел Сол". Походът на „Възмутените" се превърна в грандиозно събитие, в безпрецедентен акт на масово възмущение. Събитията от горещото испанско лято предизвикаха големия отзвук, който активизира вълна от протести и в САЩ – движението „Окупирай". Именно тогава се появи прословутият лозунг – „Твърде малко хляб за толкова много салам" (б.м. – крадци), което напомни за тежката ситуация на Испания и за престъпното поведение на политиците и банките.

В основата си това беше бунт на социално мислещите и чувствителни граждани на САЩ, но протестите бяха подкрепени и от много леви радикали, които бяха заедно с тях. В крайна сметка се получи амалгама от отговорни граждани, които категорично заявиха, че светът е тръгнал в погрешна посока и именно САЩ водят собствените си граждани към пропаст.

Най-сериозната цел на този социален бунт беше борбата срещу гигантските корпорации и световната форма на финансова система, която в своите основни направления облагодетелства главно едно глобализирано малцинство (1–10%) и подкопава демократичната идея за държава[4]. Неслучайно беше издигнат яркият антикапиталистически лозунг „Ние сме 99%". Като ясно се посочва, че това са хората, които са ограбвани от привилегированото малцинство.

След 2011 г. масовите протестни движения („Възмути се" и „Окупирай") започнаха широко да си пробиват път в множество държави, въпреки че в най-големите точки на протестите (САЩ, Канада, страните от ЕС) вече се усети затихване. Протестните вълни запазиха висок интензитет до края на 2013 г., а към днешна дата започнаха нов живот в множество независими медии и онлайн портали, чрез които да се оказва натиск върху корпорации и правителства.

Заедно с масовите протестни движения на новите леви се появиха и други групи, които в известна степен се родеят с политическия анархизъм. Това са „Анонимните" и „Уикилийкс". До голяма степен двете организации споделят възмущението, издигнато от Стефан Хесел. Но за разлика от вече описаните движения, те не застават зад мотото „За един мирен бунт!". Всъщност „Анонимните" са агресивна организация, чиято мисия е да въздаде справедливост или да накара грешната политическа класа и подкрепящия я корпоративен елит да се разкаят.

За мрежата „Уикилийкс" и за нейния лидер Джулиан Асандж основна цел са разпространението на истината и достъпът на гражданите до цялата информация. Нищо не е над доверието, което гражданите дават на институции, корпорации и политици. То може да бъде заслужено и получено единствено чрез откритост и прозрачност както между хората, така и между държавите (и корпорациите).

Двете организации изповядват форма на дигитален анархизъм, която дава изключителни резултати. Техните кампании са изцяло през мрежата. Неуловими са, мобилни са и са много ефективни. Обикновено „Анонимните" саботират фирмени и правителствени сайтове, публикуват компрометираща информация, пробиват сигурността на корпоративни бази данни и др. „Уикилийкс" се занимава основно с оповестяване на секретна междуведомствена и междудържавна комуникация, на посланически грами, на документи с ограничен достъп и др. Двете организации са по същество антиелитистки и застават в защита на интересите на обикновения гражданин на XXI век. Изначално са изменени някои базови ценности на лявото – не справедливост, а дигитална справедливост и не просто солидарно общество, а общество на отворения код.

Тези граждански движения маркираха началото на сериозни политически промени, особено що се отнася до европейската политическа география. Те се оказаха предвестник на надигащата се лява вълна, която през 2014 г. доведе до високи резултати за партиите, членуващи в ПЕС, а също така и за Европейската обединена левица (която почти удвои резултата си). Общият успех на лявото имаше своите най-ярки (не най-успешни) звезди през 2014 г. Това бяха СИРИЗА и „Подемос", които в най-голяма степен успяха да получат заряд от затихващите граждански протести в Европа.

СИРИЗА I е отроче на „лявото пространство за диалог и действие" от 2001 г. Още тогава движението издига няколко характерни леви лозунга и позиции. То застава срещу неолибералните реформи на пенсионната и социалноосигурителната система. Опозиция е на новото антитерористично законодателство. Включва се в различни алтерглобалистки протести в Европа и иска преразглеждане на ролята на ЕС и на мястото на Гърция в него.

През 2004 г. политическата колаборация на „лявото пространство" доведе до създаването на СИРИЗА (коалиционно политическо движение със силно размита идентичност – социалисти, комунисти, еколози, троцкисти, марксисти, маоисти, еврокомунисти и много други). Именно манифестът на Хесел и активните леви движения хомогенизираха СИРИЗА I, за да може през 2012, когато движенията затихваха в световен план, вече да се появи СИРИЗА II като политическа партия, която се родее с новите леви и е част от тяхното пространство. Беше създаден т. нар. Първи икономически манифест[5], а през 2014 активистите на СИРИЗА написаха прословутата Солунска програма, която постави в центъра на политическия дневен ред на Гърция четири основни теми: справяне с хуманитарната криза, в която изпадат гръцките домакинства, рестартиране на икономиката, възстановяване на заетостта и трансформиране на политическата система с цел задълбочаване на демокрацията[6].

В Испания през 2014 се появи друг ярък политически играч – „Подемос". Партия, която с пълно право може да се нарече рожба на „Възмутените". Лява партия,

която успя да впрегне принципите (и политическите технологии) на пиратските партии и реално да ги приложи на практика. „Подемос" вече има 380 000 членове в рамките на дигиталните си структури, които успешно участват на хоризонтален принцип. Наскоро се проведоха т.нар. примариас (първични или предварителни избори), на които всички тези хиляди членове участват в подреждането на листите и изграждането на предизборната платформа (по принципа на „течната демокрация"). „Подемос" се появи на политическата арена без документи и ясна идеология, имаха само лозунги. Идеите, издигнати от „Възмутените", намериха собствен политически глашатай. Пабло Иглесиас и неговите съратници се изкачиха на политическата вълна и спечелиха голяма част от доверието на левия избирател. С известни редукции то бе потвърдено и на местните избори. Предстои да видим докъде ще достигнат в отстояването и реализирането на идеите си.

Въпреки напълно различните политически условия в Испания и Гърция, като идеи и лозунги „Подемос" и СИРИЗА не предлагат нищо ново. Но несъмнено може да се каже, че те очертават един нов облик на лявото, едно по-звучно и по-пробивно ляво, трудно балансиращо на самата граница (за щастие все още непремината категорично) с левия популизъм. Левите движения и появилите се партии предизвикаха видима промяна както в самата традиционна левица (традиционно познатите и установени партии в ПЕС, в рамките на Алианса на социалистите и демократите), така и в Европейската обединена левица. Процес, който едва начева, но който е съпътстван от редица знаци на промяната. Войнстващото апостолство на Ципрас (по-късно и на Иглесиас), както и на редица дейци от десния радикален спектър като Габор Вона например, принудиха традиционните партии в целия ляв спектър да се заемат със стабилни промени – структурни, кадрови и програмни. Най-очевидни бяха лидерските рокади и активизирането на младежките ядра. Левите („Ди линке") в Германия сложиха начело Катя Кипинг (37-годишна), ПСОЕ избра за главен секретар на партията Педро Санчес (42-годишен), Обединената левица постави за лице на коалицията Алберто Гарсон (29-годишен), португалската левица направи сериозни промени, дори лейбъристите издигнаха през 2010 г. Ед Милибанд (тогава 40-годишен), главен секретар на италианските социалдемократи стана 39-годишният Матео Ренци, изреждането може да продължи още дълго.

Това изложение има за цел не да противопоставя новите леви на традиционната левица. В крайна сметка динамиката на политическите процеси предпостави излизане от застоя, в който се намираха европейските леви партии. Наблюдава се едно взаимно допълване. Новото зарежда старите ядра с енергия, те на свой ред се активизират и се трансформират съгласно изменящата се физическа и политическа среда. Нормални процеси, които налагат няколко извода, важни до голяма степен и за Българската социалистическа партия. Ключови за нейното политическо възстановяване.

На първо място е необходимостта от величава, грандиозна идея. Кауза, която да доминира над основните програмни идеи и да ги обединява в един лъч, осветяващ насоката, която една партия и нейният електорат трябва да следват. В пълна мобилизация на активисти, апарат, членове и последователи.

Второ, крайно наложително е технологизирането и дигитализирането на структурите, за да се постигне високо ниво на партийна консолидация. Именно по този начин ще постигнем облика на партия, която е много по-гъвкава и настъпателна в политическото противоборство.

Трето, лицата на партията (нейните лидери, говорители и публични представители) по време на избори трябва успешно да съчетават определен набор от характеристики. Особено важно е да притежават остри и агресивни реторични умения (където е възможно – дори в стил освободители на нацията), спорейки по темите, свързани с поробващите окови на международния капитализъм. В крайна сметка трябва да са събирателен образ на три символа – на надеждата, на промяната и на революцията.

БЕЛЕЖКИ

1 Ветеран от Втората световна война, член на Френската съпротива.

2 *Хесел, Ст.* Възмутете се! С., Колибри, 2011.

3 По данни на RTVE: http://en.wikipedia.org/wiki/2011%E2%80%9312_Spanish_protests

4 Доходите се преразпределят изключително в полза на най-богатите. Ресурсите вече не са притежание на държавата. Политическите решения не се взимат от демократично избраните представителства. Гражданите по никакъв начин не са равни с богатите дори пред закона и т.н.

5 *Kleingut, Klaus.* SYRIZA's „EconomicManifesto", 2012. URL:http://klauskastner.blogspot.gr/2012/06/syrizas-economic-manifesto.html

6 SYRIZA – The Thessaloniki programme, 2014. URL: http://www.syriza.gr/article/id/59907/SYRIZA---THE-THESSALONIKI-PROGRAMME.html#.VYn7cc8iqTY

ПОБЕДОНОСНА ЛЕВИЦА? ВЪЗМОЖНА Е...

Евгений Белий

***Евгений Белий** – филолог. Експерт в Столичния общински съвет. Секретар на Обединението на левите социалисти.*

През 1924 година, само една година след разгрома на Септемврийското въстание, един от най-големите поети на България Гео Милев сяда и пише безсмъртната си поема. Представете си само каква сила на духа, колко вяра, ентусиазъм и възторг се иска, за да намериш сили след кървавата фашистка баня да провъзгласиш, че рано или късно този свят ще влезе в състояние на вечна пролет и небесният рай ще бъде свален тук, на земята, за да могат бедните, угнетените, отчаяните, тези, които са „диви, гневни, бесни", най-накрая да живеят нормален живот.

Днес управляващите класи се опитват да пренапишат историята. Искат да изхвърлят от нея спомена за героичната борба и да изкарат подвига на Септември нещо незначително, което е инспирирано отвън. Поезията обаче е нашето лекарство срещу амнезията. Трябва да вярваме не на политическите лакеи и на черните господари на забравата, а на модерния политически ум на Гео, който в най-искрените редове, които българската поезия е раждала, описва автентичния народен порив за различен живот, надеждата, която обединява бедните, вековната злоба на роба, който най-накрая е проумял, че е време да вдигне юмрук и да си каже думата. Точно заради това в поемата се появяват митологичните думи „Долу Бог!". Това не е само богоборческа клетва, това е начин да се покаже вината на целия елит, на богатите и самозабравените, на фалшивите авторитети, създали живот, в който властва единствено робия и неравенство.

Ето защо и до днес Гео продължава да бъде неудобен поет. Той беше неудобен на онзи – стария режим, за който днешните лакеи твърдят, че не бил фашистки, но който уби този слънчев лъч в нашата литература и който направи така, че поетът да бъде разпознат 30 години след гибелта си единствено по стъкленото си око...

Когато човек чете „Септември", у него веднага изниква усещането за отчаяние, което е вирлувало като чума в България през онези дни. Гео описва въстанието като внезапен порив, като „отприщено стадо от слепи животни",

като една бунтовна стихия на хора, които са разбрали, че това е техният шанс гласът им да бъде чут, а идеите разбрани. Много години след това интелектуалците с лакирани нокти се опитват да изкарат този порив чужд на народа. Тях просто ги е страх от идеята за промяна на левицата. Те много искат това бунтовно чувство никога повече да не обхваща хората, защото силата на левицата никога не е била в слагането на грим на статуквото, а в радикалното преобразяване на света. В революционното преподреждане на политически стойности. В това се крие вълнуващата сила на Септемврийското въстание. В това се крие подвигът и на описания в поемата на Гео поп Андрей, който в един решителен миг на върховна преоценка обръща топа към църквата, в която е служил, и я разрушава. Това е върховният акт на бунт. Бунт срещу всички догми, които сковават живота на хората. Бунт срещу вечната диктатура на клишетата. Бунт в крайна сметка срещу собствения живот, прекаран в служба на фалшиви богове.

Честването на 92-годишнината от Септемврийското въстание ме накара да се замисля. Дали днес у нас има левица, която по такъв начин може да изтръгне фалшивите ценности от живота на хората и да им предложи един смислен проект за живот и държава, който да ги накара да ѝ посветят живота си?

Имаме ли днес силата да накараме хората отново да ни повярват и след всичките ни чудовищни грешки на прехода отново да се появим пред тях в чист вид и с неопетнената надежда, че вечната пролет е възможна? Да им кажем, че все още е възможен един различен свят, където няма една шепа богаташи да се разпореждат със съдбите на хората и на човечеството.

Българската социалистическа партия мина през своята преизподня. В последните няколко години претърпяхме загуба след загуба. И всички често се питаме защо е така? Тънем в съмнения, колебания, падения. А отговорът е толкова ясен, че блести като слънце в очите. Ние си позволихме да бъдем конюнктурна левица, левица, която флиртува със статуквото и прави лява политика така срамежливо. Ние забравихме какво е да говорим за идеи и твърде много се отплеснахме в обсъждане само на проблеми от ежедневието. В редиците ни се появиха хора, които мислеха не за идеите, а само за банковите си сметки.

Поради идейната безпътица БСП се оплете в паяжина от зависимости и едва в последната една година започваме да се освобождаваме от тях. Това е голямата ми надежда днес. Че след като преминеш през толкова грешки и тръни, в края на пътя ще си научил големия урок, че не трябва никога да предаваш тези хора, които гласуват за теб, защото вярват, че ти си носител на техните идеи. Ние сме потомци на хората, които са участвали в Септемврийското въстание, и не можем повече да си позволяваме да не бъдем на височината на тяхната надежда. Левицата може да върне доверието в себе си не само когато е наясно с историята си, но и е наясно какво точно бъдеще иска. И това прави изборите, които ни предстоят, толкова важни. Това са избори не само за бъдещото управление, те са тест за левицата – дали е предложила на своите избиратели истински ценности и дали нейните избиратели са склонни да простят за виновното минало.

Ще завърша с един цитат от италианския кинорежисьор Микеланджело Антониони. Независимо че мнението му не е политически ангажирано, аз смятам, че то проницателно описва една възможна формула за съществуването на левицата: „Днес е морален дълг на всеки да се стреми да прозре как сме управлявани и как трябва да бъдем управлявани, да контролира онова, което вършат хората, насочващи нашето съществуване, защото няма алтернатива; нямаме нищо друго, освен това съществуване, и следва да живеем по най-добрия и възможно най-правилния начин за нас самите и за другите."

Струва ми се, че когато намерим нашия начин да живеем и за другите, това ще е знак, че левицата пак набира политически, а и поетични сили.

И тогава ще имаме повод за празник.

СВЕТЪТ Е РАЗДЕЛЕН – РЕДЪТ СРЕЩУ ХАОСА

Владимир Трифонов

Владимир Трифонов *– журналист, икономист. Изследва проблеми в областта на геополитиката, икономиката, историята и футурологията. Автор е на публикации по актуални политически и икономически въпроси и е съавтор в научни сборници.*

Речта на Владимир Путин на юбилейното Седемдесето заседание на Организацията на обединените нации (ООН) е нова важна стъпка към изграждането на многополюсен свят. Руският лидер отправи няколко ключови послания, които очевидно ще бъдат определящи за политиката на страната му в сложната геополитическа схватка със Запада и неговите сателити. От думите му стана ясно, че Москва е за съхраняване на суверенитета на държавите, за запазване на ролята на ООН като гарант на международното право и че ще се противопоставя на опитите тя да се превърне във фасадна структура без реални възможности да влияе за регулирането на международните конфликти. Путин подчерта колко е важно да се изгради глобална антитерористична коалиция. Той не само посочи проблемите, предизвикани от потъпкването на международното право от САЩ и от други западни държави, но независимо от принципните различия призова всички велики сили да си сътрудничат в борбата с тероризма, напомняйки за антихитлеристката коалиция през Втората световна война.

Занапред ще стане ясно дали жестът на Путин ще срещне искрен отклик в страните от Златния милиард. Подобен сценарий изглежда малко вероятен. Противопоставянето между САЩ и Русия продължава, независимо от срещата между президентите Обама и Путин в края на септември.

Москва се включи с авиацията си в конфликта в Сирия в отговор на молба на сирийското правителство, което воюва с „Ислямска държава" и с други терористични организации. Западът реагира враждебно и отвърна с интензивна информационна атака срещу руската намеса, но с тези си действия постави много въпросителни относно интересите, които преследва в този регион.

На този фон събитията в Европейския съюз се развиват застрашително. Вълната от имигранти, провокирана от „Арабската пролет", и войната в Сирия не само увеличават междуетническото напрежение, но са и на път да променят културната идентичност на Стария континент. Неговите апатични лидери не реагират адекватно на случващото се, а сякаш и съдействат за унищожението на устоите на западната цивилизация. Най-активно на миграционната вълна се съпротивлява Централна Европа и преди всичко унгарският лидер Виктор Орбан, както и управляващите в Чехия, Словакия и Румъния, но те се сблъскват с натиска на големите държави в ЕС. Бъдещето ще покаже дали към усилията им ще се присъединят и други сили и най-вече дали в Брюксел ще осъзнаят, че трябва да работят за ликвидиране на причините за масовата имиграция, а не само да реагират на последствията от нея.

Преговорите в Нормандски формат (Русия, Германия, Франция, Украйна), провели се в Париж в началото на октомври, изглежда охладиха намеренията на Украйна незабавно да реши конфликта в Донбас с военна сила, а срокът за изпълнение на Минските споразумения бе удължен и за 2016 г. Дата за окончателното им изпълнение така и не е посочена. Управляващите в Киев тепърва ще трябва да изпълняват поетите ангажименти, които досега игнорираха. Добронамереността им е твърде съмнителна – президентът Порошенко и другите водещи политици в страната използват всяка възможност за провокации и за изостряне на отношенията с Руската федерация (РФ). Тепърва ще стане ясно и каква е позицията на САЩ, които влияят силно на украинските власти. Тревожно е, че американският сенат разреши да се продава оръжие на Украйна (1). След проведените разговори конфликтът в Новорусия е замразен, но не и решен. Западът няма намерение да се откаже от контрола си върху Украйна, а Русия твърдо ще отстоява интересите си в Донбас и в останалите югоизточни региони на бившата съветска република.

Натискът на Берлин и Париж върху Киев е сигнал, че европейските лидери са сериозно притеснени от перспективата за война на Стария континент, ала политиката за демонизиране на Русия в публичното пространство продължава. Представителите на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа са твърде пристрастни в оценките си за изпълнението на Минските споразумения. Те най-вероятно ще продължат да си затварят очите за нарушенията на Украйна и ще приписват всевъзможни провинения на ДНР и ЛНР (2).

Путин защити националния суверенитет и международното право в ООН

Президентът на Русия Владимир Путин бе най-важната фигура на юбилейната 70-а сесия на Генералната асамблея на ООН в Ню Йорк. На нея той ясно изложи позициите на Москва по най-актуалните глобални проблеми. Речта на Путин бе своеобразен манифест, който призовава за край на хаоса и беззаконието в глобалната политика, за преход от еднополюсен към по-справедлив, многополюсен свят. Свят, който ще се гради върху зачитането на държавния суверенитет, върху върховенството на международното право – в противовес на опитите на определени страни да налагат своите модели на другите, както и да се намесват във вътрешните им работи. В изложението на руския лидер се открояват няколко основни послания.

Първо. Той се обяви за съхраняване на ООН, която на практика е последният защитник на националните държави срещу диктата на корпорациите и закритите наднационални структури. Президентът на РФ изрази принципна позиция срещу потъпкването на международното право, срещу беззаконието и своеволията, извършвани от САЩ след края на Студената война през 1991 г. „В света досега се провежда политика, основаваща се на високото самомнение и на убеждението в своята изключителност и безнаказаност" (3). Той коментира и опитите за промяна на правилата в Съвета за сигурност на ООН, по-конкретно – инициативата за отмяна на правото на вето, по която особено активни са Франция и Великобритания. Тази идея очевидно има антируска насоченост и цели да се преразгледа Ялтенската система. „Разбира се, че светът се променя. ООН трябва да бъде адекватна на тази естествена трансформация. Русия е готова да работи за по-нататъшното развитие на ООН с всички партньори. Но смятаме, че опитите да се разклати авторитетът и легитимността на ООН са изключително опасни. Това може да доведе до нарушаване на цялата архитектура на международните отношения", заяви Путин (4).

Второ. Президентът се спря на проблема за промяната на геополитическото статукво, предизвикана от разширението на НАТО на изток. Той обърна внимание, че Западът поставя държавите от бившия Съветски съюз пред избор – с кого да бъдат, лишавайки ги от правото на самоопределение, на независима политика и поддържане на добри отношения с Русия. Като пример за това той даде Украйна. „Със заплаха и със силата на оръжието териториалната цялост на Украйна няма да се осигури. Необходимо е да се отчитат интересите и правата на хората в Донбас, да се уважава техният избор и политическото устройство на държавата да се съгласува с тях, както е предвидено в Минските споразумения" (5).

Трето. В речта си Владимир Путин подчерта необходимостта от координация на усилията в борбата срещу терористичната групировка „Ислямска държава". „Предлагаме да се ръководим не от амбициите си, а от общите ценности и интереси. На базата на международното право да съгласуваме действията си за решаване на поставените пред нас нови проблеми, да се създаде наистина широка международна антитерористична коалиция." Той припомни Втората световна война и примера на СССР, САЩ и Великобритания, които се обединиха за борба с нацизма независимо от многобройните различия помежду си (6).

Четвърто. Руският президент акцентира върху необходимостта да се запази върховенството на международното право както в политиката, така и в икономиката. Той се обяви срещу незаконните санкции, които са наложени срещу Русия, а и против тайните икономически договорености. Путин очевидно има предвид подготвяното Трансатлантическо споразумение за свободна търговия и инвестиции между САЩ и ЕС. „Днес едностранните санкции, заобикалящи Устава на ООН, са едва ли не норма. Те преследват политически цели, но служат и за отстраняване на конкурентите от пазара. Ще отбележа още един признак за увеличаващия се икономически егоизъм. Редица страни тръгнаха по пътя на закритите, ексклузивни икономически обединения, при това преговорите се водят в кулоарите, тайно от своите граждани и от деловите кръгове, от обществеността, но и от другите държави", отбеляза той (7).

Пето. Президентът предупреди световната общност и преди всичко Америка да се откаже от стратегията за управляем хаос и от заиграванията с терористите в името на своите собствени геополитически цели, защото нещата може да излязат извън контрол, а последствията от това са непредвидими. Путин отбеляза, че ИДИЛ (Ислямска държава на Ирак и Леванта) не се е появила от нищото. „В резултат на това глобалната терористична заплаха може да нарасне критично, да обхване нови региони, още повече че в лагерите на ИДИЛ се подготвят бойци от много страни, в това число и от европейски" (8).

Редица анализатори определят случилото се на юбилейното събрание на ООН като своеобразен дуел между Путин и Обама. Повечето от тях, включително и някои западни, отбелязват, че речта на руския лидер бе далеч по-въздействаща, точна и принципна, отколкото на американския му колега. Обама се задоволи със самовъзхвали, направи нетактични намеци за мощта на американската армия и използва послания, които на практика не съдържат никаква нова визия за развитие на човечеството. Лидерът на САЩ си позволи дори да демагогства, обвинявайки сирийския президент Башар ал-Асад, че е използвал касетъчни бомби срещу цивилното население – твърдение, за което няма официални доказателства. Обама защити агресията на САЩ и на сателитите им в Либия, която доведе до разпад на държавата и до варварското убийство на нейния лидер Муамар Кадафи. В казаното от Обама имаше и очевидни противоречия. Неубедително е да се говори, че Америка не иска възобновяване на Студената война, защото тя вече 25 години неумолимо настъпва към сърцето на Евразия, полага огромни усилия, за да изолира икономически Русия, обгражда я с военни бази, които са разположени дори в страни от бившето съветско пространство. САЩ изграждат противоракетна отбрана в Европа, те обновяват ядрените си оръжия в Германия (9). Това са все действия, които няма как да не предизвикат ответна реакция на Москва.

Контрастът в посланията на Обама и Путин е очевиден – руският лидер прави всичко възможно да бъде съхранен мирът. Той акцентира върху необходимостта да бъде изградена антитерористична коалиция, независимо от различията между отделните велики сили. Така Путин за пореден път подаде ръка на Америка, но призивът му бе отхвърлен още същата нощ. Тогава САЩ блокираха предложения от РФ проект за изявление на председателя на Съвета за сигурност на ООН по въпросите за регулиране на конфликтите в Близкия изток, а Москва се надяваше то да бъде прието на министерското заседание на 30 септември (10). Няколко дни по-късно Америка, Великобритания, Франция, Германия, Турция, Саудитска Арабия и Катар направиха антируска декларация, в която призоваха Москва да „прекрати атаките си върху сирийската опозиция и гражданските лица" и да се съсредоточи върху борбата с „Ислямска държава" (11). Това бе поредният недружелюбен акт към Русия след включването ѝ във войната в Сирия, а информационната атака на Запада започна още от първия ден – глобалните медии разпространиха редица неверни съобщения за жертви сред мирното население (12).

Схватката по време на Генералната асамблея на ООН нагледно илюстрира характера на глобалното противопоставяне. От една страна, САЩ ще се стремят към абсолютно едпополярен свят, за който те и съюзниците им се опитват да изпълнят три условия: да ликвидират Съвета за сигурност на ООН със сегашните му право-

мощия, да демонтират руския военнопромишлен потенциал и да легитимират чрез международните институции правото си да се намесват във вътрешнодържавните конфликти. От друга страна, Русия, Китай и техни партньори извън т.нар. Златен милиард ще настояват за запазване на националния суверенитет, за повече равноправие в международните отношения, които да позволяват на отделните страни да си сътрудничат на базата на взаимния си интерес, а не под диктата на една или друга сила. Именно в този контекст трябва да се тълкува и изказването на президента на Китай Си Дзинпин. „Силният не трябва да се опитва да доминира над слабия", заяви той в речта си пред Генералната асамблея на ООН. Лидерът на Поднебесната империя се обяви за принципите на взаимно уважение, големите държави да се отнасят към малките като с равни. „Законът на джунглата не е начинът за действие на страните в международните отношения", подчерта той (13).

Москва изгражда антитерористична коалиция в Близкия изток

След затишието на украинския фронт и решението на Запада да отложи настъплението си в Донбас, Русия направи изпреварващ геополитически ход, засилвайки подкрепата си за президента на Сирия Башар ал-Асад.

Още преди намесата на руската авиация в конфликта западната преса започна да тиражира всевъзможни твърдения за мащабите на помощта на Москва за Дамаск, а Вашингтон и Лондон дори си позволиха открито да обвинят Руската федерация за напрежението в Близкия изток (14). Президентът Владимир Путин не остави без внимание тези твърдения и подробно разясни на световната общност позицията на Кремъл по случващото се. „Ние се ръководим от основополагащите принципи на съвременното международно право, съгласно което една или друга помощ, включително и военна, може и трябва да се оказва изключително на легитимните правителства на страните, с тяхно съгласие, по тяхна молба или по решение на Съвета за сигурност на ООН", подчерта той в интервю за американския журналист Чарли Роуз, излъчено по *CBS* и *PBS* (15). Руският лидер поясни и в какво се състои руската помощ. „Към днешна дата тя се изразява в доставки на оръжие на сирийското правителство, обучение на персонала и оказване на хуманитарна помощ за сирийския народ" (16). Путин не пропусна да напомни и за провала на програмата на САЩ за помощ на сирийските бунтовници, който бе признат и от американския генерал Лойд Остин пред Сената. По неговите думи – от първата обучена група от 54 бойци едва 4 или 5 продължават да се бият (17).

Още на 15 септември, на среща на лидерите на страните от Организацията на договора за колективна сигурност (ОДКС), президентът на РФ обясни защо е разтревожен от случващото се в Близкия изток и Северна Африка. „Терористичната групировка „Ислямска държава" посяга към Мека, Медина и Йерусалим, заплашва Европа и Русия, Централна и Югоизточна Азия. Москва е обезпокоена от това", каза руският президент (18). „Размахът на дейността на тази организация далеч надхвърля пределите на Ирак и Сирия. Терористите организират масови екзекуции, хвърлят в хаос и нищета цели народи, унищожават паметници на културата, религиозни светини", поясни Путин (19). Той призова Западът да се откаже от

егоистичните си цели в името на борбата с терористичната групировка ИДИЛ (20). Не е тайна, че Западът си сътрудничеше с ислямистите по време на агресията срещу Либия през 2011 г., но резултатът бе пълна разруха и разпад на държавата, а всичко това допринесе за хаоса в Близкия изток и Северна Африка, както и за усилване на имигрантската вълна в Европа. Лидерите на ЕС трябва сериозно да се замислят върху призива за солидарност в името на мира и стабилността, който Путин отправи още в средата на септември. „Елементарният здрав разум, отговорността за глобалната и регионална сигурност изискват обединение на усилията на световната общност срещу тази заплаха. Наложително е да се оставят настрана както геополитическите амбиции и двойните стандарти, така и политиката за пряко или косвено използване на отделни терористични групировки за постигане на собствени конюнктурни цели, в това число и смяната на неудобните правителства в отделни страни", заяви той (21).

Предстои да се разбере дали тази инициатива ще срещне разбиране, но засега Западът не бърза да предприема активни действия, за да потуши бушуващия пожар. Различно е поведението на Русия – в края на септември тя постави основата на антитерористична коалиция в Близкия изток. За координация на борбата с терористичната групировка ИДИЛ от страна на Русия, Сирия, Иран и Ирак е създаден Информационен център в Багдад. Той ще бъде оглавяван от офицери от тези страни за срок от три месеца на ротационен принцип (22). „Ние активно помагаме на сирийското и на иракското правителство, снабдяваме нашите партньори със съвременни образци на военна техника, като не поставяме никакви политически условия, както някои други доставчици на оръжие", коментира външният министър Сергей Лавров в кулоарите на Генералната асамблея на ООН на 27 септември (23). Няколко дни по-късно Русия откликна на сирийската молба за помощ, а на 1 октомври подобен призив направи и правителството на Ирак (24).

Очевидно има сериозни причини за засилената активност и военната намеса на Кремъл в региона. Със сигурност тези отговорни решения са взети от руското ръководство след внимателен анализ на аргументите „за" и „против".

Първо. Оказва се подкрепа на лоялен съюзник и се развива процес на възстановяване на позициите на Русия в Близкия изток. Москва показва, че времето на едностранните геополитически отстъпки е отминало, дава увереност на партньорите си, но и окуражава всички, които искат да се присъединят към усилията ѝ за изграждане на един по-справедлив свят. „Русия защитава Сирия, но и Сирия защитава Русия. Ако тя сподели съдбата на другите държави от региона, руснаците много бързо ще го усетят на гърба си. И това ще се отрази съвсем пряко и върху Русия, и върху нейния международен престиж", коментира френският дипломат Мишел Рембо по повод на създалата се ситуация (25).

В Москва смятат, че всяка друга власт в Сирия, освен властта на Асад, няма как да устои на натиска. Сценарият за оттегляне на Асад, за който спекулативно споменават западните медии, е невъзможен, защото това би било не просто удар по престижа на Русия, но и промяна на цялата политическа система, която позволява да се съхранят останките от държавността. Дамаск е силно изтощен от четирите години война, той загуби повече от половината си територия, а милиони граждани напуснаха страната. Възникналият халифат придобива все по-застрашителни размери и

опасностите стават все по-големи както за останалите държави в региона, така и за Европа, Азия и Африка. Руската подкрепа стабилизира разклатената власт на Асад, който бе на път да претърпи поражение във войната с ИДИЛ, а това неизбежно щеше да има големи геополитически последствия. „Без сирийската армия е невъзможно да се прогонят терористите от региона. Трябва да се обединят усилията на сирийското правителство, кюрдите и другите сили в борбата срещу тероризма", подчерта Путин. Според руския президент „бежанците от Сирия бягат от войната, наложена отвън, а също и от терористите. Без подкрепата за Сирия от Русия бежанският поток щеше да бъде още по-голям, а положението по-лошо, отколкото в Либия" (26).

Тези изявления не оставиха място за съмнение – Русия няма да предаде сирийския президент Башар ал-Асад. Тя има интерес от съществуването на Сирия, която е неин съюзник и е ключова държава в един от най-важните и горещи региони на планетата.

Второ. Москва предприема превантивни действия, измествайки фронтовата линия по-далеч от своята територия. Евентуалното разрастване на „Ислямска държава" е източник на нови заплахи за Руската федерация, която през септември проведе мащабни военни учения за отговор при евентуална агресия в Кавказ и в Централна Азия (27). Тя взема тези мерки, за да не се наложи да воюва на няколко фронта – не само на западния, където срещу нея е все по-фашизиращата се Украйна.

Трето. Русия прави жест към Европа, която е на ръба на пропастта от нахлуването на стотици хиляди имигранти от Африка и Азия. За пореден път Владимир Путин показа на лидерите на Стария континент, че Москва е силата, способна да осигури стабилен международен ред, че е пълна противоположност на Вашингтон, който носи хаос и разруха. Вероятно това е и причината Берлин и Париж да настояват Киев да стане по-конструктивен по конфликта в Донбас на преговорите в Париж, които се проведоха в началото на октомври.

Четвърто. Кремъл поставя Белия дом в неловка ситуация. Америка трябва да направи избор – или реално да се включи в борбата с „Ислямска държава", или да продължи да бъде пасивна и така да провокира въпросите и спекулациите относно ролята ѝ за събитията в Близкия изток.

САЩ положиха много усилия, за да подкрепят т.нар. Арабска пролет, но тя не доведе до либерална демокрация, а засили позициите на екстремистите в Северна Африка и Близкия изток. Америка изглежда си прави свои сметки как да използва създалата се ситуация и води, меко казано, „странна война" с „Ислямска държава", чието разрастване е заплаха както за Русия, така и за Европейския съюз. „Колко ефективна е американската подготовка на „сирийската опозиция" в Турция се вижда от факта, че през септември тяхна група веднага се предаде на „Ал-Кайда", след като пресече турската граница", съобщи *The Telegraph* (28).

Хипотезата, че Белият дом играе свои игри в Близкия изток, заслужава сериозно внимание. „Международните терористични движения като онези, които вилнеят в Сирия и в други части на Близкия изток или в мюсюлманския свят, са наследници на „Ал-Кайда". САЩ не виждат причини да не ги използват, макар да са наясно, че това не се вписва в техния социален модел. И така, те ги използват, а след това, когато вече не са им необходими, започват да ги бомбардират", твърди Мишел Рембо (29). Френският дипломат пояснява, че това е отдавна разработена

американска стратегия. „Хаосът е цел на американските неоконсерватори, които имат стара теория, според която под контрол трябва да бъде поставена цялата зона около комунистическия – съветския и китайския – свят, а от друга страна, да се гарантират западните интереси. Това е „зеленият" мюсюлмански пояс, трансформирал се по времето на Буш-младши в Големия Близък изток и максимално раздут в резултат на американския натиск" (30).

Затова не е изненада и позицията, изразена от президента Барак Обама по време на речта му в ООН, според която сирийският президент Асад трябва да напусне поста си (31). Очевидно за САЩ е важно преди всичко да елиминират всякакво руско влияние в региона, а едва след това ще имат грижата да се справят с „Ислямска държава", ако преценят, че тя няма да им бъде необходима повече.

В Европа пък все по-често се чува мнението, че краят на кризата в Сирия може да дойде само с помощта на РФ. Такава позиция изрази германският канцлер Ангела Меркел, дни след като Русия започна въздушните удари срещу терористите в арабската държава (32). „Исторически и геополитически няма никакви причини Западът и Русия да не станат съюзници за унищожението на ислямския фанатизъм и за защитата на християнската общност в Близкия изток, която се е зародила още по времето на свети Павел", пише журналистът на „Фигаро" Рене Жирар (33).

Но засега реакцията на Запада, и преди всичко на САЩ, на действията на Русия за решаване на кризата в Близкия изток е по-скоро негативна. „Действията на Русия в Сирия пораждат риск от удължаване на конфликта в тази страна", предупреди говорителят на Белия дом Джош Ърнест. Става ясно, че Вашингтон не изключва възможността дори за дипломатически санкции към Москва (34).

Показателно за силното влияние на Вашингтон над ЕС е изказването на Франсоа Оланд пред ООН в Ню Йорк на 28 септември. „Русия и Иран искат той (Асад – б.а.) да бъде част от решението. Затова ние трябва да работим с тези държави, за да им обясним, че пътят за намирането на изхода от кризата не минава през Башар ал-Асад", коментира в Ню Йорк френският президент (35).

Русофобията и либерализмът тласкат Европа към дъното

Европейският съюз пропада към дъното на пропастта. Засега няма никакви индикации, че лидерите на водещите държави в този провален проект са в състояние да осъществят промени, които да предотвратят наближаващата катастрофа. Колко тежко е положението се вижда от факта, че над 500 хил. мигранти са били преброени по външните граници на ЕС между януари и август т.г., съгласно данните на Агенцията за сигурност по европейските граници „Фронтекс". За сравнение през цялата 2014 г. в ЕС са били регистрирани 280 хил. мигранти (36).

Интелектуалната несъстоятелност и идеологическото тесногръдие, изразяващо се във фанатично отстояване на неолибералните догми, и очевидните зависимости, които сковават действията на водещите политици, са само част от многобройните проблеми, струпали се върху Стария континент. Кризисните процеси в него станаха особено очевидни след края на Студената война, но техните корени са от поне две десетилетия по-рано. Навлизането на масовата култура в 50-те и 60-те години разруши стълбовете на традиционното общество, за което съществен дял

изигра и Европейската левица. Още от края на 60-те и началото на 70-те години при нея започна процес на деградация и упадък. Тя се фокусира предимно върху защитата на правата на имигрантите и на сексуалната свобода, загърбвайки социалните проблеми. В резултат на това днес работническата класа масово припознава като представител на интересите си „Новата десница" – партии като Националния фронт във Франция. Хората на наемния труд все повече се отдалечават от традиционните леви партии, те ги отъждествяват със съхраняването на неолиберално статукво, с отстъпките към едрия капитал и провалилия се мултикултурализъм, чиито рецепти често са неприложими в реалния живот.

Още в хода на Студената война Европа се превърна в безгласна марионетка на САЩ, но нейната несамостоятелност придоби изключителни размери в началото на XXI век. Това стана очевидно за всички с преврата в Украйна. Европейският съюз търпи огромни щети от блокираните си икономически взаимоотношения с Русия. Паралелно с това не прави нищо, за да промени нещата и да подобри отношенията си с Москва. Ала далеч по-сериозен проблем е отношението на Брюксел към кризата с т.нар. бежанци. Всъщност повечето от тях не са бежанци, а са икономически имигранти.

Очевидно е, че тези хора не желаят да приемат европейската култура, те не се интегрират, а често се и капсулират в своите общности, които нерядко са враждебни на европейските традиции и обичаи. Водещите политици на Стария континент са склонни да игнорират тези проблеми, ала се чуват и други гласове. Силно впечатление прави поведението на унгарския премиер Виктор Орбан, който открито изрази протеста си срещу наложените квоти за допускане на имигранти, приети от ЕС под натиска на Германия и дошли след като в края на август Меркел направи послание, призоваващо към „съчувствие към бежанците". „Цяла Европа трябва да се раздвижи. Държавите са длъжни да си поделят отговорността за бежанците, търсещи убежище. Универсалните граждански права досега бяха тясно свързани с историята на Европа. Те са и един от импулсите за създаването на ЕС. Ако Европа се провали в решаването на бежанския проблем, нейната обвързаност с гражданските права ще се разкъса, тя ще бъде разрушена. И Европа ще престане да бъде това, което си представяме", каза германската канцлерка на 31 август (37). „Аз не подлагам на съмнение правото на Германия да налага морални задължения на самата себе си. Те (германците) могат да решат дали да приемат всеки бежанец, или не, това трябва да бъде задължително само за тях", отвърна индиректно унгарският премиер. „Ние сме унгарци и не можем да мислим като немци. Унгария трябва да има правото на контрол върху въздействието на масовата миграция", настоя Орбан (38).

Здравият разум трудно може да си обясни нещо толкова нелепо, а направо и самоубийствено, като решението на ЕС официално да пусне 160 хиляди имигранти на своя територия (отделен е въпросът колко са те в действителност). Със сигурност това няма да спре още милиони, които правят всичко възможно, за да се озоват в Европа. Реалността неизбежно ще застави политическите лидери да спрат да си затварят очите за очевидното, но засега не се забелязва дори тенденция за решаване на проблемите. На практика европейските политици не говорят почти нищо за техния корен. Нито дават индикации, че осъзнават собствената

си вина за дестабилизирането на Близкия изток с подкрепата, която бе оказана за т.нар. Арабска пролет, с агресията в Либия и с дестабилизацията на Украйна.

Европейските лидери трябва коренно да променят подхода си, за да преодолеят проблемите и да започнат да работят за сигурността и стабилността в държавите от Близкия изток и Северна Африка. Засега няма индикации, че се действа в това направление. Напротив, вземат се половинчати мерки, които крият много опасности. Такова е решението за създаване на приемно-разпределителни пунктове за бежанци в Гърция, Италия и България (39), които може да бъдат превърнати в буферна зона за преселници от Азия и Африка, а това крие и рискове за тяхната стабилност.

Колко порочни са основите на ЕС и колко неравнопоставени са членовете в него се вижда от факта, че Великобритания и Дания имат клауза в договорите си за присъединяване, предвиждаща те да провеждат самостоятелна политика по миграцията, а на други държави насилствено се налагат квоти.

На фона на надигащото се недоволство чиновниците в Брюксел форсират федерализацията на ЕС и с това засилват критичните нагласи на гражданите. Днес почти всички държави от Съюза имат огромни дългове, а глобализацията нанася тежки вреди на европейската промишленост и селско стопанство. На практика Брюксел регламентира правила, санкционира „провинилите се" държави, но не защитава техните интереси и това не остава незабелязано от жителите на Стария континент, които все по-често гласуват за евроскептични партии. В тях те виждат надежда, че ще се възстанови върховенството на националните закони над европейските, а това не съвпада с мнението на брюкселските бюрократи, които защитават интересите на финансовата олигархия.

Създава се впечатление, че европейските елити не са способни да отговорят на съвременните предизвикателства – глобалната икономическа криза, конфликтите в периферията на ЕС – Украйна, Сирия, Либия. Те продължават да се движат по инерция, безропотно изпълнявайки волята на САЩ. По друг начин не може да се обясни решението им от началото на септември да удължат санкциите срещу руски и украински физически лица (40). Неприятно впечатление правят и коментарите на председателя на Еврокомисията Жан-Клод Юнкер, който изрази парадоксалното становище, че публичното оповестяване на позициите на ЕС в преговорите за ТПТИ ги отслабва. „Колкото повече оповестяваме, толкова по-слаба става нашата позиция", коментира той в отговор на запитване за липсата на прозрачност в преговорния процес и за безпрецедентния дефицит на информация за документите, които се договарят (41).

В Европа има и лидери, които осъзнават пагубността на провеждания външнополитически курс. Така например германският вицеканцлер и лидер на социалдемократите Зигмар Габриел призова да се отменят санкциите срещу Русия. Той подчерта важната роля на Москва в търсене на изход от кризата в Сирия и от бежанската вълна към Европа. „Трябва да променим отношението си към Русия. Всеки, който е достатъчно разумен, си дава сметка, че не може, от една страна, да има дългосрочни санкции от наша страна, а от друга – да молим за сътрудничество" (42). Габриел видимо е ентусиазиран от споразуменията и от началото на изграждането на газопровода „Северен поток 2". Той смята, че подобна мярка няма да означава отказ от договореностите от Минск. Призивът на социалдемократа из-

глежда обнадеждаващ, но само ден по-късно началникът на кабинета на канцлера Ангела Меркел – Петер Алтмайер, обяви, че Германия няма да отменя икономическите санкции. Германският дипломат разясни, че ролята на Владимир Путин е важна, „но това не означава, че ние ще изменим позицията си по въпроса". „Ние няма да се поддадем на шантаж", подчерта Алтмайер пред *DW* (43).

„Залезът на Европа", за който говорят редица анализатори още от началото на XX век, едва ли ще настъпи веднага. Случващото се сега е само началото. Социално-демографските процеси вероятно ще се разпрострат във времето и е възможно да продължат с десетилетия, но резултатът от тях не буди съмнение. Такава Европа, каквато я познаваме, повече няма да съществува. Тя няма да е един от безспорните центрове на западната цивилизация в класическия смисъл на думата.

Това, което предстои в близко бъдеще на Стария континент, е изостряне на етническото и социалното напрежение и демонтаж на последните остатъци от европейската социална държава. Както случващото се, така и предстоящото подписване на Трансатлантическото споразумение за свободна търговия и инвестиции вероятно ще доведат и до катастрофален спад на подкрепата за Европейската левица. Заплахата засяга не само ПЕС, но и новите леви партии, ако те не променят позицията си по въпроса с приема на имигранти и не обърнат гръб на нихилизма си към проблема за съхраняването на европейската културна идентичност.

Украйна остава таран на Запада срещу Русия

Политиката на Украйна към Русия продължава да бъде изключително враждебна. Показателно за това е изявлението на президента Порошенко пред ООН на 28 септември. Чрез него той заяви, че „страната няма да изпълни целите на ООН за устойчиво развитие, докато Русия не прекрати военната агресия срещу нея. В изказването си на Срещата на върха на ООН за приемането на дневния ред за развитие Порошенко изтъкна, че мирът и свободата са необходими за постигане на целите на устойчивото развитие през следващите 15 години, но руските действия пречат на Украйна да напредва по този път" (44). Той призова западните страни да помогнат на Украйна, защото тя представлява преден пост за защита на мира и демокрацията (45).

Заплаха за Руската федерация са и продължаващите преговори за присъединяване на Украйна към НАТО. На 22 септември генералният секретар на Алианса Йенс Столтенберг посети Киев, където той и представители на Украйна подписаха споразумение за разширяване на присъствието на Алианса в бившата съветска република. Новината съобщи лично президентът Петро Порошенко. „Бяха подписани три важни споразумения – за статута на офиса на НАТО в Украйна, декларацията за разширяване на сътрудничеството с НАТО и пътната карта в сферата на стратегическите комуникации", каза той (46). Вече е ясно, че съществуващите в Украйна цивилен и военен офис ще бъдат обединени в един, а пълномощията им ще бъдат разширени, похвали се специалният представител на генералния секретар на НАТО за Кавказ и Централна Азия Джеймс Апатурай (47). Това със сигурност няма да остане без отговор от Москва.

Предизвикателство към Русия е и организираната блокада на Крим, както и заплахите да бъде прекратено снабдяването на полуострова с електричество. Това е поредният опит на украинците да провокират безредици на руската територия и той се осъществява, след като стана ясно, че засега няма шанс да се предизвика междуетнически конфликт на полуострова. Инициативата за т.нар. транспортна блокада на Крим бе анонсирана на 20 септември, а в нея участват активисти на Меджилиса на кримските татари и на „Десния сектор". Те са заели три пропускателни пункта на границата между Украйна и РФ. Действията им блокират движението на камионите, за да затруднят търговско-икономическата дейност през Перекопа. Аргументите им са, че „Крим е окупиран от злите сепаратисти", а търговията през границата върви, както е вървяла и преди – украинските стоки продължават да се доставят в Крим, независимо че постепенно се осъществява заместване на продукцията от континенталната част на Руската федерация. 80% от доставките от Украйна са продоволствени – плодове и зеленчуци. Очевидно съответната инициатива цели да усили натиска върху местното селско стопаство, което през 2014 г. преживя тежък удар поради запушването на Севернокримския канал, а това доведе до доста сериозна криза в местното селско стопанство в Северен Крим. Съгласно актуалната статистика, към есента на 2015 г. тази криза е частично преодоляна, а Крим събра добра реколта, подобрявайки с ¼ показателите от 2014 г. (48).

Опитът за блокада на Крим едва ли ще има особен ефект. Тече процес на замяна на продуктите от Украйна с продукти от Русия. Най-вероятно щетата ще бъде нарастването на цените на някои видове стоки. Проблеми ще имат и някои от търговците, които осъществяват бизнеса си през границите. От това начинание Украйна няма да извлече никакъв политически дивидент. За населението на Крим вече е ясно кой ще бъде виновен, ако нараснат цените на някои продукти.

Най-вероятно Украйна ще продължи с подобни провокации, независимо от постигнатите споразумения през миналата година, които доведоха до прекратяване на енергийната блокада на Крим. Но Русия вече работи интензивно по изграждане на алтернативни доставки на енергия за полуострова. Строи се и мост, който да го свързва по суша с останалата част от страната.

Друго враждебно действие на властите в Киев бе частичното или пълно закриване на украинското въздушно пространство за полети за 25 руски авиокомпании (49). Това е допълнителна трудност за гражданите на двете страни, а в отговор Москва въведе ответни санкции, забранявайки на украински самолети да използват въздушното пространство на Русия от 25 октомври (50). Едва след този ход Украйна осъзна нелепостта на своите действия, затова президентът Порошенко е предложил да се обсъди този проблем на преговорите в „Нормандски формат", състояли се в Париж на 2 октомври (51).

Именно на срещата във френската столица, в която участваха президентите Путин, Оланд и Порошенко, както и канцлерът Меркел, бяха направени съществени усилия да се постигне мирно решение на конфликта в Донбас. Преговорите не доведоха до конкретни резултати, но в тях трябва да се отбележат няколко важни акцента.

Първо. Страните отново се договориха да опитат да изтеглят армиите си в рамките на подписаните по-рано споразумения. През миналата и настоящата го-

дина два пъти бяха постигнати подобни договорености, които не бяха изпълнени. Предвижда се процесът на отвод на тежкото оръжие да отнеме около 30–40 дни (52).

Второ. След преговорите стана ясно, че Минските споразумения няма да бъдат изпълнени до края на 2015 година. Френският президент Франсоа Оланд заяви, че ще се наложи да се поработи и следващата година, а това на практика означава, че все още е рано да се говори за ясно решение на кризата в Украйна (53).

Трето. Киев не е съгласувал с ДНР и ЛНР правилата за провеждането на местните избори, а действащите закони на Украйна не устройват младите републики. Позицията на Русия е категорична – това може да се случи само ако Украйна изпълни останалите пунктове от Минските договорености (54). Засега Киев е твърде далеч от осъществяването на поетите задължения.

Четвърто. Няколко дни по-късно ДНР и ЛНР обявиха, че пренасочват датата на изборите за 2016 г. (55).

Пето. ЕС не изглежда склонен към каквито и да са отстъпки, той настоява за съхраняване на териториалната цялост на Украйна и след намесата на руската авиация в Сирия. „Никога няма да се съгласим Украйна да се превърне в предмет на търг", заяви генералният секретар на НАТО Йенс Столтенберг (56). Оланд подчертава, че Русия трябва да бомбардира само ИДИЛ, но не и другите терористи, които се ползват с подкрепата на Запада (57). Меркел заема по-балансирана позиция. Тя смята, че Асад трябва да участва в преговорния процес със сирийската опозиция (58).

Шесто. На Киев ясно бе показано, че трябва да приеме закон за амнистия и да проведе истинска конституционна реформа, а не да я имитира. Досега Киев не се притесняваше открито да демонстрира, че няма намерение да изпълнява Минските споразумения. Лидерите на Украйна дори си позволяваха да заявяват, че чрез тях само се печели време за възстановяване на армията. Сега ЕС изисква от Киев да изпълнява това и да приеме съответните задължаващи закони, след които вече ще могат да се проведат и изборите. Няма информация въпросът с контрола на границата с Руската федерация да е обсъждан в Париж, но и той ще стане актуален едва след като украинската страна изпълни задълженията, които пое в Минск.

Компромис между двете страни по украинския конфликт изглежда малко вероятен след срещата в Париж, както и след състоялите се няколко дни по-рано разговори между президентите Путин и Обама в Ню Йорк. Америка даде ясно да се разбере, че ще се противопостави не само на всеки опит за промяна на статуквото, установено след 1991 г., когато се разпадна Съветският съюз, но и на опитите да бъде спряно настъплението ѝ към Евразия. Погледът към историята показва, че англосаксонските държави се опасяват не само от реалните заплахи за глобалната им хегемония, но дори и от перспективата за тяхното възникване. Показателно в това отношение е и официално изразената позиция на Обама. „Америка няма големи икономически интереси в Украйна. Ние признаваме дълбоката и сложна история между Русия и Украйна, ала не можем да бъдем безучастни, когато открито се нарушават суверенитетът и териториалната цялост на страната. Ако това се случи с Украйна, може да се случи и с всяка друга страна от тези, които са се събрали тук днес. Това е основа за санкциите, които САЩ наложиха на Русия – нямаме желание да се върнем към Студената война", заяви Обама в речта си на Генералната асамблея на ООН (59).

Руският лидер Владимир Путин пък ясно показа, че е наясно с влиянието на Америка в противопоставянето. „Що се отнася до възможностите за по-активно участие на САЩ в регулирането на конфликта в Украйна, то те и сега активно участват в това, макар и ролята им да не се издига на първи план, както работата на Русия, Франция и Германия в рамките на „Нормандския формат". Въпреки това САЩ до известна степен стоят зад гърба на властите в Киев. Те поддържат постоянен контакт с европейците, но и между Русия и САЩ е установен добър постоянен делови контакт по линия на Министерството на външните работи и Държавния департамент. Днешните консултации показаха, че нашите американски колеги са напълно наясно с материята и, разбира се, че влияят на процеса", подчерта той. Президентът коментира и санкциите, наложени на Русия от Запада. „Ние от самото начало говорихме, че политиката на санкции и изолации в съвременния свят е неефективна и целите като правило не се постигат. Относно страна като Русия – това е просто невъзможно. Достатъчно е да се разгледа географската карта", заяви той (60).

Путин ясно изрази разочарованието си от факта, че САЩ си затварят очите за поведението на Украйна, която не изпълнява договореностите от примирието в Минск на 12 февруари. „Ако едната страна, днешните киевски власти, казва: ние направихме това, ние изпълнихме Минските споразумения – това не значи, че съответства на действителността, защото всичко трябва да бъде съгласувано с Донецк и Луганск. Никакво съгласуване няма", подчерта президентът на РФ в интервюто си пред американския журналист Чарли Роуз на 27 септември. „В Минските споразумения ясно е написано – да се приеме закон за местните избори, който да се съгласува с Донецк и Луганск. Киевските власти приеха закона самостоятелно, без съгласието на Донецк и Луганск", поясни Путин, напомняйки, че младите републики три пъти са пратили своя проект. Той уточни, че това е дало основания на ДНР и ЛНР да насрочат местните избори на дата, различна от 25 октомври, когато ще се проведат местните избори на териториите, контролирани от Украйна (61).

Струва си да се разгледат и политическите спекулации, съгласно които Америка може да се откаже от влиянието си в Украйна, за да смени режима в Сирия. Те изглеждат неоснователни. САЩ, Великобритания и стоящата зад тях глобална корпоратокрация вложиха колосални средства, за да осъществят преврата в Украйна и да се затегне обръчът около Русия. Затова е наивно дори да се помисли, че след всичко това те ще се съгласят да отстъпят доброволно завоюваните позиции, още повече че редица западни компании имат и икономически интереси в бившата съветска република, която е не само удобен плацдарм за настъпление в Евразия, но е и страна, богата на природни ресурси.

Най-вероятно конфликтът в Донбас ще бъде замразен за известно време, но това не увеличава шансовете да се стигне до приемливо решение и за двете страни. Геополитическата логика не оставя място за съмнения – за САЩ Украйна е само средство в сблъсъка с Русия. Те ще спрат да се бъркат в работите на бившата съветска република само ако подчинят/унищожат Руската федерация или в случай, че бъдат принудени да се изтеглят далеч от границите на руския свят.

Държавите в периферията – пред огромни рискове в прехода към многополюсен свят

Започналият преход от еднополюсен към многополюсен свят неизбежно ще доведе не само до изменения в съотношението на силите между големите играчи, но и до други последствия. Смело може да се каже, че предстои сериозно преразпределение на сферите на влияние, но е трудно да се предвиди какви точно измерения ще има то. Не бива да се изключва и друг сценарий – многополюсният свят да не се състои. Това ще се случи, ако САЩ елиминират Русия и ликвидират нейния ядрен потенциал. По този начин те ще могат безконтролно да се разпореждат из цялото земно кълбо. Не бива да се забравя, че победата им в Студената война през 1991 г. бе непълна, защото те така и не неутрализираха ядрената мощ на Руската федерация.

Единственото сигурно нещо е, че настоящата конструкция е временна и неустойчива. Първият и най-съществен въпрос е дали предстои възстановяване на двуполюсния модел, или ще се изградят три или повече военнополитически блока, както и това дали освен геополитически ще има и идеологически противоречия между тях. Многополюсността (многовекторността) на световната система рано или късно ще доведе и до изграждане на коалиции. Една от най-вероятните конструкции е създаването на нов двуполюсен модел, който ще е различен от съществуващия до края на Студената война. Логично е този път към лагера на Русия да се приобщи и немалка част от страните, които бяха сред „неприсъединилите се" в предишното голямо противопоставяне.

Най-труднопредвидима е съдбата на буферните държави, които се намират в периферията на блоковете. Изглежда това добре се разбира от стратезите на НАТО, които бързат да разширят все повече своето влияние в края на еднополюсната глобална система. Това ясно се забелязва в действията им към т.нар. младоевропейци. Ярък пример са прибалтийските републики, но подобна стратегия се осъществява и към други страни от Източна Европа: България, Румъния, Унгария и така нататък.

Очевидно е, че този регион се разглежда от Брюксел като безперспективен от гледна точка на развитието на съвременния индустриален потенциал. Тук не става дума за ирационализъм, а за разчет – Западът смята, че няма смисъл да се развиват производствени мощности в граничните територии, тъй като има голяма вероятност те първи да сменят геополитическата си ориентация.

Историческият опит от военното противопоставяне с Русия предполага най-различни варианти. Затова Западът не само не насърчава, а възпрепятства съзиданието в тези региони, както и способства държавите да трупат солидни дългове, които впоследствие ще бъдат прехвърлени като бреме за Русия.

Пример за буферна държава е и Украйна, която системно се унищожава и заробва с огромни дългове. Нейната земя винаги е била територия от руския свят. Най-вероятно тя ще остане такава независимо от курса, който провежда сегашното ѝ ръководство. Европа не вижда никакви рационални икономически и политически причини да възстановява нестабилната и непредсказуема, затънала в задължения страна, в която има десетки милиони бедни граждани.

Със сигурност Западът ще направи всичко възможно, за да удържа властта си в периферните територии или да ги отстъпи на колкото може по-висока цена. А

евентуалните военни сблъсъци ще имат за цел преди всичко да навредят на Русия и да я изтощят.

Сближаване с Русия – шанс за спасение на България

В подобна ситуация е и България. Нейната политика след преврата в Киев през февруари 2014 г. за пореден път показа липса на адекватност и далновидност. По-късно премиерът Орешарски замрази проекта „Южен поток". В следващото правителство се създава впечатление, че главната роля се играе не от спечелилата изборите партия ГЕРБ, а от коалиционния ѝ партньор Реформаторския блок, който изглежда по-скоро като пета колона на Вашингтон, отколкото като национален политически субект. Въпросната формация взе ключови министерства – военното, Министерството на външните работи, на икономиката и на правосъдието. А с оглед на малкия брой гласове, които тя получи на изборите, няма как да не възникне подозрението, че влиянието ѝ се дължи на външни протекции. От самото си съществуване „реформаторите" недвусмислено са показвали, че за тях няма разлика между българския национален интерес и волята на Америка, чиято основна задача е да навреди максимално на Русия. Затова именно министри от въпросната формация, както и президентът Плевнелиев, ползващ се с ниска популярност сред населението, но с благословията на САЩ, са в основата на всички провокативни антируски ходове, направени през последните 12 месеца. Наивно е да се смята, че те са плод на неразбиране и некомпетентност – тежките последствия от русофобските действия и изявления на фаворитите на Вашингтон в правителството са очевидни дори за най-големите лаици в политиката. Истинската им цел е друга – да предизвикат колкото може по-остра конфронтация и напрежение, по възможност дори и военен сблъсък между България и Русия, така че никога вече да не се възстанови уникалната близост между българския и руския народ. Близост, която няма аналог в световната история. Поуките от миналото достатъчно красноречиво показват, че след Освобождението през 1878 г. България просперира само когато е в съюз с Русия и преживява тежки национални катастрофи всеки път, когато влезе в блок, враждебен на Москва.

Демонстративната русофобия на десницата среща все по-голямо недоволство в обществото, но ситуацията е такава, че гражданите нямат достатъчно възможности, за да повлияят на политиката на правителството. Министър-председателят Бойко Борисов изглежда си дава сметка колко е важно да се провежда една по-балансирана политика между Вашингтон и Москва. Той изрази надежда, че някой ден „големите началници ще се разберат" (62). Но се създава впечатление, че Министерството на отбраната и Министерството на външните работи са извън неговия контрол. Затова едва ли е случайно, че именно външното министерство, а не Министерският съвет, съобщи, че няма да допусне руски самолети с хуманитарна помощ за Сирия да прелетят над България. Решението на българското външно министерство придоби трагикомичен оттенък, след като в съобщението на дипломатическото ведомство бе подчертано, че „България взема това решение самостоятелно" (63). Премиерът се оказа в неловка ситуация, след като не той, а Ангела Меркел обяви, че България се е съгласила да бъде една от „горещите точки"

за бежанци по външните граници на ЕС. От последвалите обяснения на Борисов отново не стана ясно дали той е бил информиран за случващото се, или научава за взетите решения постфактум (64).

В създалата се много тежка обстановка за България най-шумно изказана патриотична позиция заема партия „Атака", която постоянно подчертава колко пагубна за държавата е политиката на правителството към Русия. Близо до този курс е и коалицията БСП – Лява България. Сегашното ръководство на партията полага съществени усилия, за да преодолее вредата, нанесена от външния министър в кабинета „Орешарски", който легитимира смяната на властта в Украйна. „Това е пореден акт към Русия, който разваля двустранните отношения. Не съм изненадан, защото с този министър на отбраната и с тази позиция на президента мисля, че това е така", заяви председателят Михаил Миков относно решението на външното министерство да не пусне руските самолети с хуманитарна помощ за Сирия (65). Говорителят на БСП Атанас Мерджанов също изрази мнение по случая: „Действията на правителството са спорни и неубедителни, защото, когато става въпрос за хуманитарна помощ и за противодействие на „Ислямска държава", трябва да има достатъчно надеждна и сигурна информация", заяви той (66). Социалистите направиха и впечатляваща декларация в парламента по повод на 71-годишнината от Народната революция на 9 септември 1944 г. От трибуната на НС заместник-председателят на БСП Янаки Стоилов призова „българите да си припомнят какво са загубили, откакто е започнало политическото отричане и идейното заклеймяване на идеята и социалната практика на социализма". „ЕС и НАТО трябва да решат ще воюват ли решително и последователно с „Ислямска държава", или ще участват в хибридна война с Русия", гласи още декларацията, която съдържа и важното предупреждение: „Историята показва, че когато България взема решения под натиска на някой от „големите началници" и след това търпи тежки поражения, рано или късно идва 9 септември. Днес светът, Европа и България имат възможност да извършат радикални промени", подчерта Стоилов от трибуната на Народното събрание (67).

Въпреки тези знакови действия се създава впечатление, че в БСП продължава да има разнобой и силни вътрешни различия. Усилията на председателя Михаил Миков, обявил се против санкциите срещу Русия (68), и на ръководството са в противоречие с някои действия на други влиятелни фигури в партията. Бившият военен министър Ангел Найденов напълно се солидаризира със сегашния външен министър Даниел Митов. „Доверявам се на това, което беше съобщено в официалното заявление, че има основателни съмнения относно целта на полетите и характера на товара", коментира депутатът от БСП (69).

България е в сложна ситуация. Тежкото положение на Стария континент, предизвикано от нашествието на имигранти от Близкия изток и Африка, нарастващото американско военно присъствие в Източна Европа и жестоките икономически проблеми са знаци, че историческият процес ускорява своя ход и изисква по-решителни действия.

Конформизмът на повечето български политици заслужава да бъде разгледан по-обстойно. Очевидно политическият елит на страната страда от формирали се със столетия комплекси поради липсата на политическа самостоятелност

и силното външно влияние върху вътрешната политика. Още основателят на Социалистическата партия Димитър Благоев пише, че случващото се в България зависи 75% от външни и едва 25% от вътрешни фактори. Тежки следи върху поведението на много местни политици оставят и националните катастрофи в първата половина на XX век. Тогава България не успя да осъществи обединение на своите територии, а това до голяма степен се случи и поради намесата на великите сили. Българските политици трудно се съвземат и от шока след предателството на съветския лидер Михаил Горбачов, който ликвидира социалистическия блок и остави на произвола на съдбата съюзниците на Русия на Балканите и в Източна Европа.

Страхът от всемогъществото на Запада се засили след бомбардировките над Югославия, осъществени през 1999 г. Тогава Русия не бе в състояние да помогне на своя основен съюзник, а това очевидно повлия и на политиката на България. Почти всички партии в страната взеха курс за влизане в НАТО. Така България бе приета в Северноатлантическия алианс, без да е направено допитване до народа. Днес се разбира с колко рискове и опасности е свързано това решение. Конфликтите в Украйна и Близкия изток са предупреждение, че България може да бъде използвана като плацдарм на Запада срещу Русия или дори като територия, на която се водят военни действия. Затова е много важно да се осмисли ролята на България в Севернотлантическия военен блок и дали тя трябва да остане в него. Пред страната има три възможности. *Първо.* Да продължи политиката, която следва досега, разчитайки, че ще ѝ се размине включването в директни военни действия срещу Руската федерация или други държави. *Второ*. Да промени ролята си в НАТО – от послушна марионетка на Вашингтон да се превърне във фактор, който ще сдържа русофобски изстъпления, а така ще способства и за възстановяване на стабилността на Стария континент. *Трето.* Незабавно да напусне Алианса, предприемайки мерки за гарантиране на своята сигурност чрез двустранни споразумения с великите сили и със своите съседи. Засега най-разумна изглежда втората от изброените опции, но в зависимост от реакцията на Запада може да се пристъпи и към третата.

Поведението на България може да се обясни и със страх от глобалния хегемон, както и с опасенията, че ако страната провежда независима политика, Западът може да опита да организира не само Цветна революция, както през 2013 г., но и да провокира етническо напрежение и сепаратизъм в страната. Тези притеснения вероятно са основателни, но трябва да се отчита, че международната обстановка се променя динамично. Ако България рискува, може и да загуби, но ако не рискува – със сигурност ще загуби. Икономическото ѝ положение е катастрофално, а по данни на ООН тя е и страната с най-отрицателен демографски баланс в целия свят (70). Бившият заместник финансов министър на САЩ Пол Крейг Робъртс е достатъчно откровен за състоянието и перспективите пред нашата страна. „Единствената надежда за България е да напусне ЕС, да затвори Американското посолство и да стане съюзник на Русия. Богатството на западния свят е основано на плячкосване на други страни. Разграбвайки ресурсите на страните от Третия свят, Западът сега ограбва дори държавите от своя лагер – Латвия, Гърция, Ирландия, България, като следващите на ред са Украйна, Италия, Испания и Португалия", смята той (71).

Тези очевидни истини трябва да се осъзнаят и от българския политически елит. Ако той не бъде в състояние да излъчи лидери, които ще поемат отговорност-

та за съдбата на България, най-вероятно народът ще намери други фигури, които да търсят пътища към оцеляване.

Опасностите са големи, но и надежда за спасение не липсва. Руският президент Владимир Путин за пореден път подаде ръка на България, оставяйки открита възможността за сътрудничество след провала на „Южен поток". „България за нас е много близка в духовен и исторически план страна и ние ще развиваме отношенията си с нея по всички направления" (72), заяви той в края на август и така демонстрира, че Русия е готова да прости безпринципността и опортюнизма на българския политически елит.

Българските политици трябва внимателно да осмислят направения от Путин жест. Те все още имат възможност да извършат решителна промяна на линията, която следваха през изминалия четвърт век. Политиците ни са длъжни да покажат, че за тях е важен преди всичко просперитетът на българския народ, готовността му той да следва свой собствен път, използвайки стратегическото географско положение на страната, даващо ѝ възможност да се превърне в медиатор между Изтока и Запада. Наложително е да осъзнаят колко пагубно е да изпълняват сляпо директивите на марионетния на САЩ Европейски съюз, който отдавна е устремен към дъното на пропастта и може да се спаси само ако приеме подадената му от Москва ръка.

България все още може да се откаже от следвания опасен курс и да смени геополитическата си ориентация. Не е задължително веднага да обърне гръб на ЕС и на САЩ и да тръгне към Евразия, но е разумно да спре да бъде техен васал и да възстанови и развива партньорството си с Русия. Една балансирана и неутрална позиция към действията на великите сили ще ѝ даде повече шансове да се измъкне невредима от задаващата се буря. Времето на абсолютната хегемония на Запада в глобалната политика изтича. Това се разбира от решителната подкрепа на Москва за Сирия и нейния президент Башар ал-Асад, който вече четвърта година воюва с ислямските терористи. Показателно е и ветото на Русия в Съвета за сигурност на ООН през юли, когато тя подкрепи Сърбия, отказвайки да допусне предложената от Великобритания тенденциозна декларация по повод епизод от войната в бивша Югославия (73). Тези ходове ясно показват, че отсега нататък Русия ще защитава своите съюзници, а времето на отстъпление и на сдаване на геополитическите позиции е в историята – все по-ясно се очертават контурите на бъдещия многополюсен свят.

И България, и Русия губят от изкуствено подклажданата от външни сили конфронтация между тях. Затова най-разумно е и двете страни да възобновят партньорските си отношения, отчитайки грешките, които направиха през изминалия четвърт век. Наложително е България ясно да демонстрира, че ще спре да се подчинява на САЩ, а Русия – че ще сложи край на пасивната си, а понякога и недружелюбна политика към България, характерна за управлението на Горбачов и Елцин, като предприеме нова „Соболева акция", подобно на тази, осъществена от Съветския съюз през 1940–1941 г. Подобен ход със сигурност ще даде импулс за съпротива на всички патриотични сили в България. Реална надежда за народа, че един друг път е възможен, че страната може да оцелее дори сега, когато е в най-тежката ситуация в своята тринадесетвековна история.

Москва предлага по-привлекателни идеи от Вашингтон

Повишеното внимание на Русия към Близкия изток бележи нов важен етап в глобалната шахматна партия. Москва ясно показа, че времето, в което правеше едностранни отстъпки, вече е в миналото. Отсега нататък тя активно ще защитава своите интереси и съюзниците си. Знакова е и активността ѝ в антитерористичната борба, която се засили след посещението на Владимир Путин в Пекин в началото на септември, където се проведе парад по повод на 70-годишнината от края на Втората световна война. Европа и САЩ игнорираха събитието – президентът на Чехия Милош Земан бе единственият западен лидер, който го почете. Показателни са и думите на Обама на заседанието на ООН, с които той определи Русия и Китай като главни предизвикателства за американската хегемония (74). Логично е отношенията между Русия и Китай да продължат да се развиват, независимо от усилията на САЩ да ги осуети. Общите заплахи за двата колоса са достатъчни, за да бъдат партньори поне в следващите няколко години. Защото именно руският ядрен щит дава гаранции за развитието на Китай и планираните интеграционни и инфраструктурни проекти в Евразия. Западът едва ли ще се примири с тази тенденция, затова и заплахите за въоръжен конфликт между Русия и НАТО ще стават все по-големи в следващите години. Положението е значително по-опасно от времето на Студената война, когато имаше паритет. Сега Западът изглежда по-силен и ще се опита да реши окончателно руския въпрос, преди Москва да се консолидира напълно и да изгради устойчива коалиция, способна да се противопостави на глобалната финансова олигархия, чиито интереси се защитават от САЩ и сателитите им. Малко вероятно е Америка да отстъпи лидерското си място без глобален военен конфликт, независимо от наличието на ядрено оръжие.

Всички тези събития засилват впечатлението, че планетата е пред ново блоково разделение, а бъдещето ще покаже колко полюса ще има в бъдещата световна политическа архитектура. Преразпределянето на зоните на влияние е неизбежен резултат от борба, в която или САЩ ще си осигурят надмощие, което не е ограничавано от нищо, или опонентите им ще изградят многополюсен свят.

Буферни държави като България ще са най-застрашените от голямото противопоставяне, затова и те нямат право на безотговорно поведение. Те трябва да си дадат сметка в колко сложна ситуация се намират и категорично да се противопоставят на опитите да бъдат използвани като инструмент за чужди сили в голямата схватка. Пренебрегвайки геополитическите закони, буферните държави рискуват да изгубят не само своята държавност, но и да изчезнат от историческата сцена, ако се откажат от своя суверенитет и допуснат да бъде претопена тяхната културна идентичност.

„Арабската пролет", кризата в Украйна и подписаното споразумение за Транстихоокеанско партньорство са отговорът на САЩ срещу процесите на интеграция в Евразия и БРИКС и усилията да бъде отнет статута на долара като световна резервна валута. В този контекст трябва да се разглеждат и опитите за промяна на Ялтенската система на международните отношения. Те предшестваха и бяха важна част от юбилейната сесия на ООН. Очевидно е, че те са свързани с редица директни предизвикателства към Русия, която е последна преграда пред американската глобална хегемония. Именно в това е причината да се полагат ог-

ромни усилия, за да ѝ бъде отнето правото на вето в Съвета за сигурност. Ако те бъдат успешни, ще осигурят още по-голямо влияние на Запада в тази организация и възможност всяка бъдеща агресия да бъде легитимирана. За целта служи и неспиращата кампания за дискредитиране на Съветския съюз. По-конкретно – на Йосиф Висарионович Сталин. Антисталинистката пропаганда се води не само заради личността на съветския лидер, от чиято смърт са изминали над 60 години, а и поради необходимостта от идеологическа обосновка на желанието на Запада да отнеме на Русия статута на победител във Втората световна война и така да си осигури правото да се разпорежда неограничено в Съвета за сигурност на ООН. Замисълът е да сложи край на Ялтенската система, не само да защити статуквото – еднополюсния свят, но и да си осигури всевластие в него.

Ключова роля в глобалното противопоставяне има и битката за въздействие върху съзнанието на хората. Западът изглежда изчерпа идеите, с които някога привлече на своя страна значителна част от населението в социалистическия лагер и дори в самия Съветски съюз. Днес той се задоволява с предъвкване на стари лозунги, които отдавна са загубили своята сила и значение. Те се приемат с безразличие от преобладаващата част на обществото.

По-привлекателен изглежда отговорът на Русия. Москва засега не предлага фундаментално нова идеология, но се позиционира като стожер на реда срещу хаоса, като символ и основна движеща сила в борбата за изграждане на многополюсен свят. И преди всичко като защитник на международния ред, основаващ се на върховенството на закона и на държавния суверенитет, които са последна преграда пред все по-могъщата глобална корпоратокрация.

07.10.2015 г.

Следва продължение

ЛИТЕРАТУРА:

1. Вж. http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/2309757
2. Вж. http://news.ibox.bg/news/id_874584235
3. Вж. http://kremlin.ru/events/president/news/50385
4. Вж. http://kremlin.ru/events/president/news/50385
5. Вж. http://kremlin.ru/events/president/news/50385
6. Вж. http://kremlin.ru/events/president/news/50385
7. Вж. http://kremlin.ru/events/president/news/50385
8. Вж. http://kremlin.ru/events/president/news/50385
9. Вж. http://top.rbc.ru/politics/22/09/2015/560130379a79477ef0daf18c
10. Вж. http://tass.ru/politika/2298588
11. Вж. http://vz.ru/news/2015/10/2/770056.html
12. Вж. http://vz.ru/politics/2015/10/1/769823.html
13. Вж. http://news.ibox.bg/news/id_965008772
14. Вж. http://bg.rbth.com/news/2015/09/14/ruskite-poleti-nad-irak-i-iran-zasilvat-naprezhenieto-s-sashch_396697
15. Вж. http://www.kommersant.ru/doc/2819804
16. Вж. http://www.kommersant.ru/doc/2819804
17. Вж. http://www.dnevnik.bg/sviat/2015/09/18/2612331_programata_na_sasht_da_obuchava_siriiskite_buntovnici/
18. Вж. http://ria.ru/world/20150915/1252584752.htm
19. Вж. http://ria.ru/world/20150915/1252578042.html
20. Вж. http://ria.ru/world/20150915/1252592174.html
21. Вж. http://ria.ru/world/20150915/1252592174.html
22. Вж. http://svpressa.ru/war21/article/132773/
23. Вж. http://ria.ru/world/20150927/1286199260.html

24. Вж. http://vz.ru/politics/2015/10/1/770005.html
25. Вж. Мишел Рембо. САЩ се ръководят от логиката на хаоса. Геополитика, 2015, бр. 5, с. 185.
26. Вж. http://kremlin.ru/events/president/news/50291
27. Вж. http://ria.ru/defense_safety/20150918/1261196739.html
28. Вж. http://vz.ru/news/2015/9/23/768389.html
29. Вж. Мишел Рембо. САЩ се ръководят от логиката на хаоса. Геополитика, 2015, бр. 5, с. 184.
30. Вж. Мишел Рембо. САЩ се ръководят от логиката на хаоса. Геополитика, 2015, бр. 5, с. 188.
31. Вж. http://www.blitz.bg/news/article/364068
32. Вж. http://www.24chasa.bg/Article.asp?ArticleId=5019558
33. Вж. http://inosmi.ru/world/20150915/230285865.html
34. Вж. http://www.dnevnik.bg/sviat/2015/10/02/2620460_vashington_namekna_za_diplomaticheski_sankcii_sreshtu/
35. Вж. http://btvnovinite.bg/article/svetut/oland-politicheskiyat-prehod-v-siriya-minava-prez-ostavkata-na-asad.html
36. Вж. http://www.duma.bg/node/108652
37. Вж. http://www.dw.com/bg/%D0%BC%D0%B5%D1%80%D0%BA%D0%B5%D0%BB-%D1%81%D1%8A%D1%87%D1%83%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%D0%B9%D1%82%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%B1%D0%B5%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D1%86%D0%B8%D1%82%D0%B5/a-18684068
38. Вж. http://epicenter.bg/article/Orban-obvini-Merkel-v-moralen-imperializam-/81342/7/50
39. Вж. http://www.webcafe.bg/id_711455949
40. Вж. http://news.ibox.bg/news/id_1225043412
41. Вж. http://news.ibox.bg/news/id_333803150
42. Вж. http://bnr.bg/post/100606347/germanskiat-vicekancler-gabriel-za-otmana-na-sankciite-kam-rusia
43. Вж. http://www.focus-news.net/news/2015/09/27/2124394/peter-altmayer-germaniya-nyama-namerenie-da-otmenya-sanktsiite-protiv-rusiya.html
44. Вж. http://bnr.bg/post/100606567/petro-poroshenko-ruskata-voenna-agresia-prechi-na-razvitieto-na-ukraina
45. Вж. http://bnr.bg/post/100606567/petro-poroshenko-ruskata-voenna-agresia-prechi-na-razvitieto-na-ukraina
46. Вж. http://www.dnes.bg/world/2015/09/22/nato-i-kiev-se-razbraha-aliansyt-stypva-po-zdravo-v-ukraina.277295
47. Вж. http://www.dnes.bg/world/2015/09/22/nato-i-kiev-se-razbraha-aliansyt-stypva-po-zdravo-v-ukraina.277295
48. Вж. http://colonelcassad.livejournal.com/2391068.html
49. Вж. http://korrespondent.net/ukraine/3571162-ukrayna-vvela-sanktsyy-protyv-29-avyakompanyi-rf
50. Вж. http://dnes.dir.bg/news/samoleti-rusia-ukrina-zabrana-20145436?nt=6
51. Вж. http://vz.ru/news/2015/10/2/770241.html
52. Вж. http://vz.ru/news/2015/10/3/770269.html
53. Вж. http://www.segodnya.ua/politics/pnews/minskie-dogovorennosti-budut-prodleny-olland-654832.html
54. Вж. http://vz.ru/news/2015/10/2/770239.html
55. Вж. http://www.duma.bg/node/109806
56. Вж. http://www.duma.bg/node/109806
57. Вж. http://focus-news.net/news/2015/10/02/2127624/afp-fransoa-oland-zayavi-che-e-napomnil-na-vladimir-putin-che-vazdushnite-udari-v-siriya-tryabva-da-badat-nasocheni-samo-sreshtu-idil.html
58. Вж. http://btvnovinite.bg/article/svetut/merkel-podkrepja-voenna-operacija-v-sirija-i-vkljuchvane-na-asad-v-pregovorite.html
59. Вж. http://ria.ru/world/20150929/1289655074.html#ixzz3n69oX9JD
60. Вж. http://ria.ru/politics/20150929/1289524813.html
61. Вж. http://ria.ru/world/20150929/1289650493.html
62. Вж. http://www.mediapool.bg/balgarskiyat-premier-prizova-golemite-nachalnitsi-da-se-razberat-za-bezhantsite-news238286.html
63. Вж. http://bnt.bg/news/obshtestvo/ba-lgariya-otkaza-va-zdushen-dosta-p-na-ruski-samoleti-za-siriya-obnovena
64. Вж. http://www.mediapool.bg/bez-da-iska-borisov-lansira-bulgaria-kato-tsentar-za-bezhantsi-news239579.html
65. Вж. http://www.duma.bg/node/108333
66. Вж. http://www.duma.bg/node/108333
67. Вж. http://bsp.bg/news/view/7965-yanaki_stoilov_na_9_septemvri__%C2%A0da_se_protivopostavim_na_nadigashtiya_se_ekstremizym_vyv_vsichki_negovi_formi.html
68. Вж. http://www.banker.bg/obshtestvo-i-politika/read/ot-buzludja-bsp-se-obiavi-protiv-sankciite-sreshtu-rusiia-i-pensionnata-reforma
69. Вж. http://www.duma.bg/node/108333
70. Вж. http://www.trud.bg/Article.asp?ArticleId=4942037
71. Вж. http://svetoven.pogled.info/amerika/news/68025/Pol-Kreig-Robarts-za-Pogled-info-Edinstvenata-nadezhda-za-Balgariya-da-napusne-ES
72. Вж. http://www.zemia-news.bg/index.php/pozitziya-2/33435-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8A%D1%82-%D0%BF%D1%83%D1%82%D0%B8%D0%BD-%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B4%D0%B5-%D1%80%D1%8A%D0%BA%D0%B0-%D0%BD%D0%B0-%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%8F.html
73. Вж. http://www.segabg.com/article.php?id=766518
74. Вж. http://lenta.ru/news/2015/07/08/vetoed/
75. Вж. http://www.trud.bg/Article.asp?ArticleId=5026196

Хронология

Август, 2015

18 Членството на България в НАТО не означава, че Русия няма да развива отношения с тази страна, заяви руският президент Владимир Путин, цитиран от ТАСС, на **18 август**. „Не знам дали самата България се радва (на членството). Решението обаче е взето, това е суверенен избор на българския народ. Ние се отнасяме към него с уважение и ще работим с България независимо от всички сложни въпроси, свързани с реализацията на каквито и да са проекти, в това число в областта на енергетиката – например „Южен поток", каза руският президент по време на работна визита в Ялта, Крим. Той припомни, че София се е отказала от този проект. Путин подчерта, че Русия смята България за много близка в духовен и исторически план.

19 Вината за случилото се в Украйна е на САЩ, защото те не изпълниха даденото на Русия обещание, че НАТО няма да се разширява на изток, заяви на **19 август** в интервю за латвийското радио *Baltkom* Лоурънс Уилкирсън, ръководителят на администрацията на бившия държавен секретар Колин Пауъл. „Става дума по-специално за решенията, приети от администрацията на Бил Клинтън. През 1993–1994 г. той наруши договореността между Бейкър и Шеварднадзе и договора между Джордж Буш-старши и Михаил Горбачов, а след това и Борис Елцин. Фактически тогава Клинтън разреши на НАТО не само миротворческата партньорска програма и военни учения за потенциалните членове на Северноатлантическия алианс, но и да излезе извън установените рамки", коментира Уилкирсън.

22 Украйна ще укрепва въоръжените си сили, защото времената на „лекомисления пацифизъм" в страната са отминали, заяви на **22 август** президентът Петро Порошенко в реч пред военни в Харковска област, където той предаде ново въоръжение и оборудване на армията. „Времето на лекомисления пацифизъм и късогледото пренебрегване на проблемите пред отбранителната способност на страната остана необратимо в миналото", каза украинският държавен глава. Той съобщи, че Украйна е използвала мирните споразумения от Минск за укрепване на армията си. „Споразуменията от Минск ни дадоха преимущество, дадоха ни време за укрепване на отбранителната способност. Те помогнаха поне частично да преодолеем очевидното военнотехническо изоставане от Русия", обясни Порошенко.

23 На **23 август** украинският президент Петро Порошенко призова всички политически сили в страната да подкрепят неговите планове за конституционна промяна, целяща да прекрати конфликта в Донбас и да го победи, по думите му, „руския агресор", предаде Ройтерс.

25 На **25 август** в Рига бе открит Център за стратегическа комуникация на НАТО *(STRATCOM),* чиято основна задача е водене на информационна война срещу Русия, съобщи Украина.ру. На церемонията по откриването на Центъра присъстваха лидерите на балтийските държави, както и делегация от американски сенатори начело с Джон Маккейн. „С комуникацията и пропагандата може да се спечели война без военни действия. Тоест, ние сме длъжни, нека кажем така, да убедим хората да загубят своята воля и да не искат да се защитават, да ненавиждат своята държава", обясни целите на новото начинание депутатът от Европарламента Артис Пабрикс. Това вече е трети център на НАТО, разположен на територията на бившите съветски прибалтийски републики. В Литва и Естония действат подобни учреждения, отговарящи за енергийната и киберсигурността.

26 „Изненадан съм от тази истерия. България и САЩ са съюзници – напълно разбираемо е защо провеждат съвместни военни операции и учения. Освен това България е суверенна държава и сама решава дали да се разполага чужда военна техника на нейна територия. Това не се случва без съгласието на властите", заяви на **26 август** у нас временно управляващият посолството на САЩ в България Родерик Мур. Според него разполагането на оръжия е следствие от „агресивните и незаконни действия на Русия в Украйна". Той се опита да успокои интересуващите се, уверявайки, че не разполага с информация, според която Америка планира да използва военни бази у нас за атака срещу Русия.

Италианският премиер Матео Ренци определи като трагична грешка опитите за изграждане на обединена Европа, без да бъде включена в нея Русия. „Европа не може да се гради посредством противопоставянето на своя най-голям съсед", заяви италианският премиер в речта си пред католическото движение „Общност и освобождение". Според него икономическият проблем на Москва в момента не са санкциите, а евтиният петрол.

27 Благодарни сме на китайските партньори за разбирането им към нашата позиция по украинския проблем. Високо ценим твърдата позиция на китайската страна, отхвърляща санкциите срещу Русия, заяви на **27 август** посланикът на Руската федерация в Китай Андрей Денисов по повод предстоящата визита в КНР на президента на РФ Владимир Путин. „Взаимоотношенията между нашите страни на международната арена вече се превърнаха в мощен стабилизиращ фактор за подкрепа на мира и сигурността", констатира руският дипломат.

„Недопустимите" ограничения направиха невъзможна визитата на говорителя на Съвета на Руската федерация Валерия Матвиенко в САЩ, заявиха от руското Министерство на външните работи. От ведомството отбелязаха, че освен Матвиенко, посещението в Америка е отказано и на други членове на руската делегация.

28 „Франция върна на Русия всички пари след провалената сделка за двата кораба „Мистрал", сумата е 900 млн. евро", съобщи РИА „Новости" на **28 август**.

От януари до юли т.г. в руската икономика има спад с 3,6% в сравнение с аналогичния период на миналата година. През юли БВП е намалял с 4,6% в сравнение с юли 2014 г., се отбелязва в ежемесечния обзор на руското Министерство на икономическото развитие.

Международната рейтингова агенция *Fitch* понижи дългосрочния кредитен рейтинг на Украйна в чуждестранна валута от „CC" до „C". Той бе намален на фона на призива на Киев да бъде опростен 20% от външния дълг на страната. Агенцията отбелязва, че реструктурирането на дълга свидетелства за скорошен фалит и го оценява като опит той да бъде избягнат. Според скàлата за кредитния рейтинг на агенцията „CC" означава висока вероятност за фалит, а „C" – че фалитът е неизбежен.

„Никаква федерализация, никакви статути. За това с вас ще гласуваме в понеделник в парламента. По този начин ние ще защитим унитарния статут на Украйна", заяви Порошенко на конгреса на Блока на Петро Порошенко „Солидарност". „Ние ще направим конституционна реформа, а с това гласуване ще защитим Украйна", поясни президентът, който за пореден път подчерта, че Украйна няма намерение да изпълнява Минските споразумения от февруари 2015 г. Една точка от тях предвижда децентрализация, отчитаща особеностите на определени региони на Луганската и на Донецката област.

Украинските силовици продължават да трупат тежко въоръжение към фронтовата линия в Донбас, заявиха заместник-началникът на Щаба на опълчението от ДНР Едуард Басурин и заместник-началникът на Щаба на Народната милиция на ЛНР Игор Яшченко.

31 На **31 август** САЩ и Украйна започнаха съвместните военноморски учения *Sea Breez*, които се провеждат в Одеска и Николаевска област. Съгласно плана те продължават до 12 септември. В тях взема участие 2,5 хиляди военнослужещи, включително от България, Германия, Гърция, Италия, Великобритания, Швеция, Турция и Молдова. Всеки трети военен е от американската армия. Общо участват 150 единици бойна техника – кораби, подводници, хеликоптери, самолети и други.

Парламентът на Украйна прие на първо четене проекта за конституционна реформа, за който властта в страната твърди, че дава повече автономия на източните територии на страната, предадоха световните агенции. За промените гласуваха 265 депутати, при минимално изискване за подкрепа от 226 депутати. Вот „против" дадоха 87 парламентаристи. Несъгласие с взетото решение изразиха Радикалната партия, както и националистическите движения „Самопомощ" и „Свобода", които организираха демонстрацията пред сградата на парламента. Протестиращите замерваха силите на реда с бомбички, камъни и бутилки, регистриран е и взрив. Началникът на полицията в Киев Олександър Терешчук поясни, че близо 100 души, предимно полицаи, са били ранени от взрива на ръчна граната. Сред пострадалите има и трима журналисти, единият от които е от френското издание „Финанс", съобщи ТАСС, позовавайки се на вътрешния министър на Украйна Арсен Аваков.

Приетите от Киев промени в Конституцията на Украйна нямат нищо общо с децентрализацията, предвидена в Минските споразумения, заяви представителят на ЛНР на преговорите на Тристранната група в Минск Владислав Дейнего. „Напротив, става дума за централизация на властта, въвежда се институцията на префектите, които напълно ще консолидират контрола над местното самоуправление в страната. Така че случващото се няма нищо общо с Минските споразумения", поясни Дейнего, цитиран от „Интерфакс". Той направи този коментар, след като стана ясно, че на 31 август Върховната рада е одобрила на първо четене измененията на Конституцията.

С 40% е спаднал стокообменът между България и Русия за първото шестмесечие на тази година в сравнение със същия период на 2014 г., съобщи Желю Добрев от Българо-руската търговско-промишлена палата. Това се дължи на въведените мерки от страна на Европейския съюз за ограничение в търговията с Руската федерация като санкции заради политиката ѝ в Украйна. Руският внос в страната ни е намалял с 28%, каза Добрев. Ударът върху нашия износ засяга най-голямото перо – медикаментите. Спадът в този сектор е 50%. Засегнати са и други производства – вино, мебели, трикотажни изделия, консерви, фризери, хладилници. Тази година растеж в износа за Русия има само при цимента и торовете.

Септември

1 Русия съобщи, че от **1 септември** спира вноса на земеделските продукти от България, включени в списъка на подлежащите на карантина плодове и зеленчуци. Причината е, че българското Министерство на земеделието е потвърдило, че всички разрешителни за износ и реекспорт, представяни на руската митница, са фалшиви.

Русия призовава САЩ да се върнат на пътя на взаимното уважение и равноправния диалог, заяви външният министър на Русия Сергей Лавров. „Те решиха да ни накажат, както се казва – насила хубост не става", отбеляза дипломатът. „Ако се върнат на пътя на равноправен диалог с взаимно уважение, ще откликнем и ние", подчерта той.

Рублата стана основна валута в ЛНР и ДНР от 1 септември. Това решение бе прието от Съвета на министрите на ЛНР още на 18 август и от Министерския съвет на ДНР на 22 август. Мярката е свързана с икономическата блокада, наложена от Киев. По думите му мултивалутната система в Републиката остава, като в обращение продължават да бъдат гривната, доларът и еврото, но основният отчет ще бъде към рублата.

Престрелките между силите на Украйна и армиите на ДНР и ЛНР бяха прекратени на 1 септември по повод първия учебен ден.

3 На **3 септември** с официална церемония в София бе открит Координационният щаб на НАТО, който е разположен в сградата на Министерството на отбраната срещу „Пирогов". Той ще служи за интегриране на силите на Алианса. По същото време такива щабове бяха открити още в Полша, Румъния, Литва, Латвия и Естония. Президентът Плевнелиев и заместник-помощникът на генералния секретар на НАТО Джеймс Апатурай присъстваха на събитието.

„НАТО е отбранителен съюз на демократични държави. Това, че сме отбранителен съюз, не означава, че сме нерешителни и пасивни. Напротив. Днес демонстрираме своята решимост и висока степен на готовност за действие. Подобряваме и повишаваме своите способности за

отбрана и противодействие. Желаем мир, но можем да гарантираме мира само със своята решимост да се противопоставим на всяко деструктивно действие и опит да се разруши международният правов ред", заяви българският президент Росен Плевнелиев.

Преходът към разплащания предимно в рубли в ЛНР е резултат от жестоката икономическа блокада, наложена от Киев, коментира Дмитрий Песков, прессекретар на руския президент Владимир Путин. „Рублата, независимо от всичко, остава валута, която запазва своята привлекателност, остава валута, на която може да се разчита, естествено защото като международна валута тя може да се използва навсякъде", цитира го информационната агенция „Харков".

4 На **4 септември** по време на Източния икономически форум, провеждащ се във Владивосток, руският енергиен гигант „Газпром" е подписал акционерно споразумение за газопровода „Северен поток-2", съобщава РИА „Новости". Партньори на „Газпром" в проекта са западните енергийни гиганти *Shell, OMV* и *EON.* През юни „Газпром" обяви плановете си да построи две допълнителни тръби към съществуващия газопровод „Северен поток" от Русия за Германия по дъното на Балтийско море с прогнозна цена близо 10 млрд. евро. Проектът „Северен поток-2", който ще бъде 86% по същото трасе като „Северен поток", може да осигури доставките до 55 млрд. м^3 природен газ годишно за европейските клиенти.

5 На **5 септември** руският президент Владимир Путин призова за създаване на международна коалиция за борба с тероризма. Той е обсъждал тази инициатива с президента на САЩ Барак Обама, съобщи Ройтерс. По време на Източния икономически форум във Владивосток Путин уточни, че води разговори по тази тема и с лидерите на Турция, Саудитска Арабия, Йордания, Египет и други страни. „Ние действително желаем да създадем някаква международна коалиция за борба с тероризма и екстремизма и за целта водим консултации с нашите американски партньори. Аз лично съм разговарял по телефона с президента на САЩ Барак Обама", заяви президентът.

На въпрос за евентуално включване на Русия във войната срещу „Ислямска държава" руският президент отговори: „Обмисляме различни варианти, но това, за което говорите, не е в програмата ни." „Прекалено рано е да се каже дали сме готови да го направим. Предоставяме сериозна помощ на Сирия под формата на военна техника и обучение на войските, които въоръжаваме", каза той в кулоарите на Икономическия форум. Путин смята, че сирийците масово бягат към Европа не заради правителството на Башар Асад, а заради „Ислямска държава", която завладя обширни територии в Сирия и в Ирак и извършва чудовищни зверства. Путин обвини САЩ за мигрантската криза в Европа. „Смятам, че това е напълно очаквана криза. Ние в Русия, и в частност аз, казвахме, че ще има големи широкомащабни проблеми, ако нашите т.нар. западни партньори водят такава погрешна политика, особено външна политика, в регионите на мюсюлманския свят, в Близкия изток и в Северна Африка", заяви Путин във Владивосток. „За каква политика става дума? Става дума за налагане на собствените стандарти, без да се вземат предвид историческите, религиозните, националните, културните особености на тези региони. Това е преди всичко политика на нашите американски партньори", констатира президентът.

През първата половина на 2015 г. броят на почиващите в България руснаци е бил 124 500, или с 36,3% по-малко от миналата година по това време. Данните са на Федералната статистическа служба, цитирана от Ростуризм. Според тях общият брой на пътуванията на руснаци в чужбина през първата половина на 2015 г. е намалял с 24% в сравнение със същия период на миналата година и възлиза на 16,4 милиона. Пътуванията с цел туризъм пък са се стопили с почти 34 процента.

Петро Порошенко заплаши Русия с поход на украинската армия към Москва. „Има три варианта, три сценария за развитие на събитията. Първият – радикален – настъпление на въоръжените сили, освобождение на териториите със сила и поход към Москва. Вторият – да се построи стена, да се дадат част от териториите – „ще се справим и без Донбас". Възможен ли е такъв вариант? Възможен е, но аз, като президент на Украйна, няма да се пазаря... На никого няма да дам и педя украинска земя", заяви президентът на Украйна пред УНИАН. „Има и трети път – да се осигури възстановяването на украинския суверенитет и украинската власт на тези територии. Този път се нарича „Мински договорености""

Франсоа Оланд ще подкрепи отмяна на санкциите, въведени срещу Русия по повод кризата в Украйна, ако тя бъде успешно разрешена. „Необходимо е процесът да бъде доведен докрай с провеждането на изборите и приемането на Закона за автономията и децентрализацията на Източна Украйна", заяви френският президент на пресконференция в Париж. Оланд предложи неговата страна да стане домакин на нови преговори по кризата в Украйна с участието на държавните глави на Германия, Русия и Украйна, съобщи АФП. Той смята, че преговорите могат да се проведат в Париж преди Генералната асамблея на ООН в края на септември, така че лидерите на четирите страни да могат да „оценят процеса". „Процесът се движи напред. Има напредък през последните няколко седмици. Спирането на огъня се спазва почти навсякъде", отбеляза френският президент.

Загубата на Франция от руските контрасанкции е за милиарди, съобщава „Фигаро". „Франция губи 100 млн. евро оборот заради невъзможността за експорт на свинско месо в Русия. Обаче пропуснатата печалба е много по-голяма. Преките и косвените последствия от руското ембарго за френското свиневъдство достигат 400 млн. евро, а в мащабите на ЕС загубите съставляват 4 млрд. евро", твърди президентът на професионалната асоциация *Inaporc* Гийом Руе. Изданието отбелязва, че загубите в отрасъла за плодове и зеленчуци съставляват 50 млн. евро за Франция и 500 млн. за Евросъюза. „Фигаро" се позовава на данни на Еврокомисията относно намаляване на експорта от Европа в Русия. Според тях от август 2014 г. до август 2015 г. продоволствените доставки са намалели от 9.4 млрд. евро на 5 млрд. евро, тоест с 43 процента.

8

На **8 септември** България отказа на Русия въздушен коридор за полети на самолети с хуманитарна помощ за Сирия за периода от 1 до 24 септември. Министерството на външните работи на България потвърди информацията, която по-рано беше разпространена от гръцки медии. „Ние не разрешихме преминаването на руски военнотранспортни самолети през територията на България във връзка с това, че въз основа на получена информация възникнаха обосновани съмнения, че характерът на товара не съответства на заявения. Българското Министерство на външните работи самостоятелно е взело това решение", каза представителката на Министерството Бетина Жотева. Министърът на отбраната Николай Ненчев каза в интервю за Би Ти Ви, че заявеният коридор е бил за самолети с хуманитарна помощ, но е имало основателно съмнение, че се превозва оръжие. Ненчев каза още, че с външния министър Даниел Митов са обсъдили ситуацията, за нея са били информирани и президентът Росен Плевнелиев, и премиерът Бойко Борисов. Отказът на България да предостави въздушен коридор за руски самолети, превозващи хуманитарни товари за Сирия, няма голямо значение, тъй като Русия използва предимно други маршрути, каза пред ТАСС Владимир Джабаров, заместник-председател на Комисията по външните работи при Горната камара на руския парламент. Той обърна внимание, че правата за прелитане над България и Гърция нямат голямо значение за Русия, защото повечето самолети летят за Сирия през Закавказието и Иран. „По принцип вчерашната декларация на Гърция предизвиква известна усмивка, защото всички знаят, че от миналата година руските самолети заобикалят територията на Украйна и затова не е възможно прелитането на никакви самолети над Гърция. Самолетите, които летят за Близкия изток, използват маршрута Москва – Закавказие – Турция – Иран, при което няма как да се попадне в Гърция", поясни Джабаров. Сенаторът определи като несъстоятелни някои подозрения на западни страни, че под прикритието на хуманитарна помощ Русия може да доставя в Сирия товари с военен характер. „Става дума за хуманитарни стоки", увери той и добави, че дори теоретично „е нерентабилно да се превозва оръжие със самолети". Джабаров изрази съжаление по повод усилията на САЩ да попречат на прелитането на руски самолети с хуманитарна помощ над балканските страни. „Това, че българите първи откликнаха (на исканията на САЩ), нека да тежи на тяхната съвест", подчерта той.

ДНР блокира доставките на въглища за Украйна, докато Киев не реши ситуацията със забраната за внос на гориво и запасни части за локомотивите, заяви министърът на транспорта на ДНР Семьон Кузменко.

9 На **9 септември** БСП поиска парламентът да преразгледа санкциите срещу Русия. „Политиката на санкции и контрасанкции е контрапродуктивна. Това не е полезно за българите. От ограниченията най-потърпевши са българските търговци и производители", поясни мотивите Атанас Мерджанов. По думите му президентът на Русия Владимир Путин е признал правото на страната ни да се самоопределя като член на НАТО и ЕС и настоява за развитие на двустранните отношения с България. Аргументите му обаче не успяха да убедят мнозинството за ползата от преразглеждане на санкциите срещу Руската федерация и точката не влезе в седмичната програма на НС. „За" предложението на Левицата бяха 52-ма депутати, 52-ма гласуваха „против", 60 се въздържаха.

„Това е пореден акт към Русия, който пречи на двустранните отношения. Не съм изненадан", коментира председателят БСП Михаил Миков решението да не се дава въздушно пространство на руски самолети с хуманитарни помощи за Сирия. „Действията на правителството са спорни и неубедителни, защото, когато става въпрос за хуманитарна помощ и противодействие на „Ислямска държава", трябва да има достатъчно надеждна и сигурна информация", заяви говорителят на БСП Атанас Мерджанов. Според него на този фон действията на българското правителство трябва да са в интерес на гражданите. Мерджанов е на мнение, че тази ситуация още веднъж ограничава възможността да подобрим отношенията си с Русия. Остава впечатлението за двоен стандарт – за обслужване само на едната кауза, ако може въобще да се говори за кауза, обясни той. „В конкретната ситуация се създаде много шум в системата, има неяснота и беше редно, ако има съмнения относно прелитането на самолетите със съмнителни товари или друга информация, тя да бъде споделена. Такава до момента няма", заключи Мерджанов.

10 Няма да допускаме военнотранспортни самолети, които носят оръжие за Дамаск, обяви президентът Росен Плевнелиев на **10 септември**, цитиран от Нова ТВ. „България е достоен член на НАТО. Ние разполагаме с информация, разполагаме със служби, с необходимите инструменти, за да направим разлика между хуманитарен полет и полет, който претендира, че е хуманитарен, но може би не е. Затова бяхме максимално честни с нашите партньори – ако искате, кацнете на наше летище, нека да проверим, добре сте дошли, след това ще си продължите пътя. България определено прояви характер, показа се като достоен член на семейството на правилата", подчерта държавният глава, който определя руското искане за достъп до въздушното пространство като провокация.

Украйна закрива въздушното си пространство за руски самолети, летящи към Сирия, заяви министър-председателят Арсений Яценюк на среща с премиера на Словакия Роберт Фицо.

„Смятаме, че независимо от това какво се случва в Донбас, трябва да очакваме допълнителен санкционен натиск. Колегите от САЩ и от Европейския съюз ще полагат всички усилия, за да запушат всички пролуки, и трябва да сме готови за това", заяви заместник-министърът на външните работи на Русия Рябков по време на оръжейното изложение *Russia Arms Expo–2015*. „Зад новите допълнителни санкции по отношение на редица руски юридически лица не стои нищо друго освен опит да се окаже политически натиск на Москва, да се подкопаят възможностите на нашия военнопромишлен комплекс", уточни дипломатът.

14 На **14 септември** Европейският съюз удължи санкциите срещу Русия с половин година – до 15 март 2016. Това се отнася за 37 организации и 149 руски граждани, подложени на индивидуални ограничителни мерки, както и за представители на структурите в Източна Украйна и за редица юридически лица, съобщава „Интерфакс".

„Газпром" призна, че е невъзможно да реализира газопровода „Турски поток" в предварително обявените срокове. Заместник-председателят на руския газов монополист Александър Медведев заяви на пресконференция в понеделник, че строителството на „Турски поток" ще бъде отложено, но не уточни никакъв срок, предаде Ройтерс. „Газпром" обеща да започне строежа на първата отсечка от маршрута на газопровода през лятото на 2015 г. и да го пусне в експлоатация в края на 2016 г. Досега обаче проектът не е помръднал и „Газпром" дори разтрогна договорите с подизпълнителя.

17 На **17 септември** с голямо мнозинство Европейският парламент одобри плана за разпределение на 120 000 бежанци по страните, членки на ЕС, предаде АФП. За плана са гласували 372 души, против – 124, а 53 са се въздържали. Целта на предложението на ЕК е да облекчи Гърция, Италия и Унгария, върху които легна бремето на бежанския поток. За да влезе планът в сила юридически, трябва решение на вътрешните министри на 28-те държави.

Едва няколко от обучените от САЩ сирийски бунтовници се сражават срещу „Ислямска държава" (ИД), след като за това са отделени 500 милиона долара, призна представителят на Пентагона ген. Лойд Остин по време на изслушвания в Сената. Това предизвика възмущението на сенаторите, съобщиха световните медии. „Техният брой е твърде малък. Само четирима или петима сирийски бунтовници продължават да се бият на практика с бойците от ИД", отговори ген. Остин на въпрос на сенатор.

Украйна забрани на десетки журналисти и политици да влизат в страната, тъй като представляват „заплаха за националната сигурност и териториалната цялост на Украйна". Това стана, след като президентът Петро Порошенко подписа указа, с който санкциите влизат в сила за 1 година. Както отбелязва самият Порошенко, коментирайки санкциите на среща в Киев с членовете на Комитета по сигурност на ЕС, „това решение е взето с ясната координация с нашите партньори от Европейския съюз, Съединените щати и други страни, които осигуряват правилната реакция на анексията на Крим и агресията в Донбас". Общо на 388 физически лица от повече от 22 държави, между които и българките Магдалена Ташева и Елена Йончева, се налагат санкции във връзка със събитията в Крим и Донбас, става ясно от списъка, съставен от Съвета за национална сигурност и отбрана на Украйна, качен на сайта на украинския президент. В него са включени и 105 юридически лица.

Страните, които не споделят европейските ценности за човешко съчувствие и солидарност, не могат да разчитат да получават пари от фондовете на ЕС. Това предупреди германският вицеканцлер и икономически министър Зигмар Габриел в интервю за германския в. „Билд". Той повтори заплахата, която преди това отправи неговият колега в правителството, вътрешният министър Томас де Мезиер. Габриел посочи, че докато Германия е отваряла гимназии, казарми и жилища за семействата на бежанците, други страни „монтирали бодлива тел по своите граници и затваряли вратите". „Европа е общност на ценности, основани на човешкото съчувствие и солидарност. И тези, които не споделят нашите ценности, не могат да разчитат на нашите пари в течение на времето", подчерта Габриел. „Ако това продължава по този начин, Европа е в опасност повече, отколкото беше по време на финансовата криза в Гърция", допълни той.

Германският министър на външните работи Франк-Валтер Щайнмайер заплаши задължителните квоти за приемане на бежанци да бъдат наложени чрез гласуване с мнозинство в Съвета на ЕС, вместо с консенсус. В интервю, цитирано на 17.IX от парижкия в. „Фигаро", той казва: „Ако не е възможно по друг начин, ще трябва да предвидим възможността да прибегнем към гласуване с квалифицирано мнозинство." Предупреждението му е адресирано към страните от Централна Европа и Балтика, които се обявиха против задължителния квотен механизъм за разпределение на бежанци между държавите в ЕС.

Русия настоятелно призова САЩ и съюзниците им да приемат правителството на сирийския президент Башар ал-Асад като партньор в борбата с терористичната групировка „Ислямска държава", както и да координират действията си с него в съответствие с международното право, заяви външният министър Сергей Лавров, цитиран от Ройтерс. Москва е предложила да сподели с Вашингтон всякаква информация за военните си доставки за Дамаск. „Няма причина да се избягва сътрудничеството със сирийското ръководство, което се противопоставя на тази терористична заплаха", изтъкна Лавров. По думите му „сирийският президент командва най-способните сухопътни сили, които се борят с тероризма". „Отхвърлянето на подобна възможност, пренебрегването на потенциала на сирийската армия като партньор и съюзник в борбата с „Ислямска държава" означава жертване на сигурността на целия регион заради политически или геополитически намерения и сметки", подчерта руският първи дипломат.

20 На **20 септември** Украйна започна продуктова блокада на Крим с участието на „Десния сектор" и Меджлиса на кримските татари.

22 На **22 септември** вътрешните министри на страните от Европейския съюз се споразумяха за разселването на 120 хил. бежанци, които се намират предимно в Гърция, Италия и Унгария. Решението е взето с „голямо мнозинство", а не консенсусно, съобщи „Франс прес". Четири държави са гласували „против" плановете – Унгария, Чехия, Румъния и Словакия, уточнява Би Би Си. Мнозинството страни, членки на ЕС, подкрепиха плана, който ще действа през следващите две години.

Лидерите на ЕС се договориха за предсрочно откриване на центрове за прием на мигранти още през ноември. В т.нар. горещи точки ще се снемат пръстови отпечатъци, ще се регистрират пристигащите и ще бъдат задържани там, докато се реши дали имат право на бежански статут. За тази цел се дават 1.3 милиона евро за още персонал на агенциите „Фронтекс" за гранична охрана, „Европол" за полицейски обмен на информация и на Службата за подкрепа в областта на убежището. „Имаше широко съгласие, че тези „горещи точки" трябва бързо да бъдат разположени в страните с външни граници за Съюза като Италия и Гърция, но също България – въпреки че не е част от Шенген, тя има обща граница с Турция", коментира Ангела Меркел. „Не сме искали да налагаме нищо на България, но България сама каза: „Имаме проблем – защо и ние да не участваме?", обясни германският канцлер.

23 На **23 септември** САЩ предупредиха, че Русия явно използва правото си на вето в Съвета за сигурност на ООН и така ще застраши дългосрочната легитимност на Съвета и може да накара Вашингтон и други страни да заобикалят решенията на органа, съобщава „Гардиън".

Бившият сенатор Сергей Пугачов подаде иск към Русия в Третейския съд в Хага. Претенциите му са за 12 млрд. долара, информира Ройтерс.

САЩ вече са по-възприемчиви към позицията на Москва за Сирия, смята Сергей Лавров. „Говорих с държавния секретар Джон Кери. Те искат да сътрудничат с нас и имат възможност за това. След беседата между военните министри Шойгу и Картър двете страни изразиха позитивна оценка. Струва ми се, че те вече са по-възприемчиви към обективната ситуация", сподели руският външен министър.

Европейската комисия обяви многомилиарден пакет за справяне с бежанската криза, включително 1 млрд. евро помощ за Турция и 17 млн. евро за Сърбия.

Председателят на Европейската комисия Жан-Клод Юнкер заяви, че Европейският съюз трябва да отиде по-далеч от приемането на задължителния план за квотно разпределение на бежанци, приет с мнозинство на 22 септември.

24 „Русия ще вземе мерки, ако САЩ разположат нови видове ядрено оръжие във ФРГ", заяви Дмитрий Песков, прессекретар на руския президент, на **24 септември**. Съгласно немския телевизионен канал *ZDF* САЩ планират да позиционират 20 нови атомни бомби. Всяка от тях B61-12 е равна по мощност на 80 от тези, които бяха хвърлени в Хирошима и Нагазаки. Новото оръжие ще бъде разположено в авиобазата на Бундесвера Бюхел в Рейнланд-Пфалц. Съгласно документите по бюджета на САЩ за третата половина на 2015 г. вече са отделени средства за адаптация на модерното ядрено оръжие към немските бомбардировачи *Tornado*.

„Това е сериозна крачка към нагнетяване на напрежението в европейския континент", заяви Песков, който поясни, че това може да наруши стратегическия баланс в Европа и ще принуди Русия да вземе съответните ответни мерки. Вече стана ясно, че възможен отговор на Русия е разполагането на ракетните комплекси „Искандер-М" в Калининградска област.

ДНР ще откаже да изпълнява Минските споразумения, ако Украйна започне осъществяването на процедури по встъпването си в НАТО, заяви министър-председателят на Републиката Александър Захарченко.

Президентът на Украйна Петро Порошенко утвърди новата военна доктрина на страната. Съгласно последната редакция на документа, „въоръжената агресия на Русия, включваща временната окупация на Крим и агресията в отделните райони на Донецката и Луганската област, са актуалната военна заплаха за Украйна".

28 На **28 септември** властите в Украйна уведомиха авиокомпаниите на Русия за въвеждане на санкции срещу тях. Киев закри въздушното си пространство за 25 руски авиокомпании – в някои случаи частично, а в други напълно. Решението се отнася както за граждански полети, така и за превоз на стоки. В отговор министър-председателят на РФ Дмитрий Медведев нареди да бъдат взети съответни ограничителни мерки за украинските компании.

„Съдейки по заявеното от Обама на Генералната асамблея на ООН, позицията му за Украйна не е променена нито на йота: той възнамерява да продължи досегашната линия", заяви ръководителят на Комисията по международни отношения в Руската държавната дума Алексей Пушков.

29 На **29 септември** във Върховната рада на Украйна бе внесен законопроект, предвиждащ пълната официална блокада на Крим, съобщава сайтът на украинския парламент. Документът предвижда прекратяването на железопътния, на автомобилния и на автобусния транспорт в Донбас и в Крим. Автор на законопроекта е депутатът от Радикалната партия Дмитрий Линко.

30 На **30 септември** Съветът на федерациите (Горната камара на руския парламент) официално разреши президентът на страната Владимир Путин да използва руски въоръжени сили в Сирия. Предложението е прието единодушно с 162 гласа „за". Няколко часа по-късно руски самолети бомбардираха позиции на „Ислямска държава" (ИД) в Сирия.

България работи по законови промени, които да позволят на съюзници от НАТО да охраняват въздушното ни пространство, заяви заместник-министърът на отбраната Димитър Кюмюрджиев след края на редовното заседание на Министерския съвет.

Представителите на Русия, Украйна и на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) се споразумяха в Минск за изтегляне на оръжията с калибър под 100 милиметра от фронтовата линия в Източна Украйна.

Октомври

1 На **1 октомври** БСП поиска оставката на военния министър Николай Ненчев. От парламентарната трибуна Атанас Мерджанов обяви, че страната ни се нуждае от солиден и достоен военен министър.

Почти 100 хил. граждани на Германия са подписали обръщение към канцлера Ангела Меркел, президента Йоахим Гаук и правителството на страната да не допускат разполагането на нови ядрени оръжия на немска територия.

2 На **2 октомври** в Париж се състояха преговори в „Нормандски формат" по кризата в Украйна. На нея участваха президентът на Русия Владимир Путин, колегите му от Франция – Франсоа Оланд, и от Украйна – Петро Порошенко, както и германският канцлер Ангела Меркел. На срещата бе договорено изпълнението на Минските споразумения да продължи и през 2016 година.

6 На **6 октомври** ДНР и ЛНР обявиха, че са съгласни да отложат за следващата година местните избори, които трябваше да се проведат на 18 октомври и 1 ноември. Това заявиха политическите представители на републиките в контактната група за разрешаване на конфликта в Донбас Денис Пушилин и Владислав Дейнего. Те поясниха, че решението е взето след запознаване с резултата от преговорите на „Нормандската четворка" в Париж в началото на октомври.

7 На **7 октомври** коалиция БСП – Лява България внесе в парламента предложение за отмяна на санкциите срещу Русия поради ситуацията в Украйна. „Днес е очевидно овчедушието на българското правителство по този въпрос", заяви от парламентарната трибуна лидерът на левицата Михаил Миков. „Санкциите са с много тежки последици за България. Нашата страна е една от най-засегнатите и заради това на нея ѝ отива да има ясна позиция по този въпрос", смята Миков. „100 млн. евро са преките щети за българската икономика за десетте месеца от тези санкции", съобщи социалистът. Предложението бе отхвърлено след проведеното гласуване.

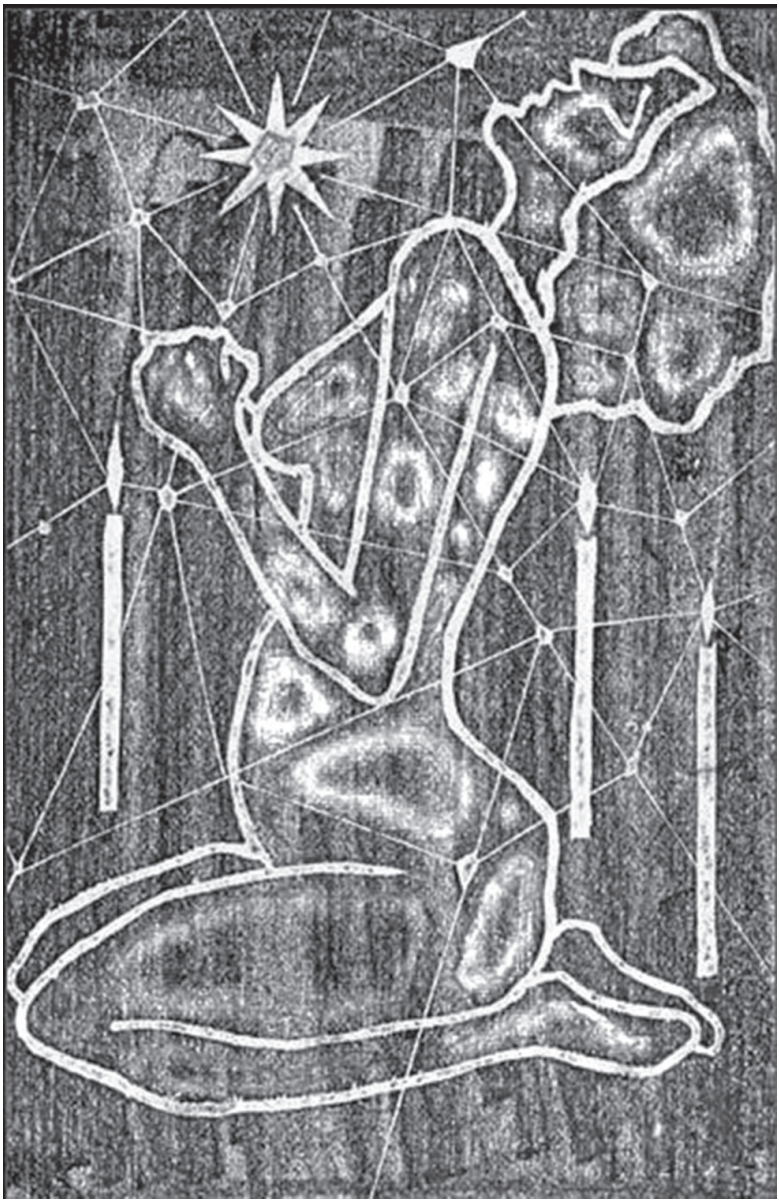

Гео Милев
„Жена със свещи", 1920

ПОЛИТИКАТА В СФЕРАТА НА ХУДОЖЕСТВЕНАТА КУЛТУРА

Ваня Добрева

***Ваня Добрева** – професор, доктор на филологическите науки. Преподава в ЮЗУ „Неофит Рилски", Благоевград, и в Университета по библиотекознание и информационни технологии. Научните ѝ интереси са в областта на българската възрожденска драматургия. Автор е на монографиите: „Технология на историческата драма (Войников – Друмев – Вазов)" (1997); „Българската възрожденска комедия. Типология и архитектоника" (2011); „Прочити и наследства (Из възрожденската книжнина)" (под печат), както и на научни студии и статии по въпроси на балканската култура и на възрожденската драматургия и литература.*

Предварително ще изтъкна, че проблемът, който разработвам в този текст – за политиката на БСП в художествената култура, тепърва ще се налага да бъде изследван задълбочено и всестранно. Още повече че у нас се откроява нов вид криза – на духовните ценности, ерозирани като последица от глобализма и крайното пренебрегване на националните традиции.

В този исторически момент сме свидетели на целенасочено обезценяване и фалшифициране на революционно-демократичното начало в българската култура, на грубо изопачаване и неглижиране на факторите, формиращи националната ни идентичност. Примерите на родолюбие в нашата литература и изкуство се трактуват като проява на старомодно и закостеняло мислене, на ограничена локална идеализация. Културата, създадена през втората половина на XX в., по времето на социализма, се премълчава или отрича с идеологическия арсенал на неолиберализма. Насажда се, особено у младото поколение, нихилизъм към класическите постижения на духовността, към високите естетически стойности.

Съзнателно се хиперболизира ролята на пазара в културната сфера, за да може държавата да бъде, едва ли не изцяло, отстранена от създаването, функционирането и разпространението на културните ценности. Залага се на политическия реваншизъм в културата, което доведе до оскверняване на паметници на големи български творци, и по-конкретно до хвърлянето на паметника на Никола Вапцаров в гето, предопределено за „тоталитарното изкуство".

Полагат се огромни усилия, за да бъдат промити мозъците на младото поколение – още от детската градина до завършване на университетите. Активно се работи по съдържателните аспекти на програмите по българска ли-

тература и българска история в средното училище. Не са случайни предложенията да отпаднат от програмите в училище творби на Христо Ботев, на Иван Вазов, на Алеко Константинов, Яворов, Смирненски или Вапцаров. Не е случайно насищането на учебниците по история със съвременни политически трактовки, с нищо незначещи социологически данни. Както и не е случайно пренебрегването, с аргумента „липсват пари", на национално значими за българина събития – 250-годишнината от написването на „История славянобългарска", 200-годишнината от кончината на Софроний Врачански, 165-годишнината от рождението на Иван Вазов, покръстването или създаването на азбуката.

Всеки момент у нас ще отвори врати нов мегапроект на „Америка за България" – супермузеят „Музейко". Във в. „Дума" от 29 август 2015 г. писателят Борис Данков подробно разкрива как в този музей, замислен като най-големия на Балканите (годишно тук ще идват над 150 000 деца), чрез интерактивни методи и супермодерни подходи децата от петгодишна възраст нагоре ще усвояват не националната или европейската история и култура, а американските интерпретации и ценности. „Подобен разграден двор – пише авторът – няма никъде по света. От европейските държави нито една не е оставала обучението и възпитанието на децата си на... американски псевдомузей! При това всичко там ще става под ръководството на една държавна американска фондация, каквато е „Америка за България", което ще е равносилно на скандална намеса във вътрешните работи на страната ни."

Както се вижда, това, за съжаление, не са отделни, несвързани един с друг факти, а държавна политика, поставила си за цел да унищожи съзнанието за национална принадлежност и достойнство у българина, неговите способности да прави социален анализ на явленията. Държавата, в съдружие с НПО-тата, финансирани от чужди източници, главно от САЩ, работи не от вчера за промяна на цивилизационния код на българския народ, за взривяване на културните устои на българското развитие. Това са тревожни явления и процеси, които предполагат актуализиране и същностни промени в културната политика на БСП, промени в социален, управленски и общонационален план.

И така, изминалите години от началото на прехода са доказателство за налагането на т.нар. евро-атлантически ценности като основополагащи за ориентацията и мисленето на българина. За пренебрежение и неглижиране на националната ни самобитност. За подронване на културните основи на националната ни държава. За активизиране и допълнително деформиране на модела „криворазбрана цивилизация".

Апологетите на новия цивилизационен избор сякаш забравят, че България е страна с древна история и култура, че тази година отбелязваме 1060 години от създаването на славянската азбука от светите братя Кирил и Методий, която е фундаментът на културната идентичност на българския народ, както и 1050 години от покръстването на българския народ. Старобългарският език, кирилската азбука, православието са ценности, които българският народ пази ревниво, пазил ги е дори и във вековете на османското робство.

Няма как да се обясни на днешните евро-атлантици, че съборността в православието, опазването на духовните скрижали, усещането за единение с близки по произход народи и постигането на собствен народностен образ са част не от атлантическите, а от общоевропейските ценности, които се основават върху мно-

гообразието и толерантността в племенните и верските разбирания на европейските народи.

Щрихирам формирането и протичането на тези процеси, за да стане ясно, че БСП, като най-голямата лява партия у нас, е призвана да се намеси активно в тяхното обсъждане и оценяване, да съобрази своята културна политика с днешните реалности в духовната област. А те едва ли са благоприятни за нормално развитие на националната ни култура.

С европейска значимост е фактът, че българската художественотворческа интелигенция, най-талантливите ѝ представители, предимно от средното и по-възрастното поколение, изповядват леви идеи и немалко от тях са членове и симпатизанти на БСП. Не е така в останалите бивши социалистически страни, не е така и в Русия. Време е да си зададем въпроса дали ръководството на БСП прави всичко по силите си, за да комуникира истински с такива среди? Когато нашата партия участва във властта, тя сякаш забравя за част от програмните си намерения. Не успява да се пребори с дефектите на пазарния механизъм, не проявява достатъчна заинтересованост към проблемите на писателите и хората на изкуството. По време на кабинета „Орешарски", формиран с квотата на БСП, министърът на културата си беше спечелил слава като отрицател на Вапцаров. Левите творци очакват БСП да ги включва по-дейно в предизборните си кампании и в инициативите по повод, да подпомогне издаването на ляв културен вестник, да отбелязва подобаващо годишнините на именити представители на българската революционно-демократична култура.

В контекста на подобна проблематика ще се опитам да насоча вниманието към конкретни аспекти в културната политика на БСП, по-точно в художествената ни култура. И то с оглед на днешното ѝ състояние и перспективи, на управлението на културните процеси, на ролята на държавата и на пазара в съвременната ни култура, на стимулирането на развоя на литературата и изкуството, на това как да се подпомогне по-успешното създаване, функциониране и разпространение на културните ценности, какви да са позициите на БСП сред младата творческа интелигенция и пр., и пр. Става дума за конспективно поставяне на отделни въпроси не въобще, а в оперативен порядък, в посока „Какво да се прави".

На *първо място,* необходимо е според мен да разгледаме и оценим на партиен форум – национална конференция или пленум на НС, какво е сегашното състояние на художествената ни култура като организация, структуриране, създаване, функциониране и разпространение. Да направим преглед на направеното, но и на недостатъците в нашата дейност, на несвършеното.

Такъв анализ ще ни позволи да видим, че в България неолиберално разбиране за културата като свободен пазар с решително ограничаване и ликвидиране на функциите на държавата се е наложило изцяло. БСП неведнъж се е обявявала срещу този тип културен развой. За съжаление обаче, когато участва във властта, тя се задоволява с леки корекции на господстващата ситуация.

След толкова несполуки и сривове на българската култура през периода на демократичния преход е време българската интелигенция да разбере, че именно държавата днес е в състояние да осигури позиции на националната култура в условията на свободния пазар. Държава, проникната от съзнание за ролята и значението на националните ценности в съвременния глобализиран свят! Едва ли гражданските

организации и фондации с чуждо финансиране биха взели присърце подпомагането на националната литература и изкуство.

БСП би могла да заработи по-ефикасно за увеличаване дела на държавното участие в театъра, изобразителното изкуство, операта, киноизкуството, в хоровото и оркестровото изкуство. Да впише в управленската си програма, че ще осигури задължителен дял програмно време в телевизиите и радиата (обществени и частни) за националната култура – съвременна и класическо наследство.

БСП е задължена да предложи и да реализира конкретни промени в законодателството, които ще стимулират още повече бизнеса да подкрепя българската култура. БСП трябва да съдейства за откриването на издателства и книжарници с преобладаващо държавно участие. Според мен Министерството на културата ще трябва да възвърне водещите функции на държавата в читалищното дело, което ще облекчи и подобри работата на общините по места. БСП е в състояние да съдейства за осигуряване на финансови стимули от държавата за онези масмедии, които излъчват културни програми, развиват телевизионен или радиотеатър, с бонификации за български произведения. Да разработи система от допълнителни държавни стимули за специалните програми, посветени на големи български творци и произведения.

Лявата политика в областта на културата би следвало да се основава и върху финансовото подпомагане на творческите съюзи по видове изкуства. БСП трябва да поиска решението на редица социални проблеми – въвеждане на обективна система за получаване на творчески пенсии от изтъкнати български творци; създаване на фонд към Министерството на културата за творческо стимулиране и материално подпомагане на младите творци – стипендии, командировки в страната и в чужбина, специализации, квалификационни курсове; повишаване на заплащането на творците, достойно заплащане на писателския труд; приоритетно подпомагане на културните институции в смесените райони и така нататък.

На *второ място*, БСП като национална лява партия има възможност да осмисли с нова активност проблемите на художествената ни култура. Кой друг, ако не БСП би трябвало да се противопостави енергично на идеологията на новия ни цивилизационен избор? Време е НС на БСП да излезе с декларация срещу опитите Българското възраждане да бъде превратно осмисляно – без турско робство, без насилствена ислямизация на коренното българско население, без кланета като това в Батак.

Време е БСП да защити своя гледна точка по генерални проблеми на съвременния живот: относно спецификите на мултикултурното ни развитие; за типа унитарна държава, каквато сме по Конституция, като проблем на културата; за форсираното създаване на чужди граждански организации и фондации, които отмесват на заден план реципрочните на тях национални културни организации и фондации. Необходимо е БСП да дискутира как си представя развитието на ЕС – дали Европейският съюз да е равноправно общество на национално представени държави и култури, или пък БСП е по-скоро за модела етническа държава, явяваща се част от федеративното или конфедеративното общоевропейско обединение. Смята ли БСП, от друга страна, че българската култура понастоящем се движи към обезличаване и нивелиране, а оттам дали душевността на поколенията българи не става също обезличена и нивелирана?

На *трето място*, през периода на прехода у нас се развиха опасни процеси в културата, върху които БСП невинаги е в състояние да оказва влияние. Имам предвид

укрепващата тенденция към формиране и обособяване на два типа култура. Колкото и да е условен такъв дележ, той придобива контури благодарение на културната политика, провеждана вече две десетилетия и половина от факторите на глобализма у нас.

Единият тип култура, на който глобализмът залага, е официалната култура, изповядваща постулати на неолиберализма, на националния нихилизъм, на антикомунизма и русофобията. Тази култура получава мощна подкрепа от чужбина, разполага с потенциала на най-гледаните телевизии и радиа, но и на най-тиражните вестници и списания. Тя подхваща манипулирането на младите поколения още от ученическата скамейка и университетите чрез подбор на специално подготвени за целта преподаватели, както и чрез селектиране, написване и отпечатване на учебници и учебни помагала, главно по българска литература и българска история. Интересно е, че тази литература, въпреки публичните разхвалвания и допинги, остава едностранчиво идеологизирана, творчески непълноценна, с белези на неодогматизъм и неосхематизъм.

При такава културна ситуация се откроява и вторият тип култура, за която глобализмът създава в обществото невярното впечатление, че е консервативна и нетворческа, подчинена на норми; че е заразена с носталгия по социализма, с умонастроения, далечни на модерните тенденции на епохата. С този тип култура глобализмът не се церемони, той отрича нейната жизненост и историческа легитимация, плаши се до смърт от истините ѝ за живота. По този начин се извършва брутална ревизия на класическото ни наследство, фалшифицира се онова творчество, което е въплъщение на демократичните, социалните и революционните идеи в българската култура през XIX и XX век. Такъв репресивен метод се прилага най-вече в литературата, театъра и киното.

Съвременните писатели, които разкриват реалните проблеми на днешния ни живот, социалните му аномалии, разбитите илюзии в периода на необуржоазното развитие в медиите, се премълчават. А самите творци се обричат на материални лишения, те отпадат от системата на държавните награди, от наградите на чуждестранните фондации.

В театралния репертоар националната ни драматургия играе вече второстепенна роля. Заливат ни заглавия на касови, добре скроени чуждестранни пиеси, най-вече от САЩ. На груба цензура се подлага драматургията, изразител на социалната и революционната идея. У нас не се поставя революционната диалектична драматургия на Брехт. За Вишневски – нито дума. Изчезнаха от българска сцена пиесите на Иван Пейчев, Георги Джагаров, Димитър Димов, с неговата драматизация „Почивка в Арко Ирис", Кольо Георгиев, Никола Русев. Недялко Йорданов все по-рядко попада в театралния афиш. Крахът на прехода, въпиющата бедност, оскотяването на нравите, разрушаването на надеждите, триумфът на себичността не се виждат на сценичния подиум.

На *четвърто място*, БСП е партия с дълбоки културни традиции, по-конкретно тя е представител на лявата българска култура. Но ние като че ли не можем все още да дефинираме партийната политика в тази насока. През последните две десетилетия на тотален натиск и обругаване, на подценяване и изопачаване са подложени знакови български писатели, стояли на демократични и лявопрогресивни позиции: все едно дали става въпрос за Ботев, Гео Милев, Смирненски, Вапцаров, Радевски. Неолибералите твърдят още, че втората половина на XX в. е пустиня за българската култура. Под-

лагат на оскверняване антифашистки паметници, гаврят се със символите на лявата идея – червената роза и червената звезда, сърпа и чука. Обричат на забрава песните и стихотворенията, с които са израствали нашите духовни предтечи.

БСП и тук е длъжник. Защото тя можеше да направи далеч повече, за да бъде демаскирана навреме политиката на неолиберализма в културата. За да се извисят по-ясно обликът на голямата лява литература и изкуство на XX в. у нас, приносът на българската поезия в класиката на европейската антифашистка литература. За да се очертае по-релефно периодът от 1944 г. до 1989 г. като духовен ренесанс, в който литературата достига свои върхове в отделните белетристични, драматични, поетични, критически жанрове, в който тетралната ни режисура, актьорското майсторство, киноизкуството, изобразителното изкуство, хоровото и индивидуалното певческо изкуство стават класически примери за таланта и културното своеобразие на България.

Във връзка с превръщането на една такава констатация в основа на партийната културна политика, ръководството на БСП ще трябва на сериозен форум да оспори и отхвърли недомислени оценки, дадени на конгреси на БСП непосредствено след 10 ноември 1989 г. Според тях след 1919 г. нашата партия става еднозначно болшевишка и сектантска. Това, освен че е тенденциозно внушение, извежда до подценяване на настъпателността и на демократизма в дейността на българските комунисти, до принизяване на приносите им в антифашистката съпротива. Ръководството на БСП няма как да отмине мимоходом и тесногръдото, предумишлено подценяване на дейността на БКП през втората половина на XX в., да не подложи на ревизия перестроечните настроения и илюзии, довели партийния елит до отричане на цивилизационния подем и модернизация на България от 9 септември 1944 г. до 10 ноември 1989 година.

Чука на вратата ни необходимостта от телевизия, наситена с духовните ценности на БСП и на българската левица, телевизия, в която ще се чуят възрожденски и революционни песни и стихотворения, ще бъдат представени пиеси от Георги Джагаров, Никола Русев, Димитър Димов, Иван Радоев и др., автори като Брехт, Горки или Вишневски, драматизации на романи като „Иван Кондарев" от Емилиян Станев или „Железният светилник" от Димитър Талев, съвременни творби, пълни с неподправени открития за съвременната действителност. Добре ще е, ако историческата дата 9 септември се обяви за Ден на партията. И нека на този ден като лява формация се връщаме отново към духовните си наследства.

На *пето място,* за да бъдат осъществени подобни инициативи, е нужно да се подобри работа на БСП в областта на културата и в организационен план. Предлагам да се възстанови практиката в Изпълнителното бюро да има член, който отговаря за сферата на духовността, и това да е личност, с авторитет в културните среди. Парадокс е, че в Народното събрание имаме само един депутат, представител на художественотворческата интелигенция, същото е положението в НС на БСП. Целесъобразно е да бъде лимитиран по-цялостно обемът на културната дейност в различните звена на партията. Да се издигнат на ново равнище отношенията с Министерството на културата, с културните отдели на различните медии, особено с ръководствата на творческите съюзи. И най-вече в случаите, когато лявата идея е със силен престиж в дадени творчески обединения като обединението на писателите. Всички тези усилия, разбира се, ще останат половинчати, докато не се овладее процесът на деинтелектуализация в БСП и в нейните ръководства. Задача трудна, но не и невъзможна!

Трагичната фигура на Гео Милев надали има нужда от представяне пред левия български читател. Поет, прозаик, есеист, преводач, полиглот, публицист, издател, театрален теоретик, критик и режисьор, активен популяризатор на новите течения в изкуството, художник... Всестранно надарена личност, изживяла живота си като метеор – на един дъх, далеч изпреварвайки времето си, прекършена преди настъпването на зрелостта си...

Георги Милев Касабов е роден в град Раднево на 15 януари 1895 г. в семейството на учителите Анастасия и Милю Касабови. Още петгодишен тръгва на училище, тъй като вече знае да чете и пише. След завършване на Старозагорската гимназия постъпва във Филологическия факултет на Софийския университет. Още на следващата година сам започва да учи немски, за да замине студент в Лайпциг, където учи във Философския факултет на университета. Избухналата Първа световна война му попречва да защити дисертацията си.

През 1916 г. е мобилизиран и изпратен на фронта при Дойран. Тук на 28 април 1917 г. е тежко ранен – с разбита челна кост и загуба на дясното око – и едва оцелява. Следват 11 операции и поставяне на стъклено око, по което са разпознати останките му през 1954 година.

През 1919–1922 г. Гео Милев издава списание „Везни", което се превръща в трибуна на модернизма в България. „Сега се ражда нещо ново в литературата и във всички изкуства. Аз искам да съм негов херолд. Никой в България не познава по-добре от мен символизма, експресионизма, футуризма. Това са нови течения. Бомба в сърцето на старата култура. Младите ще тръгнат с мене."

През 1922–1923 г. левите му възгледи еволюират в ясни комунистически идеи. Тази промяна намира място на страниците на списание „Пламък", което Гео Милев започва да издава от януари 1924 г. В него той печата статии, своите „Грозни прози", поемата си „Септември", началото на поемата „Ад". През януари 1925 г. списанието е забранено. На 14 май 1925 г. Гео Милев е осъден на 1 година затвор. На 15 май 1925 г. е извикан в Дирекцията на полицията за „малка справка" и никога не се връща...

Според спомените на майка му Гео Милев започва да рисува на четиригодишна възраст. През 1907 г. негови рисунки са публикувани в детския вестник „Славейче". Като ученик прави ръкописни литературнохудожествени вестни-

чета, които илюстрира с винетки, карикатури и портретни скици. Като студент рисува сполучливи автопортрети, както и шаржове на Любен Каравелов, Иван Вазов, Алеко Константинов, Кирил Христов, прави карикатури на цар Фердинанд... Това е началото. Под влияние на престоя си в Германия Гео Милев се проявява като пропагандатор, преводач и автор в немските списания „Die Aktion" и „Der Sturm", на страниците на които – далеч преди да станат известни – намират място Кандински, Шагал, Кокошка, Клее. По-късно сам ще създаде трицветната гравюра на дърво към стихосбирката си „Жестокият пръстен", която ще бъде обявена като първа по инвенция, изразна простота, сила и вътрешна сугестия в българското графично, плакатно или живописно изкуство. Сам ще направи монохромната гравюра за изданието на преведените от него поеми на Пол Верлен и ще оформи графично – сякаш е епитаф – корицата на собствената си поема „Септември", творби, които го нареждат сред най-талантливите български художници графици от първата четвърт на XX век.

Гео Милев
Корица на поемата „Септември", 1924

„ОТ ПЕРВАЗА СИН НА ВРЕМЕТО...“

Георги Николов

***Георги Николов** – журналист на свободна практика. Занимава се с литературна история и критика. Интересува се от ранни пътеписи на български автори – за Япония и Сандвичевите острови в началото на XX в., и т.н. Издал е сборниците „Пътища“ (1995) и „Морето в българската периодика XIX–XX век“ (2009). Публикува в литературни вестници, списания и сборници от научни конференции. Като сътрудник на Комитета за българите в чужбина има публикации в изданията за българите в Аржентина, Австрия и други.*

Отдавна вече Петър Андасаров е емблематично име в съвременната българската духовност. Надграждайки и днес, той запечата яркото си дарование в редица запомнящи се книги с поезия, публицистика и стихове за деца. Сред които ще спомена, без да претендирам за изчерпателност: „Нося те в очите си“, „А е толкова рано за сбогом“, „Преди да ви повикам“, „Слънце между нас“, „Безсмъртничета“, „А ме боли от нежност“, „С очи те търся“, „И няма връщане“, „Ти освети небето на душата ми“, „Иде хубавото време“, получила годишна награда на СБП за публицистика, „До поискване“, „За цвят копнея“, „Да си влюбен“, „Като дългото ехо на песен“, „Когато сенките се удължават“... Ще добавя, че стиховете му са преведени на руски, белоруски, чешки, полски, унгарски, немски, френски, английски, испански, монголски, китайски, японски и арабски език. Това международно признание кара читателя да се взре с особено внимание в лириката на Андасаров. И да се слее в широката ѝ мащабност със стихове-спомени, стихове-предчувствия, стихове-изповед... Акварелна панорама на осмислената поетична орис. В която се преплитат, като ярки шевици, годините на детството и зрелостта. В нейния център е вградена иконата на живота, обкичена с пролетно-есенни цветя. Такова впечатление ражда в съзнанието ми създаденото и създаваното от Петър Андасаров – едно от ярките имена на нашата литература. Върху която днес, за жалост, пада ненужният прах на неясен модернизъм и чуждопоклонство. На безродие и бездарие, подкладжани щедро от какви ли не отворени и затворени общества. Чиито „произведения“ са мъртвородени и обречени на забрава още с ненужната си поява. Защото в духовността ни продължават да светят възрожденските послания на българщината. На изпълнения с барутен дим и политически трусове XX век. Дал живот през втората си

половина и на Априлското литературно поколение. Днес истински стойностното е продължено от Драгомир Шопов, Георги Константинов, Андрей Андреев, Надя Попова, Христо Ганов, Матей Шопкин, Боян Ангелов, Виолета Христова, Николай Милчев и т.н. Този списък може да бъде продължен с още имена. Важното е, че в трудни времена като днешното те отстояват националната ни идентичност. Което ги прави и граждани на света по дух, морал и впечатляващи естетически постижения.

Тук е мястото и на изреченото от Петър Андасаров. Можем да го оприличим на химн за привидно делничната личност, олицетворяваща своето време. Родена в селска прегръдка, но литнала над пулса на града. Носеща кръста на цветни спомени, заспали под схлупената стряха някъде назад в годините. Където мили образи, под купола на вечността, тихо бдят над забравените стъпки към дома. И те не са сами. Кръвта им успокояващо пулсира в нашите вени. Неволно търсим топлото докосване на ръцете им. Сякаш разтваряме албум с ретуширани снимки, където се гушим и ние: в детството, в нетърпеливата младост или в мига на сбогуване. Вече поели кръста на собствената си орис, изглеждаща толкова привлекателна и безметежна. Но когато разберем, че отреденото ни време почти изтича през стрелките на биологичния часовник, се връщаме обратно. Къде? Защо? Има ли смисъл, щом пред нас отваря двери само старостта? „Да, има!" – отговаря поетът. Защото в миналото и в приемствеността на родовата традиция през безчет поколения се корени и нашето израстване в мислещи човеци. Тръгнали от ласката на майчиния скут, за да дадат от себе си нещо на света. Овехтялото семейно гнездо е дълбоко запечатано в мислите на сърцето и за него се сещаме все по-често, надвесени над бездната на вечността:

Приседнала на прага на деня,
тя детството ми кърпи мълчаливо
с конци от слънце в слънчева игла,
за да е дрехата му по-красива.

И в унеса на този слънчев блян –
да гледа как посред света минава
живота ми – и хубав, и голям –
от взиране денят ѝ ослепява.

И виждам – с лъч от него, с бод последен
тя слънцето за дрехата зашива.
Иглата гасне в пръстите ѝ ледени
и с тъмното мълчание се слива...

„Мама детството ми кърпи"

В структурно отношение и в социокултурен аспект, съвсем условно, тематичният избор на Андасаров прави анализ на пътя между селото и града. Разгръща емоционална панорама на процесите, довели до смяна на нивата със заводския цех. Разкрива и постепенната промяна в психологическата нагласа на личността, привидно изгубена в тътена на градската улица. Подобен подход не е чужд на редица поети от 50-те г. на миналия век и до сега. Разликата между тях е как интерпретират мотивите на стародавния бит върху урбанизираните контури на съвремието. Дали с декларирана кабинетна носталгия по отминали години, които няма да се върнат. Или с аналитично вникване в обществените процеси. Развиващи се в орбитата на света и даващи свой модел на гражданската пирамида у нас. Като със средствата на

вербално-художественото творците заличат границата между двете символни понятия и изведат на преден план ролята на личността. Разчупила рамките на „местно” и „национално” в името на бъдещото време...

Наистина, темата за селото е сред водещите в творчеството на Андасаров. Тя е зноен летен пейзаж или сянка на облак, литнал във висините. Пътеки, минзухари... птици и благословеният на полето труд. Чиято най-висша награда е ароматният, честно спечелен самун хляб, разчупен от корави длани. Но авторът не е само изповедник на копнежа по заглушена в паметта, идеализирана архаичност.

В символите, във великолепно композираните природни химни и в силуетите на обични люде неизменно пулсира алегоричен контекст. Той е философски израз на нещо много по-дълбоко: за смисъла на нашето съществуване. С мисия ли се раждаме? Или трябва покорно да гравитираме в хода на годините, до последна глътка въздух? Какво е значението на отделната личност за хода на историята, когато тя сменя нравствените си ценности? Факт е, че след 1989 г. немалко автори забравиха възпявани от тях символи, идеи и политически авторитети. Загърбиха собственото си творчество в името на личния просперитет и удобство. Други останаха верни на себе си и на съвестта си. Успяха да осмислят „новото” време, без да се продават за слава и пари. Много болка и горчивина, много искрена споделеност има в стиховете на Андасаров, анализиращи моралния облик на обществото днес. Те са и апел за самоопределението на твореца, ако иска да бъде в челните редици на хората, протестиращи срещу язвите на битието. Ако иска да бъде запомнен с талант, несклонѐн пред силните на деня. С вярно разгадаване на протичащите пред очите ни процеси и с правилната прогноза какво ще стане утре. Или, казано по-иначе: легитимен ли е той пред своето време и полезен ли е на обществото, или не:

Кой къде е, какъв е – не знаем,
кой истина носи, кой крие лъжи;
кой дава честност назаем,
кой върху чуждия гръб лежи.

Сега едни зад други се крием
и зад стените на своето Аз.
Но след време дали ще открием
кой е пеел с фалшив глас?

Дали сме били, или не – мъченици,
дали сме имали съдбата на хората –
чиито паметници по ученически
стоят прави в час по история.

***

Но животът е безкраен, енигматичен кръговрат, забързан напред и нагоре към покоя на вечността. Развива се непрестанно във времето и в пространството, вплел в гражданската си матрица ценности, радости и скърби. Те отстъпват място

на други ценности, защото обществото е безкраен източник на идеи с поглед в бъдното. И едновременно – пазител на спомени за отминали епохи. В които класовият антагонизъм и социалната хармония сменят местата си и взаимно се отричат по пътя на човечеството от век във век. Споменът за старината остава като историческа поука. Нейните руини още са храм на бурни страсти или пък на тих покой. Вълните на делника не могат да го потопят, нито имат власт над онова, що е било. Неговите скрижали обаче подтикват към размисъл, че сме нечие тленно творение с вградена в душите божествена свещица. Че от нас зависи дали ще гори тя дълго, или ще угасне неродена в делнични щения и дрязги. Преди да опознава света, човекът се самовгражда там, откъдето ще тръгне към измамната му същност:

Сега върви, напред върви,
каквото и да ти струва.
Не се плаши,че ще кърви
душата ти, че ще рискуваш
да паднеш по очи, че ще боли
от удари по цялата ти същност.
Не пада само който не върви
и не воюва за насъщния си.

„Към себе си"

Лирическият герой на Петър Андасаров е отломка от гранит, който не допуска да бъде шлифован. Социален проповедник, пожелал да бъде коректив на обществото. Какво не харесва в шума на големия град? Разтваря ли се, обезличава ли се в неясните очертания на вечно забързана тълпа? Категорично не! Чужди са му притворството, безгръбначието, нечие очакване да си сянка пред силните на деня. Бунтарството му не е декларативно. Защитено е с бронята на нравствени проверки и труден самоанализ. На дълбоката увереност, че има верни послания към околните, плод на делнични трусове и безсънни размишления. Полемиката му е разбираема и убедителна, основана и върху християнски кълнове от далечни времена. Че човек не може да надскочи сянката си: „колкото повече гониш безкрая, толкова по̀ е недостижим!". Че пътят към избраните цели минава не през угоднически поклони, а през купела на моралната чистота. Такъв герой е пълнокръвен, посвоему красив. Не се самовъздига в култ, не чака околните да му подражават с безмълвна възхита. Не е измислено божество, нито пореден Дон Кихот на столетието. В него съзираме генетичния код на предците в нова интелектуална физиономичност. Минали през тежък труд, исторически трусове и катаклизми, за да почукат на портата ни днес. Осъзнаваме, че това сме и ние – съвременно мислещи граждани на света. Черпещи фолклорна сила от миналото, за да съграждаме вярно днешното бъдеще. Връзката между града и селото се трансформира в узаконена от битието делничност. В нея споменът за детството трябва да живее в мир с потребностите на реалния миг. Когато трябва да решаваме върволица от проблеми. Да не загърбваме децата си и с личен пример да ги моделираме в ярки индивидуалности, хармонично съжителстващи в матрицата

на своето поколение. Всичко това – докато сами не се превърнем в побелели деца. Изпитанията ни правят по-мъдри и борбени. Докато, вече на длан разстояние от биологичния финал, се превърнем в скромни квартални стоици. Поовехтели примери за вчерашното „утре", кретащо сега към пейките на близката градина. Андасаров е вещ психолог и анализатор на трансформациите в човешките души. От вниманието му не може да избягат отчуждението, самоизолацията на бивши приятели, липсващите теми за разговор, по които до вчера сме спорили горещо. Страстите са други, компютърни и дискотечни. Щафетният факел от очаквания, победи, огорчения и радости е предаден в млади, нетърпеливи ръце. Логично настъпват мигове за равносметка:

На границата между лятото и есента
на възрастните времето разбирам.
От посева до хляба вървяхме с тях,
по стъпките им залезно вървиме.
Невероятно точно се повтаря с нас,
което беше с тях, което си отива.
По пътя нямаме над всичко вече власт,
оплешивяваме горчиво...
И само в миговете кратки на съня –
на спомена отваряме вратите.
Забравили, че иде есента –
с детинството си скитаме...

„Между лятото и есента"

Лириката на Андасаров е илюстрация за антагонистична хармония между мислещата личност и времето. Призвана да го променя, моделирайки себе си. В търсене на място за гражданска и естетическа изява там, където цветя и бурени причудливо се смесват в градините на обществото. Задачата е безспорно трудна. Но има ли истински творец, който безволно се е носил в потока на времето? Сам той споделя, че мисията му е да препуска по вълчи пътеки, през болки и пламнали чувства. През стръмни делници и уморени мечти, за да стигне в пътя си – на стреме, до самия Бог („Видение"). Ще бъде погрешно обаче, ако възприемаме споделеното от Петър Андасаров като вид приглушена идеологичност. Като отричане на земните радости в името на назидателния аскетизъм. Интимната му лирика разкрива много стаена нежност и копнеж по взаимност. Дълбоко уважение към жената – нимфа и весталка... В изповедта си авторът таи вулкан от кипящи страсти. Заповядва им да бликнат като лава. Помитаща предразсъдъци, нечисти погледи, скверни слова. После, уморен, разочарован или изоставен, отново стаява мъжката си сила за нови чувствени върхове. Човек не живее само с разум. Пратен е на земята, за да се възражда физически и душевно. И на финала да остане обезсмъртен в очите на децата, създадени в любов и доверчива взаимност. Българската Мадона в творчеството на Петър Андасаров е осезаемо реална и едновременно – многозначен символ. Понесъл

във философската си същност платоническата дистанцираност, еротичната загадка, майчинската топлота и равнозначното другарство към мъжа – спътник в живота:

Очите ѝ са синей,
нозете – бяла пяна,
които викат, викат
сърцето ми пияно,
пияно от копнежа
до синева да стигна.
И водопади нежност
по пътя да настигна.
Висока е жената
и стръмна като връх.
Далечна, непозната –
щастлив е, който пръв
се впурне. Неизбежно
до висина да спре.
Небесната ѝ нежност
докрай да разбере.

„Старомодно стихотворение за жената"

Тези кратки редове само бегло докосват творчеството на Петър Андасаров. Истинското му богатство се разкрива с дълбоко познаване на казаното от него. На мен лично, по далечна аналогия, то настойчиво ми припомня „Четирите годишни времена" на Вивалди. Защото и тук имаме пролетта на детството, зноя на съзидателната личност, тихо пристъпващата есен... До зимата е далече, пък и кого радва зимата в нечий живот? А може ли да има човешки живот без зима? Да, разбира се...

В многоцветната лирика на Петър Андасаров: мъдра, човечна, добронамерено-критична. Изповедна. И прилична на проповед от амвона на битието. В чието послание изгревът и залезът на живота са втъкани в една обща нишка, очертаваща нравствените контури на всекиго от нас. С които ще бъдем запомнени известно време или пък равнодушно заличени от съзнанието на околните. Създаденото от Андасаров е достъпно, разбираемо и изпълнено с много топлина. То разкрива свой собствен творчески път, изминаван в неспокойно равновесие със света и със самия себе си. В аналитични прозрения за стойностното в забързания ни делник и за доброто и злото в него. Поетът обича хората и това се чувства във всеки стих, във всяко негово изречено послание. Да обичаш хората днес, а не само себе си, е особено трудно. И това качество на Петър Андасаров, характерно за безспорния му талант, ни изпълва с доверие. Което, струва ми се, е най-голямото признание за всеки автор.

СТИХОВЕ

Петър Андасаров

ПРЕДЗАЛЕЗНО

Крило на гарван е нощта,
къде подслон да диря
за слънчевата си душа –
предзалезно ефирна?

Без жал – непримирима – тя
сърцето ми разпъва
на кръст от болна самота
в нощта безмълвна...

Но вместо миг на смъртен удар –
предзалезно пулсира то.
И слънчевата ми душа до лудост
живее свойто тържество.

ЗАВЕЩАНИЕ

Беше хващал юздите на вятър,
бе подпирал небето с глава –
винаги, винаги без да пресмята
има ли смисъл всичко това.

Смисъла беше отдавна узнал,
че в безсмъртния-смъртен живот
има единствен празник безкраен –
тържеството на земния плод.

И завеща ми урока си таен,
както баща завещава на син:
колкото повече гониш безкрая,
толкова по̀ е недостижим!

ЕТЮД ЗА ЧАСОВНИК

Два вързани за стожер коня
по циферблата – кръг затворен,
до отмаляване се гонят,
а всъщност без умора.

Настигат се и задминават
и в бяг безцелно пак се впускат.
Така човека заблуждават,
че времето му с тях препуска.

А то – препъва се и спира
с тиктакането на сърцето –
животът нечий умира,
но продължава общо взето!

РАННИ ДУМИ ЗА УТРЕ

На дъщеричката ми Петя

В този свят с какви ли не бляскави залъгалки примамлив
ти не трябва да спираш в захлас, по никое време не трябва.
Нали сама казваше, че вятъра като кон за грива си хванала,
а обувките ти бързат – със слънчогледите се надбягват.

О, нека сиянието тяхно над далечния твой път да не гасне,
луната с фенер, а звездите като светулки напред да те водят.
Пред теб на талази светлина да извира – слънчево ясна
и от беди да те пази неопазената от нас самите природа.

И не забравяй, в никакъв случай да не забравиш,
че живота е дълго бягане и винаги да си на коня –
като дърветата на колене не трябва да падаш, да се предаваш,
и себе си – победно надбягала – до издихание безкрая да гониш!

***

Като черква напусната – душата ми – празна е
и отекват в нея само стъпки на мисли за тебе.
В ъглите ѝ бродят сенки на минали празници
и от стените всички светци с очите ти, татко, ме гледат.

И е черква светът, а богомолци са моите спомени –
пред олтара на моя живот, благословен от обичта ти към мама.
И аз коленича и шепна молитвата свята като отшелник бездомен
пред светлата твоя – негаснеща – пресветла памет.

Отче мой, ти който по стълба от труд и от честност отиде в небето,
дай ми светлина – за цветята на моя земен живот – да съм потребен,
да сътворя за децата си свети дела и в паметта им да светя –
тогава спокойно ме чакай по своята стълба да дойда при тебе.

***

Като илюзия от детски сън
снегът топи се бавно.
И ронят тихо звън след звън
стрехите странно.

А с котешко езиче току-виж
ветрецът е захапал
безкрайно-бялото величие
на зимата, която
от планината сънно слиза
на гръб с небето бяло.
С прощално-бялата си риза
до поглед на кокиче спряла.

Ще я подгони минзухарен глас
и цветни гласове ще я прогонят.
Ще дойде друг сезон на власт,
а тя ще бъде вече спомен...

ВИДЕНИЕ

На Евтим Евтимов

Жажда на цвете
за слънчеви устни –
блян на поета
с Пегас да препусне.

Без страх да премине
през брод и през свади
на думи обидни
с вълчи засади.

И да препуска
през дълги сезони –
през пламнали чувства,
и болки от спомени.

Щастлив да осъмне
в небесни предели –
през делници стръмни
и бавни недели.

С мечта уморена
до изнемога
да стигне на стреме
по пътя до Бога.

ТАКЪВ СЪМ

На Анна

И обещание на цвят,
и плод категоричен –
живея в този свят
не винаги обичан.

Защото съм такъв –
определен и искрен:
милувка съм на връх,
плесница за неистина.

За вяра доверчив,
измяна непрощаващ.
За подвиг мълчалив,
но не зад чужда слава!

Проклятие на мъж
и бащин благослов –
очакван като дъжд,
горчив като любов.

ПОХВАЛНО СЛОВО ЗА КРЪСТЬО ГОРАНОВ

Минчо МИНЧЕВ

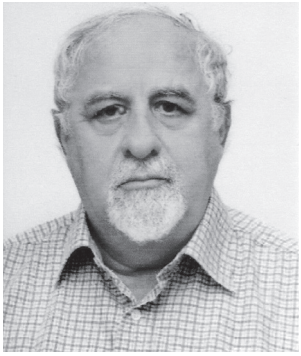

***Минчо Минчев** – професор, доктор на философските науки. Преподава във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий". Директор е на Българския евразийски център. Бил е председател на ИО „Марксистка платформа" в БСП. Автор е на шест монографии и на над 100 научни студии и статии по проблеми на съвременната философска и политическа мисъл.*

На 26 септември той щеше да стане на 84 години. И макар да не е кръгла, годишнината от рождението на този забележителен учен ни дава достатъчно основания за колкото навременни, толкова и тъжни размисли.

Навременни, защото от края на социализма измина четвърт век, а тъжни, защото с хода на реставрацията на капитализма умря и духът на социалистическата, т.е. на дълбоко народностната култура.

Знам – веднага ще се намерят такива, които ще възразят с общата фраза, според която „духът не умира"…

Духът не умира, но той угасва, когато няма кой да го разпалва.

Та да си дойдем на думата с иначе елементарния въпрос кой днес в нещастната ни татковина поддържа духа на социалистическата, дори просто лявата култура. За да не стигам до крайности, ще дам гъвкав отговор: почти никой!

Нямало „ляво и дясно" тук, нямало „ляво и дясно" там и т.н. А ляво и дясно има навсякъде в общественото знание, от политиката до духовната култура – изкуството във всичките му форми на съществуване. И там, където обществото е дълбоко разделено на масово бедни хора и шепа приказно богати паразити, винаги ще има скрита или открита омраза по линията „ляво – дясно".

Мнозинството от левите интелектуалци още са разколебани по този въпрос. На проф. Кръстьо Горанов не му бе никак трудно много бързо да разбере, че у нас не става дума за никакъв „преход", а за процес на реставрация на капитализма. При това – процес, ускоряван от средите на самата левица.

Професор Горанов бе не само изключително образован човек – истински ерудит, той имаше и силно изострената социална чувствителност на човек, произлязъл от низините на обществото.

Отличният му успех в пернишката гимназия, неговата рано проявена ясна политическа ориентация и пролетарският му произход го отвеждат в Москва – в престижния МГУ „М. Ломоносов". Там през 1954 г. той се дипломира по специалността „Философия", в рамките на която е избрал и своето бъдещо професионално поприще – естетиката и културологията.

Същата година проф. Горанов постъпва на работа във Философския институт на БАН и оттогава много години от творческата му биография са свързани с тази мощна научна институция. През 1959 г. защитава кандидатска, а през 1968 г. и докторска дисертация.

Когато в края на 60-те години се създава Институтът по социология на БАН, проф. Горанов е сред първите негови членове и ръководи секцията по социология на изкуството.

От 1970 до 1976 г. проф. Горанов е директор на Института по култура, а след това – до 1981 г. – е ректор на ВИТИЗ „Кр. Сарафов".

През целия този период на професионално израстване проф. Горанов е в творчески подем, резултат от който са 14 книги, десетки научни статии и студии и още повече публицистични произведения.

От монографичните му произведения с фундаментално приносно значение се открояват две: „Що е изкуство?" и „Изкуството като процес". Чрез тях той не само демонстрира своите творчески качества, но и доказва колко голям е творческият потенциал на марксистката теория на културата.

С цялото си творчество от епохата на социализма, особено през 80-те години на миналия век, проф. Горанов опровергава злостната измислица, че тогава свободата на хуманитарната интелигенция била строго ограничавана, че интелектуалците живеели в постоянен страх и др.под. И че именно затова от времето на социализма нямало значими постижения в областта на духовната култура.

Нищо подобно! Това обикновено са твърдения на бездарници и страхливци. И ако между тях има тук и там талантливи творци, техните значими произведения се отнасят именно към епохата на социализма, а не към сегашното пошло и жестоко време, когато „тържествува" свободата на творчеството... Никъде в областта на изкуството – в литературата, музиката или киното, през последния четвърт век не бе създадено нищо, което да остане в народната памет. А нали сега творците били съвсем свободни!

Професор Горанов бе от малцината наши леви интелектуалци, които много бързо схванаха, че превратът на десети ноември 1989 г. ще даде ход не на някакъв мъгляв „преход", а на реставрация на капитализма, който в България ще се възпроизведе в най-уродливата си форма.

Именно това подтикна проф. Горанов да навлезе в едно дотогава несвойствено за него поприще – политиката. Той бе министър на културата в последното комунистическо правителство, а след това – депутат във Великото народно събрание от Социалистическата партия.

След победата „с малко, но завинаги" на реакционните сили в България през есента на 1991 г. проф. Горанов не загуби присъствие на духа и като истински ляв интелектуалец се включи в битката срещу набиращата сила и самоувереност реакционна десница. Времената бяха сложни. Предаден отвътре, рухна Съветският съюз – опората на социализма в света и гарантът на независимостта на страните, тръгнали по социалистически път. Част от социалистическата интелигенция изчезна от публичното пространство, скри се – гузна и уплашена. Друга част от тази интелигенция промени идейната си ориентация с отблъскваща лекота. Отсам границата, на територията на социалистическото културно пространство останаха малцина.

Да, периодът на 90-те години бе труден и за България. Нещата се усложняваха, тъй като границата в битката между левите и десните политически сили у нас тогава преминаваше вътре в самата БСП. Една малобройна, но щедро подпомагана отвътре и извън страната (включително и финансово) нейна част завземаше постепенно ръководството на лявата партия, въпреки желанието на огромното мнозинство от нейните членове тя да бъде автентична марксистка политическа сила.

Професор Горанов без колебание намери своето достойно място в ожесточената идейно-политическа битка – в Идейното обединение „Марксистка платформа" в БСП, заемайки важно място в неговото ръководство до самата си смърт през февруари 2000 година.

Но въпреки пределното напрежение, което съпътстваше идейната борба в Социалистическата партия, проф. Горанов не напусна нито веднъж територията на науката. През 1995 г. той стана един от инициаторите и учредителите на Славянския университет в София, на който две години бе ректор.

За съжаление една част от партийното ръководство на Социалистическата партия не схвана грандиозността на това начинание и не мобилизира своето мнозинство в Народното събрание да узакони юридически статута на Славянския университет.

Но по отношение на Университета се задейства една друга тенденция, която тогава остана скрита за обществото и открито се прояви по-късно – Славянският университет се оказа апетитна „хапка" за заемащата все по-сериозни позиции в обществото червена олигархия.

Със закриването на Славянския университет бе пресечено едно голямо дело на лявата интелигенция у нас. Това подломи силите на проф. Горанов. Той не можа да понесе тежестта на разочарованието от поведението на много леви интелектуалци към това толкова важно за народа ни начинание.

Професор Кръстьо Горанов ни напусна на 14 февруари 2000 година...

ЦВЕТАН НАЧЕВ

(1958 – 2015)

Смъртта на Цветан изглежда нелепа. Не можем да си представим живота без такъв завладяващ човек – земен, но със силна аура.

Цветан беше надарена личност – в областта на правото, в защитата на националната сигурност, във финансите, в поезията, публицистиката, в обществената дейност. Той бе рядко съчетание на ерудиция и емоция. Никога не оставаше безразличен. Гореше с убеждение и страст.

Пословичен със силния си дух, щедрост и категоричност – силно да люби и мрази. Цветан Начев не се вмества в никакви клишета и никога не е бил „в сивия поток". Затова неведнъж се е изправял пред големи трудности. Но никога не падна на колене. В света, подчинен на парите, той доказа, че приятелството има по-висока цена от тях.

Цветан ни даваше увереност за бъдещето на българската нация и за силата на социалистическите идеи.

Кончината му оставя нереализирани много нови идеи, несбъднати мечти, неосъществени срещи и ненаписани стихове. Последното негово стихотворение, останало на кухненската маса, е своеобразна епитафия на неговия живот:

Сега, когато яростно снове
всевиждащ дух във мрака непрогледен
и сочи път пред мойте синове
през минните полета към победи.

И се втечнява вече
звездният ми прах
в душата ми все тъй безсънна.
Сега: „Благодаря ти, боже,
остарях!"
Да си прошепна. И да мръкна.

Но не по спомен
ще се мяркам жив
и не в бедата изтърпяна.

Благодаря, че има кой
да продължи!
Посоката ми
празна не остана!

Смъртта на Цветан отнема предан баща и дядо, убеден социалист и привърженик на Лявото крило в БСП. За мнозина от нас настъпва празнота, която няма как да бъде запълнена. Отваря рана, която вечно ще кърви.

Сбогом, приятелю!

Смъртта е неумолима, но въпреки това ти оставаш завинаги с нас!

Списание „Понеделник"

Гео Милев
Илюстрация към книга на Пол Верлен, 1922

TABLE OF CONTENTS

ПОНЕДЕЛНИК

(**„MONDAY"** – *A JOURNAL FOR THEORY, POLITICS AND CULTURE*)

THOUGHTS AND APHORISMS

Geo Milev Fascism 5

THEORY

Jaako Kjander, Yuho Sari The Reform in the Social Policy in Finland – Increasing the Effectiveness of Adaptation 7

Anna Lilova Modern Tendencies in Translation in the Context of Cultural Transfer 17

INTERNATIONAL POLICY

Ivan Angelov The Migrational Conflagration Must Be Put out by Those Who Set It on! 30

Ivan Dinkov-junior Italy – a Year and a Half of Mateo Renzi's Government 48

Martin Srakmajiev The Greek Debt Crisis as a Part of the World Economic Inequality 56

Hristo Prodanov The Greek Crisis – a Matter of Different Points of View 74

POLITICS

Yanaki Stoilov When Bulgaria Makes a Decision Under Pressure – There Will Be the 9th September. 87

Alexander Dimitrov The New Leftists. Conclusions about the Left 91

TABLE OF CONTENTS

LOCAL ELECTIONS 2015

Evgenii Beliy Victorious Left? It is Possible... 96

THE NEW GLOBAL ARCHITECTURE

Vladimir Trifonov The World is Divided between Order and Chaos 98

EDUCATION

Vanja Dobreva Politics in the Sphere of Artistic Culture 130

CULTURE

Georgi Nikolov „From the Blue Sill of Time..." 138

Peter Andassarov Verses 144

Mincho Minchev Laudatory Speech for Krastjo Goranov 147

IN MEMORIAM

Tzvetan Nachev 150

SOMMAIRE

ПОНЕДЕЛНИК

(**„LE LUNDI“** – *MAGAZINE DE THÉORIE, DE POLITIQUE ET DE CULTURE*)

PENSÉES ET APHORISMES

Gueo Milev Le fascisme 5

THÉORIE

Jaakko Kiander, Uho Saari La réforme de la politique sociale en Finlande – une efficacité renforcée de l'adaptation 7

Anna Lilova Les actuelles tendances de la traduction dans le contexte du transfert culturel 17

POLITIQUE INTERNATIONALE

Ivan Anguelov Le feu migratoire doit être atteint par ceux qui l'ont allumé 30

Ivan Dinkov-junior Italie – une année et demie de direction du gouvernement de Matteo Renzi 48

Martin Srakmadjiev La crise grecque comme faisant partie de l'inégalité économique mondiale 56

Christo Prodanov La crise grecque – question de points de vue 74

POLITIQUE

Yanaki Stoïlov Lorsque la Bulgarie prend ses décisions sous pression – le 9.IX. viendra un jour 87

Alexandar Dimitrov La nouvelle gauche. Leçons à tirer sur la gauche 91

SOMMAIRE

ÉLECTIONS LOCALES 2015

Evguenii Belii Une gauche vainqueur? C'est possible... 96

LA NOUVELLE ARCHITECTURE GLOBALE

Vladimir Trifonov Le monde est divisé – l'ordre contre le chaos 98

ÉDUCATION

Vania Dobreva La politique dans le domaine de la culture artistique 130

CULTURE

Gueorgui Nikolov „À partir du bord bleu du temps ..." 138

Petar Andassarov Poésie 144

Mintcho Mintchev Louange pour Krasteu Goranov 147

IN MEMORIAM

Tsvetan Natchev 150

INHALT

ПОНЕДЕЛНИК

(**„MONTAG“** – *ZEITSCHRIFT FÜR THEORIE, POLITIK UND KULTUR*)

GEDANKEN UND APHORISMEN

Geo Milev Der Faschismus 5

THEORIE

Dshaako Kjander, Jucho Sari Die Reform der Sozialpolitik in Finland – Beschleunigung der Adaptationseffektivität 7

Anna Lilova Gegenwärtige Übersetzungstendenzen im Kontext des Kulturtransfers 17

INTERNATIONALE POLITIK

Iwan Angelov Das Migrationsbrandfeuer ist zu löschen von denjenigen, die es angesteckt haben! 30

Ivan Dinkov-Junior Jtalien – Anderhalb Jahr von Mateo Renzis Regierung 48

Martin Srakmadshiev Die griechische Schuldkrise – Teil der Weltökonomischen Ungleichheit 56

Christo Prodanov Es kommt dabei auf Standpunktsfragen 74

POLITIK

Janaki Stoilov Wenn Bulgarien Beschlüsse unter Druck fasst – irgend wann kommt doch der 9te September 87

Alexander Dimitrov Die neuen Linken. Schlussfolgerungen für die Linke 91

INHALT

LOKALE WAHLEN 2015

Ewgenij Belij Siegreiche Linke? Es ist sehr gut möglich... 96

DIE NEUE GLOBALE ARCHITEKTUR

Wladimir Trifonov Die Welt ist bereits getrennt – die Ordnung gegen das Chaos 98

AUSBILDUNG

Wanja Dobrewa Die Politik im Rahmen der Kunst und Kultur 130

KULTUR

Georgi Nikolov „Aus dem blauen Sims der Zeit..." 138

Peter Andassarov Gedichte 144

Mintscho Mintschev Lobansprache für Krastjo Goranov 147

IN MEMORIAM

Zwetan Natschev 150

Содержание

ПОНЕДЕЛНИК

(**„ПОНЕДЕЛЬНИК“** – *ЖУРНАЛ ТЕОРИИ, ПОЛИТИКИ И КУЛЬТУРЫ*)

Мысли и афоризмы

Гео Милев Фашизм 5

Теория

Джаако Кяндер, Юхо Сари Реформа социальной политики в Финляндии – усиление эффективности адаптации 7

Анна Лилова Современные тенденции перевода в контексте культурного трансфера 17

Международная политика

Иван Ангелов Миграционный пожар следует тушить тем, кто его поджег! 30

Иван Динков-младший Италия – полтора года с начала управления правительства Маттео Ренци 48

Мартин Сракмаджиев Греческий долговой кризис – часть мирового экономического неравенства 56

Христо Проданов Греческий кризис – вопрос разных точек зрения 74

Политика

Янаки Стоилов Когда Болгария принимает решения под нажимом – приходит когда-то Девятое сентября 87

Александр Димитров Новые левые. Выводы о них 91

Содержание

Местные выборы 2015

Евгений Белый Победоносные левые? Эсть возможность... 96

Новая глобальная архитектура

Владимир Трифонов Мир разделен – порядок против хаоса 98

Образование

Ваня Добрева Политика в сфере художественной культуры 130

Культура

Георги Николов „С голубого подоконника времени..." 138

Петр Андасаров Стихи 144

Минчо Минчев Похвальное слово о Крыстье Горанове 147

In memoriam

Цветан Начев 150